

Jaarboek 2012
Heemkundekring
“Het Land van Gastel”

Inhoudsopgave Jaarboek 2012.

	Blz.
Voorwoord.	3
Melkfabriek VACCA.	4
De Rooms Katholieke Staatspartij Raadsfractie.	69
Uit Gastels verleden [1275 – 1280]	83
De Duvel is Oud.	110
De moord op Pieta van Nispen.	111
Uit de Klok 90 jaar KPJ een terugblik van RKJB tot KPJ	128
Olympische spelen	131
Paralympische spelen	133
Sint Bernardusschool	135
Sint Joannesschool	137
Kamervragen over censuur in't Veerke	140
Kuivezand	144
In Memoriam	155
Verslag van de excursie naar klein Brabant België	160
Jaaroverzicht activiteiten	162
Informatie Heemkundekring	163

Colofon Jaarboek 2012

Uitgave van : Heemkundekring Het Land van Gastel.

Redactie en publicisten Jaarboek 2012:

Dhr. F. van Merrienboer.

Dhr. P. Peeters.

Dhr. A. Schijvenaars.

Dhr. N.N.

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming van de redactie. Foto's, voor zover de eigenaar niet is aangegeven, komen uit het archief van onze Heemkundekring.

VOORWOORD

Voor u ligt het 29ste jaarboek van de Heemkundekring Het Land van Gastel. Het jaarboek van 2012 ziet pas het daglicht in maart 2013. Een belangrijke reden is het overlijden van Michel de Koning, die sinds het afgelopen jaar deel uitmaakte van de redactiecommissie. Met Michel de Koning, bekend als Giel van Gastel, is een markante persoonlijkheid heengegaan, die veel verdienste heeft gehad voor de bestudering van de streektaal en speciaal het Gastels. De wijze waarop hij deze kennis heeft uitgedragen - door woord bij het Gastels dictee en geschrift door middel van zijn talrijke boeken in ons streekdialect - is onnavolgbaar. Zijn boeken zijn voor onze regionale taalkennis kostbare tijdsdocumenten.

De samenstelling van dit jaarboek is dit jaar door de redactiecommissie Piet Peeters, Frans van Merriënboer en Andrien Schijvenaars samengesteld. Tevens zijn twee van deze redactieleden ook de hofleveranciers van de opgenomen artikelen en het is wederom een fraai boekwerk geworden. In deze uitgave wordt onder meer de geschiedenis van de Gastelse melkfabriek besproken, die ternauwernood het 100-jarig bestaan heeft gehaald. De tragiek van de moord van Gastel die destijds veel onrust gaf, wordt in deze uitgave behandeld.

Het is nu bijna 50 jaar geleden dat Het Hof is afgebroken waarmee men brak met het verleden en ons dorp wilde moderniseren. Oude gebouwen die hun functie verloren werden snel afgebroken met als resultaat open percelen als gapende wonden. Een enkele keer werd een nieuwe bestemming gevonden. In 2013 is het 25 jaar geleden dat onze vereniging eigenaar werd van het dorpsmuseum "In De Drie Snoeken". Daarmee is dit karakteristieke pand bewaard gebleven. Maar soms gaat het helemaal mis. Ons dorp heeft nog steeds een gapende wond in het centrum en als wonden niet snel genezen kan er wild vlees ontstaan. Dit maakt de wond afzichtelijk en vertraagt genezing. Gelukkig lijkt het tij gunstig te keren voor Café Onder de Toren. Het gedurfde initiatief van Karel Bartelen om dit karakteristieke pand te behouden heeft gehoor gekregen bij onze gemeentebestuurders. Laten we hopen dat rondom de kerk een passende bebouwing wordt gerealiseerd met school- en woonfuncties, die passen bij de kleinschalige beschutte bebouwing en ons geen megalomane projecten ten deel vallen.

Het voorwoord bij een uitgave van het jaarboek is een uitmate goede gelegenheid om u als lezer uit te nodigen een bijdrage te leveren aan toekomstige jaarboeken.

Ik wens u veel leesplezier met het jaarboek 2012.

Leo van Leengoed

Melkfabriek Vacca te Oud Gastel.

In mei 2009 werd door Friesland Campina bekend gemaakt dat de melkfabriek aan de Steenstraat te Oud Gastel in 2010 gesloten gaat worden. Dat betekende een schok voor Gastel, en vooral voor de werknemers van het bedrijf.

De fabriek speelde de afgelopen eeuw een niet onbelangrijke rol als grootste werkgever van Gastel. Vanuit de fabriek werden verschillende activiteiten op sociaal gebied georganiseerd en daardoor genoot deze in ons dorp Gastel een groot aanzien. De fabriek was een niet weg te denken deel van ons dorp, maar helaas maakte een zakelijk besluit van de fusiedirectie een einde aan de activiteiten van de zuivelfabriek.

De fabriek is in 1909 opgericht en betekent dus bijna 100 jaar Gastelse zuivelgeschiedenis. Dat was voor mij aanleiding om een en ander uit te zoeken over de geschiedenis van de fabriek. Bovendien heb ik met verschillende (oud-) medewerkers van de fabriek gesproken en hun wetenswaardigheden genoteerd.

Piet Peeters.

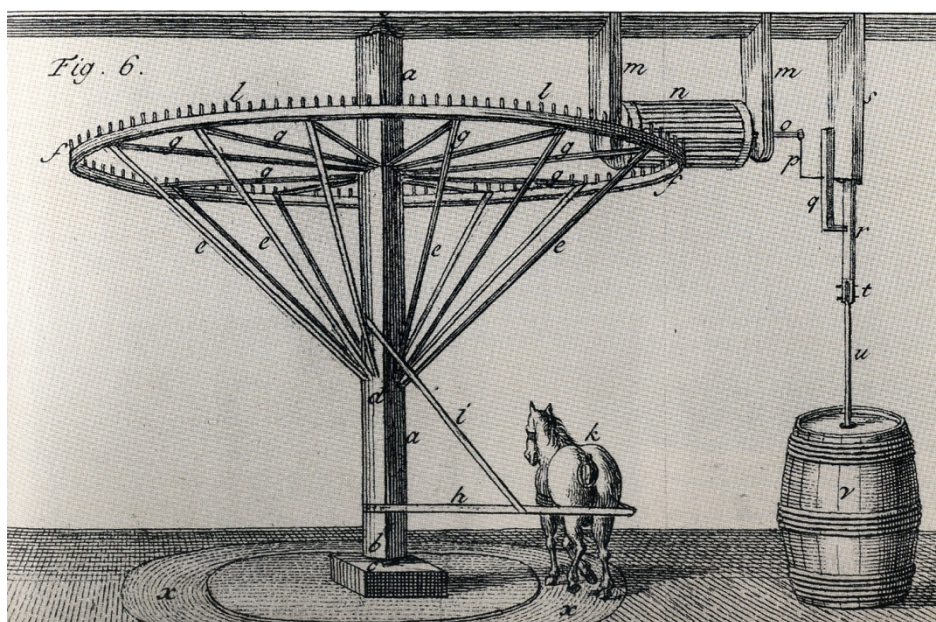

HOLLANDIA" OUD-GASTEL

Hoofdstuk 1

Geschiedenis van de Nederlands zuivelindustrie.

Een deel van ons land ligt onder de zeespiegel; 26% van Nederland ligt beneden NAP en 55% van ons land is gevoelig voor overstromingen. Door de hoge grondwaterstand is een groot gedeelte van Nederland weiland. De melkveehouderij vonden we dan ook vroeger vooral in weidegebieden in Friesland, Noord- en Zuid-Holland. Het verwerken van melk geschiedde vanaf eind 19^e eeuw steeds industriëler en in 1886 startte in Bolsward reeds het zuivelonderwijs. Ook op humusrijke zandgronden, zoals we vinden in Wouw, onstonden al vroeg grotere melkveehouderijen. In de zeekleigebieden werd melkvee vaak gehouden op resproductien van de akkerbouw. Al eeuwenlang houdt de mens koeien voor het vlees en voor de melk. Melk bederft snel en daarom is conserveren uiterst belangrijk. Dat kan door pasteuriseren of steriliseren van de melk, hetgeen door verhitten gebeurt. Het fermenteren van melk is ook een methode. Op deze manier kan men yoghurt maken of kaas en deze conserveringsmethoden zijn al vele duizenden jaren in gebruik. Een van onze verre voorouders ontdekte dat je vet uit de melk kan karnen, zodat je boter overhoudt die je langer kunt bewaren. Door de eeuwen kwam er voor de boterbereiding een karnton en voor de wrongel kaasvormen. Werd eerst de boter gekarnd in een ton waarbij de “karnplank” met handkracht op een neer bewogen werd. Later werd gewerkt met paardenkracht.

Afb. Karnmolen

Zo werd er op de boerderij boter en kaas gemaakt door de boeren die vee hielden. Heden telt Nederland nog meer dan 100 zelfkazende boerderijen.

Vanaf 1757 werd er vanuit ons land in toenemende mate kaas en boter geëxporteerd naar Engeland en dit luidde de groei van de Nederlandse melkveehouderij in. Er werden vaak goede prijzen gemaakt.

Gedurende de Franse tijd kwam door de blokkade voorlopig een eind aan de export van kaas en boter. Na de Franse tijd levert Nederland ongeveer 75% van alle in Engeland ingevoerde boter. De meeste kaas kwam uit Noord Holland en boter uit Friesland. Halverwege de 19^e eeuw kreeg de export van boter rake klappen. Er werd op grote schaal geknoeid met de boter. Zo werden regelmatig partijen boter uit Engeland teruggestuurd om dat de kwaliteit slecht was. Er werd veel water, zout en varkensvet aan de boter toegevoegd. De voorkeur van de Engelsen ging steeds meer uit naar de melkproducten uit Denemarken. In Denemarken waren ook eerder dan in Nederland zuivelfabrieken in gebruik genomen en de controle op de kwaliteit van de boter was beter.

Er kwam concurrentie voor broodsmeesel in de vorm van margarine (Van de Bergh en Jurgens later opgegaan in Unilever).

Redenen te over om iets te doen aan kwaliteitsverbetering van boter om weer meer te kunnen exporteren.

In 1879 wordt in ons land de eerste zuivelfabriek in gebruik genomen in het Friese Veenwouden. Het is de Fria, momenteel nog te zien in het openluchtmuseum te Arnhem. Op deze fabriek werd kaas gemaakt.

Er worden meer zuivelfabrieken opgericht die aan hoge eisen van hygiëne voldoen. Tegen het einde van de 19^e eeuw hebben de Nederlandse zuivelproducten hun goede naam terug. Veel van de zuivelfabrieken worden op coöperatieve basis opgericht.

Om verdere knoeierijen te voorkomen wordt in 1889 de "Wet betreffende maatregelen tegen de knoeierijen in de boterhandel" aangenomen.

Ook bij de Nederlandse kaas waren problemen. Er werd met kaas niet bewust geknoeid, maar door minder deskundige bewerking was de kwaliteit ten opzichte van buitenlandse kaas erg slecht.

Ca 1890 werden er rijksmerken ingesteld om knoeierijen in de boter en kaashandel tegen te gaan. De merken zijn een garantie voor kwaliteit.

Het begin van de zuivelindustrie in ons land ligt in Waddinxveen. Daar wordt in 1874 een fabriekje opgericht voor het maken van kaas uit afgeroomde melk.

Een grote stap in de ontwikkeling vormt de toepassing van de centrifuge in 1879. Daardoor is het veel eenvoudiger om het vet uit de melk te scheiden. Voor die tijd deden de boeren dat zelf. Aanvankelijk bestaat er weerstand tegen de fabrieksmatige verwerking, omdat de boeren vonden dat ze zelf beter boter en kaas konden maken. Ze waren ook bang dat ze teveel afhankelijk werden van de fabrikanten. Ze waren bevreesd dat ze niet elke dag hun melk kwijt konden. De prijzen voor producten van de boerderij werden omstreeks 1880 steeds slechter, waardoor melk leveren aantrekkelijker werd. Sterker nog, ze gingen samenwerken om zelf (coöperatieve) fabrieken op te richten.

In het buitenland is de stoomzuivelindustrie dan al volop in gang en in ons land komt die ontwikkeling nu ook op gang, zodat bijna elk dorp met melkveebedrijven een eigen zuivelfabriek krijgt.

In 1900 zijn er in ons land ruim 850 zuivelfabrieken, waarvan er nog 475 op handkracht werken.

In de beginjaren van de margarine werd boter vaak vermengd met margarine. Er waren vaak tussenmengsels in de handel.

Dat veranderde door de nieuwe voorschriften in 1908. Boter moest van toen af een botergehalte hebben van minstens 80 % en margarine hoogstens 25 % botervetgehalte.

Margarine moest ook duidelijk als zodanig worden benoemd en boter en margarine mochten ook niet meer in dezelfde fabriek worden vervaardigd.

Toch was de kwaliteit van de boter niet meteen beter. Dat hing af van de kwaliteit van de aangeleverde melk.

In 1903 werd het Rijkszuivelstation te Leiden geopend. De gecontroleerde en goed bevonden boter kon een botermerk krijgen, de keuring werd door het zuivelstation uitgevoerd.

Later kwam er ook een rijkskeurmerk voor volvette kaas.

Tot ca 1882 wordt er op de zuivelfabrieken alleen kaas en boter gemaakt. In dat jaar wordt er in ons land voor het eerst gecondenseerde melk geproduceerd. Daaraan ging het volgende vooraf: De Amerikaan Gail Borden voer ca 1855 met een passagiersschip over de oceaan. Gebruikelijk was toen dat er koeien mee aan boord gingen, die voor verse melk zorgden voor de aan boord aanwezige baby's. Als tijdens een reis de koeien zeeziek werden, was er geen verse melk voor handen, zodat verschillende baby's stierven. Hij ging onderzoeken of de melk niet bewaard

kon blijven. Hij vond een manier uit om de melk in blik te conserveren. Dat gebeurde door indamping en toevoeging van suiker. Zo was de melk langer houdbaar en kon ook geëxporteerd worden.

In 1867 werd in Zwitserland een condensfabriek opgericht. En van daar werd de melk o.a. uitgevoerd naar Engeland. In navolging daarvan kwamen er ook in ons land fabrieken die gecondenseerde melk produceerden. Een ervan was Hollandia in Vlaardingen en later kwam Vacca in Oud Gastel.

In 1948 zijn er in het gebied van Bergen op Zoom tot Tilburg nog 30 zuivelfabrieken.

Vooraf in de jaren 70 kwamen er veel fusies, vooral van coöperatieve fabrieken. In 1970 werd de Zuid-Nederlandse Melkindustrie opgericht, en de kleinere coöperaties vormden Campina. Dat werd in 1979 DMV-Campina.

Nu (2013) is het aantal zuivelfabrieken drastisch verminderd. In West Brabant sloot de laatste zuivelfabriek in 2010.

Werd er in het begin alleen maar boter kaas of gecondenseerde melk geproduceerd in 1983 onderscheidde het productschap voor Zuivel 293 verschillende soorten zuivelartikelen op basis van vetgehaltes, inhoud en verpakking.

De producten lopen uiteen van allerlei kaassoorten tot vele variaties van vla, yoghurt, koffiemelk, slagroom enz.

Tijdens de 2^e Wereldoorlog werd boter weer met de hand bereid. Toen werd in een melkbus met een stamper boter gekarnd voor eigen gebruik en als ruilproduct.

De aanvoer:

De melk werd in vroeger jaren door de boer zelf naar de fabriek gebracht. Later kwam de melkrijder langs die met paard en wagen de melk in melkbussen ophaalde bij de boeren. Voor grotere afstanden maakte men gebruik van een vrachtauto.

Aan het aantal melkbussen, dat bij de boerderij gereed stond, kon je dan zien hoeveel koeien een boer had en daaraan las men weer de welstand van de boer af. Dit was weer belangrijk voor de acceptatie van verkering tussen jonge boeren en boerinnen.

Het lossen en laden van de melkbussen op het laadperron van de fabriek veroorzaakte een herrie dat horen en zien verging. De melkbussen werden op de transportband gezet en geopend door het deksel los te tikken. Soms was er meningsverschil over wie eerst aan de beurt was om de bussen te lossen.

Later gebruikte de melkrijder een trekker met wagen. In de jaren 70 raakten de melkbussen buiten gebruik door de Rijdende Melk Ontvangst (RMO). De melkveehouders moesten een melkkoeltank aanschaffen zodat de melk enkele dagen bewaard kon

blijven en niet dagelijks meer opgehaald hoefde te worden. De noodzakelijke investering leidde ertoe dat veehouders meer koeien gingen houden om de melktank rendabel te maken. Om te bevorderen dat de tanks werden ingevoerd kregen de boeren subsidie en de fabrieken bevorderden de aanschaf. Het bracht ook voor de fabriek voordelen mee. Aanvoer, eventueel 's nachts, was beter te plannen. Door het goed bewaren was de kwaliteit van de melk beter.

De Melkcontrole

Voorafgaande de verwerking wordt de melk. Er werd vroeger voornamelijk gekeken naar het gehalte aan water, celgetal en zuurgraad van de melk.

Men was wel geneigd om water bij de melk te doen. Een uitvlucht was soms dat de koeien door water in de wei met hun uier in het water liepen.

De leveranciers van de melk kregen om de veertien dagen een keuringsbewijs en daar was tot in de jaren zestig van de vorige eeuw ook een watje opgeplakt waarop de eventuele verontreinigingsgraad van de melk te zien was.

Bij het invoeren van de melktank werd de melk op verschillende facetten gekeurd. O.a. op reinheid en (in de winter bij gebruik van kuilgras ook op de geur).

Het Productieproces van consumptiemelk:

In de zuivelfabriek worden de melkbussen gelegeerd en daarna wordt de melk gepasteuriseerd. Ze stroomt over verhitte platen waardoor de bacteriën worden uitgeschakeld. Dat duurt 15 tot 20 seconden. De temperatuur van de melk loopt op tot ca 72 gr. Celsius. Daarna wordt de melk onmiddellijk afgekoeld tot 4°C. Dan kan de melk veilig worden gedronken. Soms wordt de melk verder gehomogeniseerd. Dan worden de vetbolletjes in de melk zo klein gemaakt dat ze zich niet meer afscheiden.

Er is ook gesteriliseerde melk. Deze wordt in korte tijd tot 140 °C verhit. Dan is de melk langer houdbaar.

Gecondenseerde melk:

De melk wordt na het pasteuriseren in een vacuüm ruimte geleid. In etappes wordt een vacuüm bereikt waarbij de melk kookt bij 50 graden. De melk die uit het apparaat komt is ongesuikerde gecondenseerde melk. Na sterilisatie verlaat dit product als koffiemelk de fabriek.

Een andere versie is de gesuikerde condenseerde melk. Dan wordt er suiker aan toegevoegd. Deze melk wordt niet gesteriliseerd.

Ze wordt in blikjes verpakt en verlaat zo de fabriek. Het condenseren zorgt ervoor dat deze melk lang goed blijft en dus ook geschikt is voor export.

Kaas:

Uit de melk worden de bacteriën afgedood door pasteuriseren of verwijderd door middel van een bactofuge. Daarna wordt de melk op een bepaald vetgehalte gebracht, afhankelijk van de soort kaas die gemaakt wordt.

In het laboratorium worden de eigenschappen van de melk onderzocht en de microbiële kwaliteit. De melk wordt gestremd door lebferment, dat uit de magen van nuchtere kalveren wordt bereid. Het stremsel wordt uitgeperst tot wrongel zodat de jonge kaas van de wei wordt gescheiden. De wei wordt afgezogen en de wrongelblokken worden in de kaasvaten geperst,

Vervolgens worden ze enkele dagen in een pekelbad gelegd. De kazen worden tijdens de rijping verschillende keren gekeerd. Nadat de kaas gewogen is en voorzien van een beschermend laagje plastic gaat de kaas naar het pakhuis.

Na ongeveer 14 dagen rijping kan de kaas als jonge kaas naar de handel.

Boter:

Na pasteurisatie wordt de melk in centrifuges afgeroomd. De aangeleverde melk heeft een vetgehalte van ca 4 %. Door de centrifugale werking komt het vet bovenin en de vetvrije melk wordt afgetapt. Langs een andere afvoer verlaat de room de centrifuge. Deze heeft nu een vetgehalte van 35% tot 45%. De room wordt door een roompasteur gevoerd waardoor de room tot 90 °C wordt verwarmd en dan weer snel afgekoeld.

De afgekoelde room wordt in roomzuurtanks verzameld en daar wordt er een reïncultuur van melkzuur bacteriën aan toegevoegd. Daarna wordt de room gekarnd. De karnemelk wordt afgetapt.

Dan wordt door middel van een karnkneder nog meer vocht verwijderd en vervolgens wordt de boter verpakt.

Melk aan de man gebracht.

Een boer die koeien had kwam met het probleem te zitten dat hij meer melk kreeg dan hij in zijn gezin kon gebruiken. Hij kon die dan wel aan zijn beesten voeren maar de melk werd ook wel uitgevent, vandaar de naam melkboer. De opbrengst was een mooie aanvulling, want het land bracht vaak niet veel op. De zonen en dochters werden ingeschakeld om langs de deur te gaan om de melk te slijten. Dat gebeurde zo voornamelijk vanaf 1800 tot 1900. De melk werd met een juk, waaraan twee bussen of emmer hingen rondgebracht. Sommigen gebruikten een trekhond of geit die een kar met melkbussen trok.

Omdat er toch wel een behoorlijke boterham met de verkoop te verdienen viel begonnen veel boerenzonen, die toch al weinig toekomst zagen op de boerderij die

meestal overging naar de oudste zoon, een eigen zaak waar ze naast melk ook eieren en zelfgemaakte boter en kaas gingen verkopen. Als de zaak liep kon er een paard en wagen gekocht worden voor de bezorging van de zuivelproducten en dat bleef zo tot na de oorlog. In de stad zag je vaak mooie versierde karren met koperen bussen. En hier en daar een bakfiets. Toen kwamen de grotere melkfabrieken die de afzet in eigen hand namen. Voor die melkboeren was het keihard werken. Sommigen moesten 's morgens eerst de koeien melken om daarna de verse melk te laden samen met de andere producten. Dan een hele dag op pad 6 dagen in de week want er was nog geen koeling en de concurrentie werd steeds heviger. Velen hadden naast hun melkroute ook nog een zuivelwinkel en die

had ook nog een sociale functie. Dat was vooral van belang in de crisissen voor de oorlog. Er was door werkloosheid veel armoede en dan kon er in de zuivelwinkel gepoft worden, tot er weer geld was om af te betalen. En zolang er licht brandde kon je er terecht voor een boodschap. Na de oorlog werden de zuivelproducten rondgebracht met een auto en vele melkboeren gingen over tot de aanschaf van een winkelwagen. De SRV wagen was daarvan een goed voorbeeld. Maar nu vele mensen overdag werken en dus de winkelwagen, die overdag rijdt, niet treffen worden de meeste boodschappen gedaan in de supermarkt waar je ook 's avonds terecht kan. Daarom verdwenen de meeste winkelwagens en ook de melkboeren van de straat.

Jan Tak melkboer

Bronnen:

A. Reis Ons Eigen Erf. Bos En Keuning Baarn 1955.

A van Dijk zegelafbeeldingen pag. 122-123

A. Van Dijk De Boer de koe en onze zuivelindustrie Elsevier Amsterdam 1983

Drs. L. van Hoepen e.a. Van veertig zegenrijke melkjaren 1908 1948 vereniging VZM Den Haag

Klaas Jansma e.a. Twee honderd jaar geschiedenis van de Nederlandse Landbouw. Leeuwarden 1987

Hollandia Vlaardingen 1882 1932

Hoofdstuk 2

Geschiedenis van de melkfabriek te Oud Gastel,

De Vacca

Op 14 april 1894 vraagt Dhr. Th van der Vaart vergunning aan om een stoomboterfabriek op te richten in Oud Gastel. Die wordt inderdaad gebouwd aan de Steenstraat op een terrein waar later HN 22 zou komen, naast de huidige Boerenbondwinkel. De fabriek krijgt de naam : Stoomboterfabriek Gastel

In 1902 wordt er nog een Hinderwetvergunning aangevraagd voor het plaatsen van een stoomketel.

Enkele jaren later gaat de fabriek echter failliet en heeft Gastel geen zuivelfabriek meer.

Het gebouw van de boterfabriek wordt kort daarop ingericht als nicotinefabriek en die heeft er nog gestaan tot 1966.

De boeren moeten hun melk nu afleveren in Hoeven. Dat is de fabriek die het dichtst bij Gastel ligt. Dat stuit op grote bezwaren zeker in die tijd toen de melk ongekoeld werd aangeleverd.

Er is dan ook grote behoefte om in Gastel weer een nieuwe zuivelfabriek te bouwen

In 1908 vat de Belgische firma: Compagnie du Lait Société Anonyme N.V Vacca gevestigd te Antwerpen het plan op om een zuivelfabriek in Gastel te bouwen. Dhr. Luykx uit Princenhage is agent voor die firma en vraagt een vergunning aan om de fabriek te stichten.

Aanvankelijk zou die gebouwd worden aan de Rolleweg,

In een bericht van 9 januari 1909 in de Grondwet wordt het plan wereldkundig gemaakt.

De bouw is dan al aanbesteed voor 23.790 gulden (ca € 10.500) en aangenomen door de combinatie Bus, van Domburg en de gebroeders van Keep. De machines zijn begroot op 30.000 gulden (ca € 12.500). Er zullen 24 arbeiders werk kunnen vinden.

Ook de directeur is dan al bekend nl. dhr. de Rooy.

Op 26 januari 1909 wordt er een bijeenkomst georganiseerd door Société Anonyme Vacca in het café van Nicolaas van Mechelen aan de Markt. Deze bijeenkomst is bestemd voor de melkveeboeren om voorlichting te geven over de te

stichten fabriek en er wordt een melkleveringscontract aangeboden voor een uitkering 's zomers voor f 4,25 per 100 liter en in de winter voor f. 5,75. De boeren gaan nog geen contract aan want ze willen eerst overleg met moeder de vrouw. Op 29 januari daaropvolgend is er weer een bijeenkomst en de contracten zijn nu gesteld op f 4,50 en f 5,50. Nu is er direct animo en er is een akkoord voor de levering van melk van 200 koeien.

Op 10 maart vraagt de Compagnie du Lait Vacca NV gevestigd te Antwerpen een vergunning aan om een gebouw op te richten tot fabriek bestemd aan de Steenstraat sectie E no. 313.

Vergunningaanvraag is nodig in verband met de verplichte Hinderwetvergunning.

De fabriek is bestemd voor het vervaardigen van steriele melk, boter, room enz.

De vereiste kracht zal gegeven worden door een stoomketel van 160 m² verwarmingsoppervlakte.

De stoommachine heeft een kracht van 50 pk. De fabriek zal verlicht worden met elektrisch licht.

Om de fabriek te bouwen wordt een stuk grond aangekocht aan de Steenstraat van de weduwe van den Bosch. Het perceel heeft de vorm van een driehoek en wordt dan ook tot in de jaren 80 de punt genoemd. Op 16 maart wordt al met de bouw begonnen.

Op 25 maart wordt per schip een stoomketel van 15.000 kg. aangevoerd bij Gastelsveer. Er moet een schriftelijke vergunning worden aangevraagd om de ketel over de weg te vervoeren.

B en W van de gemeente Oud en Nieuw Gastel besluit om op 23 april 1909 vergunning te geven.

Voorwaarde is o.a. dat voor afvoer van gassen en dampen een schoorsteen van minstens 20 meter vanaf de begane grond wordt gebouwd. Er moet een van ijzer gevlochten roetvanger op.

Het onreine water moet worden gezuiverd zodanig dat geen overlast aan derden kan veroorzaken.

In 1916 verandert de naam in : Compagnie Hollando-Belge du lait Vacca.

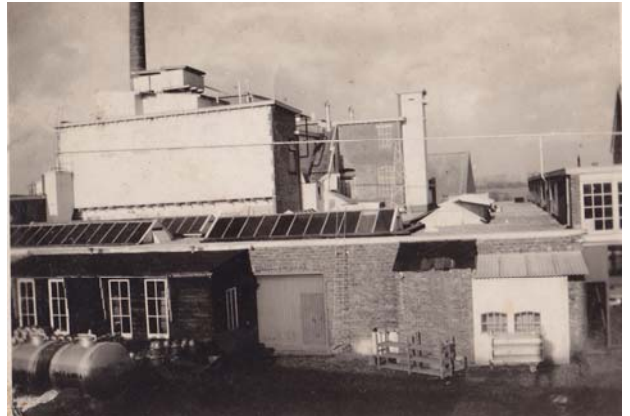
In 1919 wordt de fabriek onderdeel van Hollandia, gevestigd in Vlaardingen.

Op 31 aug.1928 wordt een uitbreiding van de fabriek goedgekeurd. Er komt een ondergrondse benzine bewaarplaats met aftapinrichting.

Op 9 aug. 1929 is er vergunning om een transformatorhuisje te plaatsen. En in 1932 wordt er een benzinegasinstallatie met reservoir ingericht.

De fabriek circa 1938

In 1938 is er groot feest in Gastel. A. Mastboom is 40 jaar burgemeester van Oud en Nieuw Gastel en koningin Wilhelmina viert haar 40 jarig jubileum als koningin. Een onderdeel van de feesten is een grote optocht die door heel veel Gastelse straten en ook in Stampersgat trekt. De Vacca doet ook mee met praalwagens.

Een bombardement in 1940 (Zie ook jaarboek 2009: En een man uit Zeeland.)

Op 10 mei 1940 wordt Nederland overvallen door het Duitse leger. De grenstroepen zijn niet opgewassen tegen het sterke Duitse leger en al spoedig trekt de vijand door het Brabantse land.

Fabriek met op de voorgrond schuilkelder

Ons leger krijgt hulp van de Fransen, die al in de avond van 10 mei ook in Gastel zijn. Het Nederlandse leger is op terugtocht en onderdelen daarvan rijden door Gastel om via Kruisland richting Bergen op Zoom te gaan. Duitse vliegtuigen beschieten en bombarderen de terugtrekkende soldaten en voertuigen.

Op 11 mei vliegen drie Duitse vliegtuigen richting de melkfabriek en bestoken de fabriek.

Deze wordt aan de voorkant zwaar beschadigd en ook de schoorsteen wordt geraakt.

Bij het fabriek staan op die zaterdagmiddag enige vrachtauto's die melkbussen hadden opgehaald bij de melkveehouders om die af te leveren bij de fabriek. De chauffeurs; Gideon den Dekker uit Hoedekenskerke en Cees Verduld uit Roosendaal staan wat met elkaar te praten als de vliegtuigen het fabriek naderen. De overbuurman van het fabriek Christiaan Rockx komt naar buiten op het lawaai af wat de vliegtuigen maken en gaat naar de twee chauffeurs.

Granaten vliegen in het rond en de drie worden getroffen; Gideon is op slag dood en Cees enige ogenblikken later. Christiaan is zwaar gewond en zal in juni alsnog sterven in het ziekenhuis te Roosendaal. [zie ook het verhaal van Van Hooydonk]

TELEFOON:
OUD-GASTEL NO. 6
ELEGRAAM-ADRES:
ACCA-OUDGASTEL

„Hollandia“
Hollandsche Fabriek van Melkproducten
en Voedingsmiddelen, N.V.

HOOFDKANTOOR
TE
VLAARDINGEN

na te refereren aan:

Afdeeling:
Ref. ^{uw} _{onze}

H/JH.

Oud-Gastel, 28 Mei 1940

Gemeente Oud-en Nieuw Gastel.

Mijne Heeren,

Hieronder gelieve U een opgave aan te treffen van de oorlogsschade aan Gebouwen en Materiaal, veroorzaakt door het luchtbombardement op 11 Mei 1940 waarbij onze fabriek werd getroffen:

Reparatiekosten fabrieksgebouwen en schoorsteen	1010.34
" aluminium melktanks op vrachtauto	250.--
Reparatiekosten aan vrachtauto's	1260.34
	647.--
T O T A A L	1907.34

Hoogachtend,
pp. "HOLLANDIA" N.V.

In augustus 1943 is er vergunning om een waterreservoir te maken.

In 1944 worden voor en na de landingen in Normandië voertuigen onder vuur genomen door geallieerde vliegtuigen. Op 21 juli van dat jaar wordt bij Boombosch aan de Roosendaalsebaan een vrachtauto van Vacca getroffen. De chauffeur Adrianus de Bookelaar uit Roosendaal komt daarbij om het leven. Bijzonder is wel dat bij het bombardement van 1940 chauffeur Verduld om het leven kwam, ook rijdend met een vrachtwagen van de firma de Bookelaar.

Adr. de Bookelaar is op slag dood en daardoor rijdt de vrachtauto tegen een passerende BBA bus. Een passagier van die bus komt om het leven als ook een toevallig passerende fietser.

In 1953 komt er een nieuw transformatorhuisje.

In 1959 voert de firma Cools uit Oud Gastel een grote verbouwing uit. De voorgevel krijgt een ander aanzien.

In 1960 komt er een waslokaal.

In dat jaar wordt de consumptiemelk in flessen van bruin glas verkocht en er worden twee nieuw kaassoorten geproduceerd; Maestro en Blue Fond. Het experiment met de bruine flessen is van korte duur. Het was uiteindelijk niet bewezen dat het bruine glas beter voor de houdbaarheid van de melk was.

In 1963 wordt het naastgelegen woonhuis verbouwd tot kantoor. En het magazijn voor gecondenseerde melk wordt uitgebreid.

De fabriek gaat in de jaren 60 over in handen van het Nestlé concern.

Luchtfoto 1970

Een hevige storm in 1973

Op maandag 2 april 1973 woedt er een zware storm in ons land. Veel bomen moesten het ontgelden en verschillende gebouwen stortten in.

“s Middags klinkt er in de Steenstraat een donderend geraas en het volgende wat de bewoners van Plan Zuid zien is een grote stofwolk. Als die opgetrokken is ontbreekt er iets aan de fabriek. De schoorsteen is omgewaaid. Brokstukken van de schoorsteen vallen op het laboratorium in het voorste gedeelte van de fabriek en richten daar een grote ravage aan.

Op het moment dat de schouw instort is er niemand aanwezig in het keurlaboratorium, waar de schouw op terecht komt. G. Verhaart is enige tijd eerder naar huis gegaan. W. Kerstens (chef van het laboratorium) is juist van tevoren naar het kantoor gegaan.

In het onderzoeklaboratorium zijn op het moment van de schoorsteenvval aanwezig J. Bastiaanse, Fr. Gelijs, en C. Akkermans. Ze schrikken hevig maar weten roet-zwart te ontkomen zodat niemand gewond raakt. (lees ook het verhaal van Frans Gelijs.)

De oude stenen schoorsteen wordt niet herbouwd, maar er komen twee metalen schoorstenen voor in de plaats. Die zijn een stuk lager dan de ene schoorsteen die verdwenen is.

In 1973 gaat het fabriek deel uitmaken van Menken en gaat verder onder de naam Menken Landbouw. Menken landbouw op zich is ontstaan in 1925 toen Leen Menken in Oegstgeest een eigen bedrijfje begon. In die zelfde tijd begon Th Heemskerk in Noordwijkerhout een melkzaak onder de naam Landbouw. Beide bedrijven fuseerden in 1970 tot Menken Landbouw.

Intussen had de familie Menken in Wassenaar een melkboerderij opgekocht in Wassenaar en daar werd een nieuwe fabriek gebouwd. Deze vormde de hoofdvestiging van Menken Landbouw, waarvan de Vacca vanaf 1973 een afdeling vormt.

In de jaren 70 als het fabriek deel uitmaakt van Menken Landbouw wordt de fabriek stelselmatig uitgebreid en in 1977 komt er een aanpassing aan de moderne tijd in de vorm van een computerruimte.

In 1973 wordt de vestiging in Bergen op zoom gesloten en de productie daarvan komt op de Vacca. Het "Bergse" personeel komt in Oud Gastel te werken.

In 1978 krijgt de fabriek een nieuwe voorgevel en er wordt een kaasfabriek gestart. Dit gaat op initiatief van een Duitse klant. Die had een probleem met een Deense leverancier over de prijsstelling. In Oud Gastel heeft men nauwelijks ervaring met kaasfabricage. Er wordt zomaar mee begonnen en met succes. Als merk wordt gevoerd Cessibon. Deze is voor de Nederlandse markt, maar die is niet groot genoeg. Onder de naam Cessibon wordt later spuitslagroom gemaakt.

In 1979 wordt een nieuw melkontvangst -en verwerkingslokaal in gebruik genomen.

In dat jaar wordt de provinciale weg S 8 in gebruik genomen en de fabriek werkt mee om die gebeurtenis een feestelijk tintje te geven. De Gastelse schooljeugd wordt getrakteerd op frisdrank en de ontvangst van de genodigden wordt voor de fabriek opgeluisterd met de tonen van een draaiorgel.

Schoolkinderen o.a. van de sint Joannesschool worden getrakteerd op frisdrank door de fabriek.

In 1981 wordt het versgebeuren overgebracht naar Wassenaar en er is een terugloop van afzet in flessen.

In 1983 leeft de economie weer op en er is een sterke groei in de afdeling exportartikelen. En dat groeit tot 80 % van de productie.

In 1984 wordt er in plan Zuid een vijver gegraven. Deze vijver dient om het koelwater uit de fabriek op te vangen. De vijver wordt in de winter gebruikt om er op te schaatsen maar door het warmere water dat er in geloosd wordt komt dit niet vaak voor. Wel is de vijver een ideale plek voor de liefhebbers om een hengeltje uit te werpen. Er wordt speciaal voor dat doel vis in uitgezet.

Met de ingebruikname van het "Menkenmeer": komt er een einde aan de lozing van water in de omliggende sloten

In 1985 viert Menken het feit dat de onderneming 60 jaar bestaat. De resultaten vallen tegen. Er is een prijsdruk opgelegd door invloeden van buitenaf. Er worden inde fabriek grote investeringen gedaan. Bovendien komt de fabriek met onderbezetting. Er worden UHT behandelde vloeistoffen geproduceerd: Melk en melkproducten, en non dairy producten, coffee whitener en coconut. Er wordt veel geëxporteerd naar het middenoosten, Zuid oost Azië en Engeland.

1987 De Gastelse fabriek gaat verder onder de naam Menken Dairy Food. Er worden nieuwbouwplannen gemaakt voor een kantoor, een kantine en een laboratorium. De melkontvangst wordt gemoderniseerd.

In datzelfde jaar valt de export naar het Midden Oosten weg, Dat wordt echter gecompenseerd door meer export naar België, Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk.

1989 In dat jaar wordt het nieuwe kantoor in gebruik genomen. (Een van de weinige gebouwen die na de sloop in 2011 over blijft) De volledige productie van spuitbussen in het Menken concern is nu geconcentreerd in Oud Gastel.

1990 Er wordt een nieuw merk geïntroduceerd nl. Tastou, mousse dessert en Menkomel.

In 1991 komt de omzet voor het eerst boven de 100 miljoen gulden (€ 45 miljoen) Het resultaat valt echter tegen vanwege de kostenstijging.

In dat jaar zijn er twee productielijnen voor slagroomsputbussen.

Er is veel vraag naar die spuitbussen want het brengt gebruiksgemak. De slagroom is gebruiksklaar. De fabriek gebruikt niet alleen melk als grondstof maar ook plantaardige producten voor de witmakers voor koffie en thee. waarmee het principe van de zuivelfabriek overboord gaat. Dit met de motivatie dat anders anderen het voor hun doen. De producten worden voor 90 % uitgevoerd en streven is om zich meer te richten op de thuismarkt.

1992 In Europa is er een recessie en dat heeft ook gevolge voor de melkfabriek. Het personeelsbestand wordt teruggebracht van 213 tot 175.

De Tastou dessertreeks wordt uit de productie genomen. Er komt een samenwerking met Unilever en er wordt een Bosch Line in gebruik genomen. Met de merken: Nutroma en Becel. Het merk Tastou wordt van nu af gebruikt voor spuitslagroom.

Er wordt ook begonnen met de productie van Mon Chou kaas.

Na verandering van regime in Rusland komt ook daar de markt vrij voor westerse producten en ook Menken MDF kan daarvan profiteren. Zo wordt aan Rusland Menkomel non dairy en Tastou geleverd.

Op 5 juni 1993 wordt er in Oud Gastel voor het laatst boerenmelk ontvangen. Daarmee verdwijnt na 84 jaar een activiteit in het Gastelse. De ontvangst van de boerenmelk gaat naar Wassenaar. Nu worden in Oud Gastel room en andere grondstoffen aangevoerd.

In 1994 wordt een omzet gehaald van 100.000.000 bussen. Voor de ontvangst van melk wordt er een nieuwe voorfabriek in gebruik genomen. Aan die verandering ging een heel proces vooraf van ombuiging en dat kostte ruim 8.000.000 gulden (ca € 3.500.000) In de fabriek komen twee nieuwe tanks ter vervanging van 6 tanks. Menken neemt het Franse spuitslagroombedrijf France Crème te Lyon over.

Foto's: Koffieruimte, Magazijn met Janus Traets, het Ketelhuis en de kleedruimte.

Daags na de opening van het ontvangstgedeelte is er een open dag voor alle medewerkers en gepensioneerden.

Van de gemeente Oud en Nieuw Gastel krijgt MDF een mooi schilderij aangeboden. Dit als dank voor alles wat het bedrijf, als grootste werkgever in Oud Gastel, deed en nog doet voor de plaatselijke bevolking.

MDF timmert ook in het buitenland aan de weg met een fraaie stand o.a. op een tentoonstelling in Keulen.

In datzelfde jaar krijgt MDF een kwaliteitscertificaat van Lloyds Register Quality Assurance.

Het vernieuwingsproces in de fabriek van Oud Gastel staat hoog aangeschreven. Het wordt vergeleken met het wetenschappelijk instituut Silicon Valley in Amerika.

Voorts komt er een automatiserings project.

Er wordt een contract afgesloten met het Noorse Marexim. Er was al wel een jarenlange samenwerking maar nu wordt dit formeel vastgelegd

1998 Campina koopt Menken Dairy. Het gaat om de zuivelactiviteiten. Het familiebedrijf Menken wordt opgesplitst. Er is voor Menken geen opvolging. Het Menken bedrijf zit ook in de frisdrankenindustrie en Campina wil deze bedrijfstak afsplitsen. Campina Melkunie belooft dat er geen ontslagen vallen.

2008 De Menken vijver vervuild.

Op 13 februari 2008 komt er door nog onbekende oorzaak spoelwater van de fabriek in een nabijgelegen sloot en vervolgens in het Menken meer. Daardoor wordt het water opgewarmd en krijgt een gele kleur. Nader onderzoek wijst uit dat er in het water natronloog zit. De aanwezige vissen sterven en worden vervolgens opgepikt door een groot aantal meeuwen, dat op de vis afkomt. De bedoeling is om de vijver leeg te pompen en zo het vervuilde water te verwijderen.

Maar er zitten wellen in de vijver en het leegpompen lukt niet.

Er worden hekken rondom de vijver gezet om te voorkomen dat kinderen en mensen die honden uitlaten bij het water kunnen komen. Aan het water wordt een bepaald zuur toegevoegd.

De verbinding met andere sloten wordt afgedamd. Er wordt vanuit een nabijgelegen sloot zuurstofrijk water toegevoegd en water weggepompt in de riolering. Twee weken na de verontreiniging worden de hekken weer weggehaald en is het water weer nagenoeg in orde.

2008 Campina fuseert met Friesland en voert de naam Friesland Campina.

2009-2010 het einde van 100 jaar Vacca in Oud Gastel.

Mei 2009 Honderd jaar terug in 1909 werd de melkfabriek in Oud Gastel gebouwd en men was bezig met de voorbereiding om het eeuwfeest te vieren.

Voor de ingewijden is het duidelijk maar voor de Gastelse bevolking komt op 7 mei 2009 bericht van sluiting van de Vacca als een donderslag bij heldere hemel. De fabriek dat aan zo'n 150 personeelsleden werk geeft, de fabriek dat beeldbepalend

is als je vanuit het zuiden Gastel binnen rijdt, de fabriek die een grote bijdrage gaf aan het sociale leven in Gastel, de fabriek die ook in de tijd van de stoomfluit ,voor veel Gastelaren de tijd aangaf van opstaan, werken, middagpauze en einde werktijd gaat sluiten.

Als gevolg van de fusie van met Campina met Friesland wordt de Vacca overbodig en wordt besloten om de fabriek in 2010 te sluiten. De machines zullen worden overgebracht naar andere vestigingen en personeel kan aan de slag om spuitbussen te vullen in het Belgische Lummen, melk in cupjes te doen in Aalter (B) of naar Nuenen om ijs in te pakken.

De bedoeling is om de fabriek definitief in 2010 te sluiten. Intussen zijn de werknemers weer aan werk gekomen. De sluiting van de fabriek wordt in de zomer van 2010 nog enige tijd uitgesteld omdat de productie in Lummen nog niet helemaal gaat zoals het moet, maar daarna verlaten ook de laatste der Mohikanen het terrein.

Er zijn plannen om op het terrein een nieuwe industrie te vestigen maar in deze tijd van crisis valt dat niet mee.

In de zomer van 2011 wordt het oude gedeelte van de fabriek gesloopt en het puin wordt vermalen.

Er blijven nog een hal en de kantoorruimtes over.

Daarmee is de laatste zuivelfabriek in West Brabant verdwenen.

De fabriek en het milieu;

Al bij de oprichting van de fabriek moest het gebouw en de inrichting voldoen aan de destijds geldende Hinderwetregels.

Tot 1982 kon het fabriek koelwater lozen op het slotenstelsel in Gastel.

In dat jaar werd in plan zuid een vijver gegraven om het koelwater af te voeren. Die vijver wordt nog steeds gebruikt om in te vissen en in de winter is de vijver een fraaie schaatsbaan.

Vanaf de jaren 90 werden er allerlei metingen gedaan en werden er rapporten opgemaakt.

Staat van energiegebruik in de jaren 1994-1996

	Drinkwater m2	Grondwater m2	Gasm2	Elektriciteit kWh
1994	133923	22809	1516218	7516980
1995	144323	22687	1563693	7465500
1996	123337	0	1815140	7375757

Vanaf 1996 wordt er geen grondwater meer gebruikt. Dit was nodig voor de koeling maar het benodigde water komt nu uit de Menken vijver.

In dat jaar wordt de voorfabriek verbouwd van verwerking tot ontvangst.

1997 In dat jaar wordt een slib afvalput gemaakt t.b.v. zoals dat omschreven is Menken Dairy Food fabrikant van houdbare zuivelproducten en zuivelverwante producten Spuitbussen, tetrabriks, Bag in Boxen en kaas.

Er worden 50 miljoen bussen gevuld.

1998 Op 28 oktober van dat jaar worden 60 verkeersbewegingen geteld vanaf de Vacca.

Deze metingen zijn nodig in verband met een proces dat een buurtbewoner voert tegen de fabriek. Er is een uitweg vanuit de fabriek langs zijn woning aan de Neerstraat. Na een jarenlange juridische strijd krijgt de buurtbewoner zijn gelijk. De fabriek moet een andere uitweg gebruiken en die is al gereed als de raad van State uitspraak doet ten gunste van de buurtbewoner.

1999 In het bedrijfsmilieuplan is te vinden dat er 150 medewerkers zijn en de jaaromzet is ca 125 Miljoen gulden. De productie is 20121 liter.

Op gebied van milieu wordt er veel bereikt. 90 % van het afval wordt herverwerkt, maar 10% wordt verbrand. In 1994 werd het afval nog gestort.

2000; In dat jaar wordt een sloopvergunning afgegeven voor Steenstraat 18 en 18a. Deze gebouwen worden gesloopt.

In dat jaar is er ook productie van Monchou kaas

2002 In dat jaar worden 55 miljoen spuitbussen gevuld van 250 ml onder de naam: Campina Foodservice Consumers Cream Products.

Er is vervoer vanuit Maasdam: ondermelk en room Vanuit Aalter (B.) koffiemelk

De eindproducten gaan naar een externe opslag.

2008; Op 13 februari is er abusievelijk een lozing van afvalwater in de Menkenvijver. Het water wordt sterk vervuild. In dat water komt door de lozing natronloog. Het water krijgt een gele kleur en er is een massale vissterfte. (zie de fabriek en het milieu)

Personeel:

Ten behoeve van bedrijfsbelasting moet voor de gemeente een aantal jaren het personeelsbestand worden bijgehouden en de volgende cijfers zijn hiervan afkomstig.

Jaar	werknemers	Vaste werkn.	Totaalloonbedrag	bedrijfsbelasting
1919	37		F. 34.236,85	
1920	70		F. 81.486,23	
1922			F. 71.186, 19	
1923	106	99		F.1188
1924	97	96		F.1164
1925	89	88		F.1056
1926	98	75		F.1070
1927	100	95		F.1200
1928	104	94		F.1248
1929	104	78		
1930	75			
1931	69			
1932	73			
1934	99			
1935	78			

Opvallend is de daling van het aantal werknemers rondom 1930. De algemene crisis zal daar wellicht debet aan zijn.

In 1922 is dhr. Muller directeur. Zijn jaarsalaris is f. 6840,- en een vrije woning.

Dhr. S. van der Zee is baas voor een salaris van f.2790,57. Hij was naar Amerika geëmigreerd en werkte daar als bakker. Maar hij had echter verking in Bolsward en kwam terug naar die plaats. Daar had hij een kennis die op de Hollandia vestiging in Bolsward werkte. Hij wilde trouwen en zocht vast werk, maar dat was er niet voor hem in Bolsward. Op aanraden van die kennis werd hem aangeraden om vanuit Bolsward te solliciteren in Oud Gastel. Hij werd aangenomen en kwam in Gastel te wonen. Zijn zoon woont nog in Oud Gastel.

In die tijd ca 1912 komt dhr. G. Rockx in dienst van de Vacca. Hij begint zoals wel meer personeelsleden als monster opnemer en komt al spoedig aan het werk in het laboratorium. Hij weet zich op te werken totdat hij in 1942 directeur wordt van de fabriek. Hij woont naast de fabriek in een dienstwoning en kan zo beter controle uitvoeren over de activiteiten op de fabriek. Onder zijn leiding wordt de Vacca een modern bedrijf met 150 werknemers. Hij is een geziene directeur die goed met zijn personeel kan omgaan. Naast zijn directeurschap is hij ook secretaris van de fokveevereniging Gastel en omstreken. Daarbij ijvert hij met succes voor de verbetering van het melkvee en de verhoging van de melkproductie. Verder is hij ook bestuurslid van de gezondheidscommissie Noord Brabant van de Algemene Vereniging Melkvervoer. Ook bestuurslid van de Regionale Organisatie voor Melkhygiëne en van de vereniging van K.I. Daarnaast zit hij in het bestuur van de afdeling Oud Gastel van het Rode Kruis en tevens is hij nog voorzitter van de Zeeuwse Melkfederatie . Op zijn initiatief worden er voorlichtingsavonden gegeven voor jonge boeren, cursussen veefokkerij georganiseerd en melkers examens gehouden . Kortom hij is een persoon die vol in het leven staat. Zijn hobby is dan ook melkvee verbetering. In 1962 wil hij op 65 jarige leeftijd met pensioen gaan maar een zware attaque maakt op 9 mei 1962 aan zijn leven een eind, voordat hij werkelijk kan genieten van zijn pensioen.

In 1915 begint Jan van Nijnatten zijn loopbaan op de Vacca. Hij begint als stoker. Na zijn militaire diensttijd wordt hij Centrifugist.. Daarna krijgt hij werk bij het indikken van gesuikerde melk en het vullen van houten vaten met condens. De laatste tien jaren is hij portier. Hij neemt afscheid in 1963 na een werkzaam leven van ruim 48 jaar! Daarbij maakt hij 4 directeuren mee. Bij zijn afscheid krijgt hij een "enveloppe" mee als blijk van waardering voor wat hij voor Hollandia gedaan heeft.

1923 Op de fabriek werken naast de arbeiders 1 boekhouder en 3 kantoorbedienden.

Als extra loonuitgaven wordt aangegeven dat het personeel van de machinekamer extra loon krijgt voor het lossen van steenkool ten behoeve van de stoomketels.

In 1924 begint dhr. W. Gommeren op de fabriek. Vanaf het begin is hij betrokken bij het onderzoek van fabrieks- en boerenmelk. Op 20 juli 1964 wordt gevierd dat hij 40 jaar in dienst is van de Vacca. Hij krijgt complimenten dat hij zijn taak zeer goed vervulde. Hij zorgde ervoor dat er geen problemen kwamen met de keuringsinstanties. Hij krijgt door de burgemeester de eremedaille opgespeld. Hij werd ook gehuldigd door J. Zwart namens de fokvereniging en door van Merrienboer namens de collega's van laboratorium melkontvangst en controleurs.

In 1931 komt in dienst dhr. J. Hamans. Daarvoor werkte hij op de Hollandia fabriek te Bergen op Zoom. Hij volgt een cursus op de Rijkszuivelschool te Bolsward en krijgt in Gastel de functie van kassier. Hij moet contant geld ophalen in Roosendaal en dat moet worden uitbetaald aan de boeren. Daarvoor moet het eerst worden afgeteld en in zakjes gedaan zodat per melkleverancier kan worden afgerekend. Hij wordt hoofd boekhouding. Het werk met geld wordt dan overgenomen door Rene Blommers (zie Interview met Rene). Oudere werknemers herinneren dhr. Hamans als een aardige man met humor. Hij heeft o.a. te maken met dhr. Hopstaken, Rockx en C. Paantjes. Deze laatste overlijdt op 48 jarige leeftijd. In oktober 1964 overlijdt dhr. Hamans op 63 jarige leeftijd.

In 1940 tijdens de Duitse bezetting worden de militairen, die na de meidagen van 1940 krijgsgevangen geweest waren weer vrijgelaten. In 1943 moeten ze zich weer melden om in gevangenkampen te worden opgenomen. Uit protest breken er stakingen uit. De bekende april meistakingen. Deze beginnen op het platteland in oost Nederland. De boeren leveren geen melk aan de fabrieken. De staking breidt zich spoedig uit in Nederland, vooral op het platteland.

De staking wordt bloedig neergeslagen. Vooral in noord Nederland vinden executies plaats onder stakingsleiders. Daardoor verloopt de staking spoedig.

Ook het personeel van de Vacca staakt en ondanks de harde tegenmaatregelen duurt hier de staking toch het langste in Nederland.

Na afloop van de stakingen wordt door de districtscommandant te Eindhoven aan burgemeester Hofland gevraagd of er in Gastel gestaakt is op de coöperatieve zuivelfabriek. Dan moeten de namen worden doorgegeven en de daders worden gevangen gezet. De burgemeester geeft aan dat er in Oud Gastel geen coöperatieve zuivelfabriek is gevestigd (de fabriek is speculatief). De commandant gaat er kennelijk niet verder op in.

De periode na de oorlog;

Als stoker aan het fabriek werken o.a. dan Olfers, Gerrit van Merode en Jan de Veth, De laatste is ook stoker van de verwarmingsketel in de Laurentiuskerk.

De eersten worden in de jaren 50 door J.Oomen benaderd om een aardappel stoominstallatie aan de Koelestraat in bedrijf te stellen.

In 1957 wordt er een personeelsvereniging opgericht. Die zorgt voor veel activiteiten.

Zo is er voor de kinderen van het personeel sinterklaasviering met een sint uit eigen gelederen.

Voor het personeel zelf is er een kerstviering.

Karnaval wordt ook niet vergeten en enkele personeelsleden doen daar zoveel ervaring op dat ze het brengen tot prins carnaval in het Vastelaovendzottelaand. En het fabriek adverteert ook in de karnavalskrant De Rommelpot

Advertentie Rommelpot 1964

De personeelsvereniging heeft ook een sportafdeling en daarin een voetbalelftal dat uitkomt in een bedrijvencompetitie van de aangesloten zuivelfabrieken. De bedrijfsvoetbalclub wordt opgericht in 1964. In het eerste bestuur zitten: P. de Bruyn, M. Hoevenaars en A. van Oorschot.

Het Gastels elftal speelt ook tegen elftallen van andere plaatselijke bedrijven, instellingen en elftallen van cafévoetbal.

In 1981 wordt er een ideeënbus ingevoerd voor het personeel. En er wordt een bijeenkomst voor gepensioneerden en weduwen georganiseerd. Veel werknemers hebben het naar hun zin op de fabriek, getuige het feit dat 21% van de werknemers meer dan 25 dienstjaren heeft.

Vanwege de mindere afzet is er minder personeel nodig en om dat te bereiken, krijgen werknemers van af 57,5 jaar de gelegenheid om met de VUT te gaan met de riante regeling dat Menken het salaris aanvult tot de 65 jarige leeftijd.

Juni 1982 Sloop van boerderij Rockx
Op de achtergrond de fabriek met de twee nieuwe schoorstenen

In 1984 doet het fenomeen ATV dagen zijn intrede. Dat brengt organisatorisch problemen met zich mee. Immers het ene personeelslid dat ATV dagen opneemt is niet zomaar te vervangen door een personeelslid, die zich op een ander gebied gespecialiseerd heeft. Ook zal er in bepaalde periodes van het jaar meer animo zijn om vrije dagen op te nemen dan in een andere tijd.

Daarbij is de vraag naar bepaalde producten sterk wisselend en als er personeel met ATV is kan er moeilijk aan een grote vraag worden voldaan.

Als directeur is er dan dhr. van Heemskerk

1985. Er is een onderbezetting in de fabriek en daardoor vallen de resultaten tegen. Om personeelstekort op te vangen worden er 10.000 overuren ingevuld en wordt er voor 3000 uren door uitzendkrachten uitgevoerd.

1986; Directeur van Heemskerk treedt terug en hij wordt opgevolgd door dhr. Heybroek. Dhr. van de Borst wordt productie leider en dhr. C. van Alphen wordt projectmanager.

In de zuivelbranche is het nu officieel mogelijk om op je 60 ste uit te treden.

In deze tijd is er een jumelage met Seoel, Zuid Korea en op de fabriek wordt enkele keren een delegatie uit die stad ontvangen.

1988; Vanaf 1 mei is de directie in handen van dhr. J. Bruynsma. Niet echter voor lang, want een jaar later wordt dhr. R. Luyckx directeur en weer een jaar later dhr. Bareel.

1991 Op 8 oktober wordt gevierd, dat dhr. C. Akkermans 40 jaar in dienst is van de melkfabriek. Hij startte in 1951 als laborant. Deels op het verse melklaboratorium voor het bepalen van het vetgehalte van de geleverde melk en ook op het bacteriologisch laboratorium. Vanaf 1987 werkte hij in de kantine.

1992. De personeelsvereniging viert haar 35 jarig bestaan met o.a. een optreden van Inca Marina en de Deurzakkers.

In 1993 volgt er een reorganisatie met het gevolg dat er 50 banen moeten verdwijnen. De oorzaak is, dat er geen uitzicht is op groei van de afzet. de bonden gaan akkoord met het sociaal plan, behorende bij de ontslagaanvraag. Het plan is om werknemers over te plaatsen naar andere vestigingen, maar daar komt veel protest tegen.

Er komt een garantie dat de werknemers niet gedwongen worden tot overplaatsing. In het begin van het jaar worden er ca 400 leveranciers ontvangen. Ze krijgen een rondleiding door de fabriek en daarna worden ze ontvangen in Het Veerhuis.

Ook worden in die tijd een drietal families ontvangen vanwege de levering van kwaliteitsmelk al gedurende 10 jaar. Daarbij zijn M. en P. Luykx uit Oud Gastel.

In 1995 wordt er voor het eerst een Bedrijfs Hulp Verlening (BHV) cursus gegeven. Daarmee worden personeelsleden voorbereid op eventuele ongelukken en calamiteiten.

De productie wordt verhoogd om aan de toenemende vraag te voldoen en dat houdt in dat ook het technische personeel wordt ingeschakeld bij de productie.

In 1996 krijgt de fabriek weer een nieuwe directeur en wel in de persoon van J. Tromp.

IN 1999 wordt deelgenomen aan het nationaal fietsplan. De werknemers krijgen een woonwerkvergoeding tot maximum 30 km.

Personeelsoverzicht.

1979	163	1984	127	1989	170
1980	164	1985	125	1990	189
1981	146	1986	145	1991	213
1982	134	1987	162	1992	175
1983	125	1988	162		

In Klaverblad stonden sociale jaarverslagen en interviews met personeelsleden. Uit de periode van 1980 tot 1995 zijn enkele van die interviews opgenomen.

Interview met Arie den Ouden.

Arie den Ouden was vanaf 1968 tot 1982 in dienst van de fabriek. Hij begon bij Nestlé, waar hij werkte aan de blikpers. Daarna werd hij te werk gesteld aan de condens vulmachine en vervolgens in de Menken periode aan de flessen vulmachine. Hij werd opgeleid voor de Tetra machines en maakte in Duitsland kennis met de beginselen van de combibloc. Bij zijn afscheid was hij all round op het aseptische gebied. Hij was verantwoordelijk voor het steriel houden van de machines.

In 1982 had de fabriek minder personeel nodig en ouderen kregen de gelegenheid om vervroegd uit te treden. Arie had al een arbeidsverleden van 44 jaar en hij wilde in deze tijd van werkloosheid een kans geven aan de jongeren.

Interview met Albert Bartelen

1983; Albert is op dat moment 6 jaar in dienst van Menken. Hij begon als expeditiemedewerker. Dat was werken in ploegen en dat kon hij doen naast het werk op de boerderij van zijn vader. Hij kon door overwerk een extra centje bij verdienen. Toen hij begreep dat er veranderingen op til waren solliciteerde hij intern

naar een functie in de productie. Bij de expeditie was hij dan wel meer vrij man, maar in de productie ben je meer vakman en je moet meer geconcentreerd werken. Je moet alles goed in de gaten houden want een verkeerde handeling kan een hele productie verknoeien. Hij was vooral onder de indruk van de computergestuurde machines.. Het was echt wennen. Hij werd ingewerkt door oudere collega's die met de VUT zouden gaan. Hij werkt nog steeds met veel plezier en er is een goede samenwerking inde ploeg. Hij stelde voor om cursussen te gaan volgen en dat gebeurde ook.

Interview met Richard van Aalst.

1993 : Richard Aalst is 12,5 jaar als onderhoudsmonteur in dienst van MDF. In het verleden nam hij deel aan een groot aantal cursussen. Maar in 1992 waren er geen nieuwe cursussen vanwege de bezuinigingen. Van die opleidingen stak hij veel op en hij kon het geleerde goed in praktijk brengen. Hij volgde veel cursussen bij Tetra Pak in Zweden en hij kende den ook bij terugkomst de machines door en door.. Hij gaf aan dat hij de opleidingen goed kon volgen en volgde daarvoor o.a. vijf avondopleidingen.

Bronnen:

Klaverblad en sociale jaarverslagen van Menken in de periode 1979- tot en met 1995.

Melkblikken personeelsblad Hollandia

Tijdschriften De Grondwet, Brabants Nieuwsblad , BN de Stem. Halderbergse Bode,Vaderland en de Haagse Courant

Gemeentearchief Oud en Nieuw Gastel o.a. Hinderwetvergunningen, bouwvergunningen en milieuwetgeving.

Een melkveebedrijf “De melk” Van koe tot fabriek.

Interview met de familie Luijkx aan de Dulderstraat op 21 november 2012

De familie Luijkx heeft al vanaf 1957 een melkveebedrijf aan de Dulderstraat te Oud Gastel en levert al vanaf die tijd aan de zuivelfabriek in Oud Gastel.

In die tijd nam het echtpaar M. Luykx-Konings het boerenbedrijf over van A. van Wezel. Dat was ter gelegenheid van hun huwelijk.

Er waren toen in Gastel nog tientallen boeren die melkvee hielden. Dat is nu wel anders. Er zijn er in Gastel nog maar 5. De familie Luijkx maakte de ontwikkelingen in het veebedrijf mee en is als een van de vijf melkveebedrijven overgebleven.

De boerderij bestond toen uit een woonhuis met daaraan vast gebouwd de schuur, waarin de koeienstal was. De koeien stonden vast aan de stalgangen en er was een “zul” een soort balk tussen de stalgangen waarachter de koeien stonden en waar aan de andere kant het voer gestrooid werd.

Het werd toen een bedrijf met 24 melkkoeien en ook nog akkerbouw. Het melkvee houden was voor hen van huis uit niet vreemd want zowel bij de familie Luykx als bij de familie Konings hadden ze een gemengd bedrijf met ook melkkoeien. Rinus en zijn vrouw werkten samen in het bedrijf.

Het was nog de tijd van melken met de hand. De melkemmer werd geleegd in een melkbus, waarop een “tims” stond. Een soort brede trechter, die op de melkbus stond. In de bodem was een filter geklemd tussen twee geperforeerde ronde metalen plaatjes.

Op het bedrijf van de familie Konings was kort voordat zij trouwde een melkmachine aangeschaft. Ze zag het gemak daarvan in. Rinus L. ging al gauw over op machinaal melken waarbij zes koeien tegelijk gemolken konden worden. Dat was al gemakkelijker maar je moest bij elke koe weer een soort melkreservoir ophangen. Hij construeerde een melkleiding met roestvrij stalen pijpen en staande ketels, die hij bij een afgebrande melkstal op de kop had getikt. Hij had toen een melktank van 300 liter. De melk moest toen nog in melkbussen worden overgegoten.

Dan werd de bus aan de straatkant gezet, waar de melkrijder ze kwam ophalen. De melk ging naar melkfabriek Vacca. Melkrijders waren Janus Aanraad en later Geert van Rijsbergen.

De melkveehouders kregen om de veertien dagen een kaart toegestuurd met de gegevens van de geleverde melk. Er zat op die kaart een soort watje waarop je de eventuele verontreiniging kon zien.

Ook om de veertien dagen, op zaterdag, werd het melkgeld door de melkrijder contant in een melkgeldzakje bij de boer afgerekend.

Als de koeien in de wei stonden werden die daar ter plekke gemolken en als de afstand naar de boerderij groter was, en dat was vaak het geval in de periode van voor de ruilverkaveling, dan werden de melkbussen vervoerd met een melkkarretje dat achter de fiets hing of met een beugel aan de bagagedrager. Bij warmer weer moest de melk gekoeld worden en dat werd bij de familie gedaan met een geperforeerde waterslang die om de melkbussen gewikkeld werd.

Hij bracht ook rubber matten aan in de stal, zodat de koeien niet op stro hoefden te liggen.

De koeien werden handmatig gevoerd. Ze kregen naast hooi en stro ook krachtvoer dat van de voederhandelaar of de boerenbond kwam. Eerst nog in zakken maar later kwam het voer met een bulkwagen die het voer in een silo loste.

Vanaf ca 1975 werd de melk niet meer in melkbussen ontvangen. De melkveehouders moesten van af die tijd een melktank gaan gebruiken. Dan kwam de melktankwagen langs om de melk op te halen. Daarmee kwam een einde aan de activiteiten van de melkrijder. De laatste die bij de familie Luijckx kwam was Ad Hagenaars. Er kwam een melktank van 3000 liter.

Voor melkveehouders met maar een paar koeien werd het niet rendabel meer om verder te gaan met het bedrijf. Daarvoor was de melktankinstallatie een te dure zaak. Zo bleven er in Gastel niet veel melkveehouders over.

Rinus zette het bedrijf wel door en ging uitbreiden. Daarvoor werd een nieuwe stal gebouwd. Dat gebeurde pas toen hij zeker wist dat zijn zoon Piet ook ambitie had om op de boerderij te werken. Er werd overgegaan op een ligstal.

In de oude stal bleef een stukje van een ligstal over om te laten zien dat de huidige koeien veel groter zijn, dan die van ongeveer 40 jaar geleden.

De rest van de stal werd ingericht voor de jonge kalfjes.

Want naast het houden van melkvee om te melken werd

het vee ook gebruikt om koeien te fokken. De stierkalfjes werden verkocht en de vaarskalveren werden meestal gehouden en dat is nog zo.

Door de jaren kwamen er nieuwe ontwikkelingen. In de stal kwam een gedeelte waar de koeien gemolken werden, met afvoer van de melk naar een tank. In de jaren tachtig kwam er een computergestuurd systeem voor het voeren van krachtvoer. Daarbij had en heeft elke koe een band om met een zendertje dat registreert of en hoe lang de koe eet. Het overige voer werd nog met een kruiwagen aangevoerd.

Door de schaalvergroting kwam er steeds meer melk op de markt en zo ontstond er in Europa een melkplas, oftewel een melkoverschot. Dat werd nog wel opgevangen door er bijvoorbeeld meer boter en kaas van te maken, maar de boter- en kaaspakhuizen kwamen ook overvol. Om het melkoverschot terug te dringen werd een superheffing ingesteld. De bestaande bedrijven mochten van toen af aan nog maar een beperkt quotum leveren. Dat was gebaseerd op het aantal koeien en de aangeleverde melk van dat moment. Boeren die stopten konden hun quotum verkopen en aankoop van dat quotum was de enige manier om uit te breiden. Er ontstond dan ook een lucratieve handel. Het invoeren van het melkquotum bracht mee dat er danig gerekend moest worden. Je probeert zo dicht mogelijk bij het quotum te komen maar ook niet er overheen want voor die melk kreeg je minder uitbetaald.

Het melkquotumsysteem zal zoals het er nu uit ziet over enkele jaren vervangen worden door een mestquotumsysteem.

In de jaren 80 kwam zoon Piet na een opleiding op de MAS te Breda en diverse cursussen in het ouderlijk bedrijf en ging in 1984 een maatschap aan met zijn vader. Zo konden ze samen het bedrijf financieel rond krijgen. Net zoals zijn vader wilde hij zich niet beperken tot een melkveebedrijf maar hij deed ook aan akkerbouw. Hij hield en houdt van het werken op het land in "den buiten". Hij maakte tijdens zijn stagetijd kennis met het Gastelse melkfabriek.

Van tijd tot tijd vroeg het bedrijf nieuwe investeringen om met de tijd mee te kunnen. In 1991 gingen vader en moeder Luykx “op dorp” wonen en kwam Piet zelf op de boerderij met zijn echtgenote Mariette. Ook Mariette was van boerenafkomst en werkte van toen af mee op het bedrijf. Vader Rinus bleef in de maatschap en zijn dagelijks fietsritje was nog jarenlang naar de Dulderstraat om een handje toe te steken.

De ontwikkelingen gingen verder. De rubbermatten werden dikker. De stal werd vergroot en later nog een keer. Nu kwam er ook een kraamafdeling bij. Een gedeelte van de stal waar de koeien konden kalven. Nu werd dat gedeelte weer zoals dat vroeger was bedekt met stro en telkens weer een nieuwe laag erop, het aloude potstalsysteem. En nu kan Piet vanuit de keuken op een monitor de koe die gaat kalven volgen. Hij hoeft nu niet meer bij nacht en ontij telkens te gaan kijken.

Een andere ontwikkeling is dat de stal nu open zijwanden heeft. Het kon in de oude stallen nogal warm en vochtig worden van al die koeienlijven. Maar er zijn kunststof wanden aangebracht die bij koude kunnen worden opgeblazen en zo de vorst buiten houden.

In warmere tijden kunnen de koeien ook buiten en na de ruilverkaveling ca 1985 kwam de grond ook in de omgeving van de stal te liggen. Er werd meer grond bijgekocht tot samen 40 ha. De grond werd gebruikt voor weiland en de verbouwing van grasmais en suikerbieten. De koeien komen nu alleen nog maar in de veewagen als ze naar het slachthuis gaan.

Het melken gaat ook al weer een hele tijd in een melkstal met een verdiept werkvlak zodat je bij het melken niet meer hoeft te bukken. De koeien staan in melkrekken en bij de familie Luykx worden er zo twaalf koeien tegelijk vastgezet. De spenen moeten nog handmatig worden aangesloten op de melkmachine maar als de koe “Uit” is d.w.z.

de melk is op dan gaat de verbinding automatisch los. Nu zijn er al veel melkerijen die met een robot werken en dan hoef je bij het melken niet aanwezig te zijn. Daar is wel een nadeel aan.

Bij storingen kan het mis gaan en er kunnen verontreinigingen in de melk komen. Redenen waarom Piet nog geen robot heeft aangeschaft, maar hij beseft wel dat het er wel van zal komen. De melk komt in een tank, die om de drie dagen geleegd wordt in een tankwagen.

De melk mag maar maximaal 72 uur in de tank bewaard worden dus elke drie dagen komt de tankwagen langs. De tank heeft nu een capaciteit van ca 8000 liter.

In de slang tussen de melktank en de melkauto zitten kleine gaatjes, waaruit druppelsgewijs melk opgevangen wordt en een monsterpotje. De melk wordt al onderweg in de auto geanalyseerd en op de fabriek nog twee maal zodat de kwaliteit nauwkeurig bepaald kan worden dat is van belang voor de uitbetaling.

De familie Luykx deed en doet haar uiterste best om kwaliteitsmelk te leveren en dat niet zonder resultaat. De familie werd in de Menkenperiode gehuldigd voor 10,15 en 20 jaar leveren van kwaliteitsmelk. Campina hield die traditie van huldigen niet aan. Maar de familie levert nog steeds eerste klas melk. De melk valt in de hoogste classificatie: Excellent. Andere gradaties zijn: goede en voldoende melk. De familie werd ook eens gehuldigd bij de aflevering van 100.000 liter in de levensloop van één koe.

Zo rond de jaren vijftig was de melkopbrengst per koe ca 6000 kg. per jaar. Nu leveren de koeien van de familie 9500 kg per jaar. Een eind boven het landelijke gemiddelde van 8000kg p.j.

De mest kwam vroeger op de mestput maar met de invoering van de rubber stalmatten werd er geen stro meer gebruikt en werd de mest afgevoerd via een mestgoot. Dat werd met een soort transportband naar buiten op een hoop gedeponeerd.

Later toen de mest meer vloeibaar werd kwam er een soort goot met daarboven roosters waarin de mest geveegd werd. Daar kwam een ondergrondse mesttank. Het vegen gaat nu ook met een soort robot. De mesttank heeft voor 9 maanden opslagcapaciteit.

Intussen heeft zich weer een nieuwe generatie aangemeld met de zoon Reinier. Die zit op de MAS en volgt daarnaast nog een cursus melken.

Van de 24 koeien in de beginperiode zijn er nu 70 koeien, waarvan er ca 64 gemolken worden. Daarnaast zijn er nog 60 stuks jongvee.

De familie had altijd goede contacten met de fabriek. In de Vacca jaren kwamen directeur Rockx en Jan Zwart langs om een kijkje te nemen op het bedrijf.

Ook Piet heeft altijd prettige contacten gehad zeker in de Menkenperiode. In de Campinaperiode heeft hij op bijeenkomsten verschillende malen de vraag aan de orde gesteld; Waarom moet een winstgevend bedrijf, dat de Gastelse fabriek toch was, gesloten worden?

De melk gaat nu naar Campina vestigingen in Maasdam of Tilburg.

De melkveecollega's hebben contact met elkaar op vergaderingen. Ze kwamen bij elkaar in Gastel en dan waren ze met 25 Gastelse veeboeren. Er is ook een rundveestudieclub met de 5 Gastelse melkveeboeren en daarnaast 40 van buiten Gastel.

Ook hij vindt het jammer dat de fabriek gesloten is. Het was ook een beeldbepalend gebouw bij de entree van Gastel met als fraaie reclame het grote Campina ovaal.

De melkcontrole en het fokveegebeuren.

Interview met Toon van Merrienboer op 8 maart 2012

Toon was als melkschepper verbonden aan de Vacca.

Toon van Merrienboer was in 1944 met zijn familie vanuit Den Bommel naar Oud Gastel gekomen en kwam als 12 jarige jongen op de Sint Joannesschool. Daar was nog het systeem van schoolklasperiodes van 9 maanden. Hij zou in februari 1946 14 worden. 14 jaar was het einde van de leerplicht. Dan moest hij voor 1 februari 14 zijn en anders moest hij een jaar wachten om van school af te kunnen. En wat was er dan te doen? Karweitjes inde tuin en andere werkjes en vader van Merrienboer was het daar niet mee eens. Hij haalde Toon met zijn verjaardag van school. Daarvoor moest hij voorkomen en kreeg boete, maar Toon was van school af.

Toon ging werken bij melkhandelaar Krijn Broos. Hij ging op route met paard en wagen om de melk te slijten. Die melk en andere zuivelproducten moesten op de Vacca worden opgehaald. Na 3 en een half jaar, in 1949, kreeg hij een ongeluk met de melkkar en daar hij een tijd lang niet kon werken moest Krijn zijn baas een andere knecht aannemen. Toon zocht na genezing ander werk en besloot om zijn geluk te gaan beproeven op de Vacca waar hij toch al jarenlang kwam. Hij wilde gaan melkscheppen, d.i. bij de boeren die melkvee hadden en melk leverden op de fabriek monsters nemen. Maar hij vroeg het eigenlijk volgens baas Rockx, directeur van de Vacca het verkeerde moment nl. kort voor de maand september.

Het melkscheppen moest in de zomermaanden tweemaal daags gebeuren. Er werd dan tweemaal per dag gemelkt, eerstens vanwege de temperatuur, waardoor melk niet zo lang bewaard kon blijven maar ook omdat de koeien dan meer melk gaven. In september begon dan de periode dat er maar eenmaal per dag gemolken werd en dan waren er toch al minder melkscheppers nodig. De boventallige melkscheppers gingen dan werken op de suikerfabriek waar dan de campagne begon. Na de campagne kwamen ze dan in de WW om in het voorjaar weer te wreken als melkschepper.

Toch was er al gauw werk voor Toon. Bij de Vacca waren destijds vijf eigen melkslijters en die wilden allemaal een week vakantie. Zo kon Toon toch beginnen, want hij verving achtereenvolgens de vakantievierende melkslijters.

Zo begon Toon in september 1949 zijn loopbaan in dienst van de Vacca. Na die invalperiode begon Toon met melkscheppen. Er waren twee melkscheppers in dienst van de Vacca maar W. van Eekelen moest als dienstplichtig militair naar Indie en zo kon Toon aan de slag. Daarvoor moest hij om vier uur 's morgens uit

bed zodat hij om half vijf kon beginnen met monster nemen. Gewapend met een unster en een kistje met monsterflesjes reed hij met de fiets zijn klanten af. Dat monster nemen moest gebeuren als de veehouder 's avonds aan het melken was. Met behulp van de unster werd de melk van elke koe apart gewogen en het gewicht genoteerd. Vervolgens werd een flesje van 40 c.c. gevuld d.m.v. een monsterlepeltje. Dan moest hij de volgende ochtend weer bij het melken een zelfde monster nemen. Op veel boerderijen achteraf was nog geen elektrisch licht en dan moest er gewerkt worden met een stallantaarn. Op de fabriek werden de helften van de twee monsters gemengd en verwarmd om het vetgehalte te bepalen. De helft van de monsters werd bewaard voor de controledienst uit Breda die soms een na inspectie deed.

De fabriek trok de controle op de melk naar zich toe en deed zo aan klantenbinding.

Om de drie weken kwam Toon weer bij dezelfde boer terug. Er waren toen veel meer boeren die vee hielden, soms maar met een of twee melkbeesten. In de Vierschaarstraat waren er alleen al 14 klanten. In totaal waren er in zijn beginjaren 213 leden.

Het wegen van de melk was eerst met een unster maar later werd het gemakkelijker met een snelweger, waarop je het gewicht zo kon aflezen. Deze weegschalen kon je instellen zodat het gewicht van de emmer niet aangegeven werd maar alleen het nettogewicht.

In tegenstelling tot andere melkscheppers was Toon in vaste dienst bij de Vacca en niet van een samenwerkingsverband van veehouders. Hij had dus vast werk.

Voor dat melkscheppen kwam hij net andere collega's niet alleen in Gastel maar ook bijvoorbeeld in Dinteloord, waar ook klanten van de fabriek woonden. Dan moest hij al vroeg op pad om om half 5 bij die boer te zijn. Hij reed samen met een collega daar naar toe. De collega zei: Ze zeggen: De ochtendstond heeft goud in de mond, maar ik zie alleen maar blauwe kruiken. Die waren van de arbeiders die te voet naar het werk gingen in de Prinslandse polder.

Op een dag moest Toon om vier uur in Standdaarbuiten zijn. Het was nog de tijd dat er geen luchtbanden zaten op zijn fiets maar harde banden, gesneden van autobanden. Toen zag hij het werk niet meer zo zitten en wilde stoppen. Hij ging naar zijn baas en die ging weer naar Luc Moerings van de fokvee centrale en die had nog wel een oude fiets op zolder. Een transportfiets maar dan zonder banden. Maar met bandenbonnen kwam en er toch goede banden. In die tijd kreeg Toon ook een nieuwe manchester broek. Die was afkomstig uit België. Geruild voor Nederlandse boter. Op een dag bleef Toon met zijn broekspijp achter de trapper van zijn fiets hangen en die pijp scheurde finaal af. Weg nieuwe broek!

De Vacca was een vrij bedrijf in tegenstelling tot de fabrieken in de omgeving die allemaal op coöperatieve basis werkten. Dat bracht wel concurrentie mee. Toon ging tot in Putte om klanten te werven voor de Gastelse fabriek. De fabriek in Huibergen gaf twee cent per liter minder dan die van Gastel en Toon wist ongeveer 70 klanten over te halen om hun jaarcontract met Huibergen niet te verlengen.

Zijn baas was Jan Zwart.

Toon was ook betrokken bij het in ontvangst nemen van het melkgeld. Hij moest dan naar het postkantoor in Gastel om het melkgeld voor de boeren op te halen en dat moest hij naar het kantoor in de fabriek brengen. Dan reed hij met voor die tijd grote bedrag van meer dan tienduizend gulden met het fietsje naar de fabriek.

En op de route naar de veehouders nam hij boodschappen mee zoals boter en filterwatten voor de “Tims”

In West Brabant waren 14 melkscheppers. Er werden 5 bedrijven inde week bezocht. Van 's maandagsavonds tot 's zaterdagsochtends.

Tot 1976 werd de melk geleverd in bussen. Die bussen waren eigendom van de fabriek en waren te huur voor 3 cent, later voor 5 cent per week. Op de fabriek was er een aparte werkplaats om de bussen te repareren. Er zat een ploeg van zes man naast elkaar. De bussen werden ontdaan van de hoepels en vertint en daarna weer in elkaar gezet. Op die afdeling maar ook elders op de fabriek mocht niet worden gerookt. Toch werd dat stiekem wel gedaan maar als je betrapt werd zwaaide er wat. Soms leidde dat tot ontslag maar meestal werd je later toch weer in dienst genomen.

In bovengenoemd jaar werden de melkbussen van lieverlee vervangen door melktanks. Boeren die minder dan zes koeien mochten geen tank aanschaffen en konden dus geen melk meer leveren aan de fabriek. Toon moest daar de boodschap brengen dat ze niet meer konden leveren en daarmee kwam voor hen een einde aan het houden van melkvee. Of ze moesten hun bedrijf uitbreiden. Op een bedrijf barstte de boerin in tranen uit. Enkele jaren later kwam Toon die boerin nog eens tegen en vroeg: Ben je nog kwaad op mij. Nee, zei ze Je had tien jaar eerder moeten komen. We zagen alleen het melkgeld dat om de veertien dagen werd gebracht maar niet de kosten van veevoer enz. waardoor er, maar weinig overbleef van het melkgeld.

Later kwam er een reorganisatie omdat de rijtijden wel wat lang werden en kwamen er afspraken tussen de enkele vrije fabrieken die er toch waren. De melk kwam zelfs vanuit Zuid Beveland waar Hollandia een melkontvangst centrale had. Die melk kwam in Bergen op Zoom of Gastel.

In 1951 kwam van hogerhand de verplichting om vee te schetsen. D.W.Z er moest een tekening van gemaakt worden waarop je de zwart wit vlekken kon zien. Dat was om de koeien te identificeren.

Toon kreeg de opdracht om te beginnen in het gebied vanaf Zijpe op Sint Philipsland in Zeeland. Daar moest je dan op de fiets naar toe. Zo kwam hij op een boerderij waar 4 stieren bijeen stonden in een paardenbox. Dat was riskant maar het liep goed af.

Op een ander bedrijf werd hij door de boer naar een dijk gestuurd. De boer zei: Daar staan ze. Het waren 86 stuks vee. Na 3 dagen was dat karwei gereed. Daarnaast moest ook de leeftijd van het vee geschat worden. Thuis volgde dan na werktijd en in het weekeinde het natekenen met een doordruk in viervoud. O.a. voor de veehouder het KI station en de fokveecentrale. Heel dat werk duurde toen drie maanden. Maar het schetsen kwam natuurlijk terug als er kalveren geboren werden.

Toon voerde ook controles uit voor de Fok en controlevereniging Gastel en omstreken gevestigd in Oud Gastel. Bij 7 leden van die vereniging waren stieren waar de boeren terecht konden met hun koeien. Daarvoor moest sperma onderzoek gedaan worden en dat was ook werk voor Toon. Als werktuig gebruikte hij een soort loep, die nu nog prijkt in zijn kamer.

1962 Fokvereniging 10.000 ste geregistreerde kalf.

Gehurkt bij kalf Dien Wagenmakers van de Lindeloof. Groep v.l.n. r. Janus Moerings, Mathee Rademakers, Willem van Oers, Piet van Meer, Janus de Hoon, Jan Gelijns, Jac Wagenmakers, Luc Moerings (voorzitter) Jan Zwart (controleur) Toon Huysmans, en Toon van Merrienboer (2e controleur en schetser).

Die manier van bevruchten bracht risico mee van besmetting en vanaf 1950 werd er aan KI gedaan.

Het eerste zaad kwam van Gilze Rijen. Het sperma werd vandaar uit aangevoerd door iemand met een brommertje of soms in een thermosfles met de BBA bus. Afdeling Gastel ging later samen met afdeling Roosendaal maar later weer apart. De Gastels afdeling ging in samenwerking met een bedrijf in Hoornaar. (prov. Utrecht) Daar had je sperma van Amerikaanse stieren (Holsteiner) en de koeien daarvan gaven meer melk.

De Gastels fok en controle vereniging was opgericht in 1930 Uit jaarverslag 1947 van die vereniging is te lezen dat een gemiddelde koe per jaar 3758 liter melk afgaf met 3,60 vet in gemiddeld 321 melkdagen. Er waren 50 leden. Lang niet iedereen was lid maar Toon ging er op uit om leden te werven.

In 1956 waren er 210 leden. Het aantal veehouders liep terug. In 1958 waren er 207 leden en 2 jaar later 197. Het aantal melk bedrijven in Gastel is sterk geslonken Nu(2012) zijn er nog maar 5 nl. van Merrienboer, Geerts, Luykx, Gommeren en Buys.

De Fokveevereniging hield fokvee dagen op de weiden van Rademakers aan de Dreef. Daar werd het vee gekeurd en beloond met een prijs.

Het aantal leden liep terug en een fusie met afdeling Etten zat er aan te komen. Tot 1989 bleef de afdeling zelfstandig maar toen kwam de aansluiting bij Etten. Nu werd er werkoverleg gedaan, maar dan bleef het eigen werk liggen dus Toon zei. Wij werken alvast maar in plaats van het werk te bespreken.

Een jaar later, in 1990 stelde de directeur van de fabriek aan Toon voor om met pensioen te gaan. Hij was toen 58. De directeur dacht dat Toon dat nog niet zou doen maar Toon greep de gelegenheid aan om te stoppen. Het alternatief was om door te werken tot 65 en dat trok hem niet. Samen met Piet de Bruyn en Cees Akkermans maakte hij gebruik van de ontslagregeling.

Toon had altijd met veel plezier gewerkt en hij genoot van de kontakten met de vele mensen met wie hij in aanraking kwam. In zijn hart blijft hij toch betrokken bij de melkveehouderij.

Hij leest nog steeds het vaktijdschrift De Veehouder en in zijn kamer staan mooie beeldjes van een melkveehouder en een melkboerin met een melkbus.

De melk van boerderij naar Melkfabriek

Interview met Harrie van Rijsbergen op 28 febr. 2012.

Harrie was melkrijder voor de Vacca.

Zijn vader Marinus van Rijsbergen was al melkrijder vanaf ca 1920. Hij reed met paard en kar vanuit zijn tuinderij aan het Standdaarbuitenswegje via de Drie Weikes, Kuivezand Kralen en de Steenstraat dagelijks naar melkfabriek Vacca met de gevulde melkbussen die hij bij de veeboeren op haalde. Harrie reed op zijn tiende jaar al mee met zijn vader. Om een melkroute te kunnen rijden moest je elk jaar weer inschrijven bij de fabriek. Dhr. Jan de Zwart was van het transport en ging over de inschrijving.

Harrie was de oudste van 9 kinderen. Hoewel hij goed kon leren was het uitgesloten dat hij naar het voortgezet onderwijs zou gaan. Op de boerderij werkte ook een knecht en zodra Harrie niet meer naar school moest werd hij ingeschakeld om thuis te werken. Zo kon de knecht worden ontslagen. Hij ging al spoedig de melkroute doen. Daarbij moest hij al vroeg in de weer. Zeker inde winter als het sneeuw lag want dan moest er eerst sneeuw geruimd worden. En als het dan ook nog glad was moest het paard scherp gezet worden met een soort pinnen onder de hoefijzers. Dan moest natuurlijk ook het paard gevoerd worden en nadat hij dan zelf nog gegeten had kon hij om zeven uur op pad om de melkbussen bij de boerderijen op te halen. Je had twee soorten melkbussen nl. van 40 liter of 30 liter. Samen met de bus was dat een behoorlijk gewicht, maar met de nodige handigheid was het wel te doen. De melkrijders kregen een beurtnummer toegewezen. Zo kon ieder op zijn beurt de melk lossen. Maar dan moest je wel op tijd zijn en soms had de boer zijn bus(sen) niet op tijd aan de poort en moest Harrie wachten. De melkbussen werden voor de fabriek op een zgn. kettingbaan gezet en zo rolden ze naar een groot vat waarin de melk gestort werd. De melkbussen gingen weer terug mee naar de veeboer, Dat afleveren bij de fabriek was vooral in de winter verre van aangenaam. De losplaats was aan de noordzijde van de fabriek. Het was er altijd koud en winderig. Ook voor het fabriekspersoneel wat daar werkte was het dan niet zo prettig. Ook kwam het regelmatig voor dat de ketting stuk was en dan moest je langer wachten.

Op de terugweg werd er taptemelk of spoelmelk mee teruggenomen. Die kwam in andere meestal afgekeurde bussen bij de veeboeren die dat gebruikte als bijvoeding voor de kalveren en varkens. Ook nam Harrie pakjes roomboter mee. Die zaten verpakt in een kist die met lood was bekleed. Hij verkocht die dan onderweg en dat bracht in de vorm van extra fooi een aardige bijverdienste. Om de veertien

dagen op zaterdag kreeg hij ook geld mee om bij de boeren het melkgeld af te rekenen.

Dan reed hij met de fiets langs de veeboeren met toch een behoorlijke som geld. Iets wat in deze tijd niet meer mogelijk is maar gelukkig ook niet meer hoeft. Maar hij was wel voorbereid op personen met minder eerlijke bedoelingen. Hij had een fietspomp geprepareerd met lood, zodat hij zich eventueel kon verweren. Hij heeft er geen gebruik van hoeven te maken. Bij het afrekenen “viel ook wel eens wat van de kar” Hoe kleiner de veeboer hoe meer hij dan als fooi kreeg. Bij dat geld zat ook een papier waarop o.a. de gegevens van de geleverde melk stond. Er was ook een watje opgeplakt en daarop kon je zien of de melk eventueel verontreinigd was. En er werd uitbetaald naargelang de zuiverheid van de melk.

In de zomer moest er twee keer per dag gereden worden. Eerstal omdat de melkopbrengst per koe hoger was. De koeien hadden gekalfd en gaven dan meer melk. En ook omdat de bussen ongekoeld vervoerd werden.

Dat melkrijden moest natuurlijk ook op zondag en dat ging dan wel eens ten koste van zijn verkeringsstijd.

Hij had zo'n twintig tot 25 klanten. Elke melkbus had zijn eigen nummer en die kende Harrie van buiten

Na een aantal jaren werd het paard vervangen door een tractor o.a. een Deutz van smid Baaijens uit Roosendaal.

Als hij thuis was, was er werk inde tuinderij maar hij wist toch nog tijd te vinden om cursussen te doen. Naast dat werk op het land moesten er ook nog koeien gemolken worden en dat deden de broers om de beurt. Op zijn 18e ging hij op rijles bij Campi, (Van Campenhout) een autosloper op de Kralen. Hij kreeg les in de jeep van Campi. Op zijn 23 ste ging hij in de bouw werken bij van Aken uit Stampersgat. Hij bouwde toen aan de woningen waarvan hij er nu een bewoont.

Het gebeurde vaak dat Harry en de andere melkrijders van de fabriek gecondenseerde melk kregen. Daar werd warm water aan toegevoegd en dat konden ze opdrinken.

Op een keer kwam Rigardus Rijnhout, beter bekend als de reus van Rotterdam op de fabriek. Die had vanwege zijn lengte (2m.32) meer eten nodig dan normaal en kon daar zomaar niet aankomen. Hij reisde naar het platteland en kreeg onderweg brood van de mensen en op de fabriek ook gecondenseerde melk met water. Hij dronk zomaar drie liter op van de melk.

Zijn broer Cees volgde hem op als melkrijder maar toen die in dienst moest, ging Harrie weer melkrijden Ook zijn broer Toon reed nog met de melkwagen maar ook

die moest onder dienst. Beide broers moesten tijdens hun dienstitijd naar Nederlands Indië. Broer Adrie reed ook nog melk.

Foto 1965 melkrijder Adrie van Rijsbergen

Later was broer Geert aan de beurt om de melk op te halen. Die heeft dat maar drie jaar gedaan. De routes werden groter en het inschrijven voor een route stond hem tegen. Hij voelde het alsof hij andere melkrijders wegwerkte als hij voor een lager bedrag inschreef. Daarmee kwam een eind aan het jarenlang melkrijden van de familie van Rijsbergen.

Andere melkrijders uit Gastel waren; Vader Janus en zoon Goof Aanraad, Frans en broer Jan Goorden en Ko van Steen.

Allemaal uit de tijd dat er in Gastel een groot aantal boeren waren met vee. Alles veranderde in de jaren 70 toen de melk niet meer in bussen werden opgehaald en melktanks in gebruik werden genomen en de boeren daarmee genoodzaakt waren om meer koeien te houden en niet iedereen kon of wilde dat.

De melkontvangst op de fabriek.

Interview met Rien Hoevenaars op 9 februari 2012

Rien werkte op het melkfabriek

Rien begon zijn loopbaan op de Vacca ca 1966. Hij werkte eerst bij een andere baas maar was daar op de buitendienst en daar wilde hij van af.

Zijn vader werkte al op de Vacca en via hem kon hij een baan krijgen op de Vacca.

Zijn eerste directeur was dhr. Nieuwendijk.

Hij werkte in de technische dienst en was voor onderhoud van de machines. Zijn werkploeg moest onder andere zorgen dat de kettingen van de zgn. lopende bandsysteem bij de melkontvangst in bedrijf bleven.

Op die lopende band werden de melkbussen geplaatst die door de melkrijders aangeleverd werden.

Het werk was niet altijd even aangenaam: Vooral in de winter kon het ijsig koud zijn aan de noordzijde van de fabriek, waar de melkontvangst was. En dan was er meestal meer werk aan vanwege het bevroren van de kettingen.

Het gebeurde nogal eens dat melkbussen beschadigd waren omdat ze soms op niet al te zachtzinnige wijze geopend werden. Dan moest die ploeg deze ook repareren.

Hij werkte in ploegendienst. Achtereen 6 dagen in de morgen, zes dagen in de nacht en 5 dagen in de middag.

De fabriek had nog twee technische ploegen nl. een voor de vrachtauto's en een voor de lijn gecondenseerde melk.

De fabriek had toen nog in eigendom 6 vrachtauto's, die voor melkaanvoer zorgden. Chauffeurs waren o.a. Louis de Ruijter en Rie Jonkers. Maar er reden ook vrachtauto's van de Bookelaar uit Roosendaal.

Veel melk werd ook vanuit de veebedrijven aangevoerd met trekkers en wagens o.a. door van Elteren, Goorden, Bierbooms, Aanraad en van Rijsbergen.

De melkrijders hadden het ook niet zo gemakkelijk. In de bussen kon 30 liter en de bussen wogen natuurlijk enkele kilo's.

Als de koeien in de wei liepen moest er tweemaal daags melk geleverd worden vanwege de temperatuur

Op de fabriek werd voornamelijk gecondenseerde melk geproduceerd voor de export.

Rien is ca 20 jaar bij de technische dienst gebleven. Dat was zoals al aangegeven is in ploegendienst.

Hij wilde gaan werken in gewone dagdienst en kreeg toen werk in het magazijn. Die had door een reorganisatie geen ploegendienst meer.

Vlnr: Adrie Buckens, Goof Aanraad, Rien Hoevenaars en Jan van Meer

Hij was bij de afdeling ontvangst goederen. Daar werden verpakkingen aangeleverd zoals kartonnen dozen.

Intussen werden er op de fabriek ook kaas en andere lang houdbare producten, slagroom, koffiemelk en kaas geproduceerd. Dat vroeg weer aparte inpakmaterialen.

In de tijd dat Rien in het magazijn ging werken werd de computer ingevoerd. Om die te kunnen bedienen ging hij op computercursus.

Zijn ploeg moest er overdag ook voor zorgen dat de nachtploeg voorzien werd van verpakkingsmateriaal, zodat de nachtploeg ook door kon.

Er werd op de duur zoveel aangevoerd, dat op de fabriek niet genoeg opslagruimte beschikbaar was. Daarom werden er eindproducten opgeslagen in koelruimtes bij Rademakers te Stampersgat. Die firma regelde het vervoer van en naar de fabriek. Voor slagroombussen en cupjes werd ruimte gehuurd bij Intramast aan de Steenstraat. Er was op die manier veel verkeer tussen Intramast en de fabriek.

Ook was er een opslagruimte aan de Neerstraat in een boerderij. Daar werden de melkbussen opgeslagen en zo nodig gerepareerd.

De slagroombussen kwamen aan in losse onderdelen. Je had de kale bus, een bovenstuk van kunststof, het spuitmondje en het deksel. Op de fabriek werden de bussen in elkaar gezet. De voorbedrukte bussen kwamen uit Frankrijk en Italië en later ook uit Duitsland.

Wat de werksfeer veranderde was wel de komst van het personeel van de fabriek te Bergen op Zoom.

Die fabriek werd gesloten omdat daar geen uitbreidingsmogelijkheden waren. Alle machines en het personeel kwamen in Gastel en op de Bergse fabriek heerste toch een andere mentaliteit dus dat was wennen en aanpassen, maar na verloop van Het overgrote deel wat op de fabriek werkte was toch wel uit Gastel afkomstig.

In de pauze werd er gebiljart in de kantine en ook gesport. Er lag een sintelbaantje op het terrein, waar veel gebruik van werd gemaakt.

Ook buiten de werkuren werd daar gesport. Het baantje was het begin van turn- en atletiekvereniging Vlug en Lenig. Daarnaast werd er op het terrein ook gevolleyd.

Op de fabriek waren douches en lang niet ieder personeelslid had een douche thuis en dan mochten familieleden of op vrijdag of zaterdag komen douchen.

Naast het werk op de fabriek werd je lid van de personeelsvereniging. Die vereniging organiseerde allerlei activiteiten zoals bingo, feestavonden, Sinterklaasmiddagen voor de kinderen van het personeel. En karnavalsvieringen.

Die feestavonden werden eerst gevierd in zaal Centrum van Vogelaars maar toen die te klein was werd uitgeweken naar Roosendaal. Daar ging men dan met speciale bussen naar toe.

Eens per jaar werden de gepensioneerden met hun partner uitgenodigd voor een open dag op de fabriek. De fabriek had ook een eigen voetbalelftal, daarvan was Rien met Toon Balemans en Chris van Alphen de organisator. Die ploeg speelde in Gastel tegen verschillende café elftallen.

De man van de personeelsvereniging, Piet de Bruyn.

Maar er waren ook toernooien met elftallen van andere zuivelfabrieken. Zo gingen ze met twee bussen naar het Menkentoernooi te Wassenaar. Ook was Gastel zelf eens aan de beurt en werd het zuivelcuptoernooi georganiseerd op het terrein van S.C. Gastel.

Dat ging echter op de duur tegen elkaar op en het werd financieel niet meer haalbaar dus daar kwam een einde aan.

Veel indruk maakte wel het omwaaien van de fabrieksschoorsteen in april 1973.

Rien was op middagdienst. Hij was naar huis gebeld omdat er stormschade aan het huis was. Nadat hij de schade provisorisch hersteld had reed hem weer terug naar de fabriek. Onderweg zag hij dat er in de schoorsteen wat beweging zat. Dat meldde hij aan zijn baas Cees de Klerk en op dat moment viel de schoorsteen. Die kwam op het laboratorium.

De productie werd stilgelegd en uitbesteed aan andere vestigingen. Met man en macht werd door het personeel de ravage opgeruimd zodat de fabriek weer spoedig kon draaien.

Rien kijkt met veel plezier terug op zijn tijd op de Vacca. En met hem vele anderen. De meesten bleven lang werken op de fabriek. Maar de beste tijd vond hij wel de Menkenperiode. De directeur had belangstelling voor het personeel.

Het kantoor van de Vacca in het verleden.

Interview met René Blommers 20 april 2010

René Blommers is vanaf 1958 tot 1994 werkzaam geweest op het kantoor van zuivelfabriek Vacca te Oud Gastel.

Hij kwam in juli 1958 uit militaire dienst en had voor zijn dienstdtijd gewerkt op de suikerfabriek te Stampersgat. Na zijn dienstdtijd had hij geen werk.

Hij fietste langs melkfabriek Hollandia aan de Steen straat en zag enkele personen buiten zitten. Hij vroeg of er werk voor hem was en hij kon meteen beginnen op het kantoor.

Op dat kantoor was dhr. Hopstaken chef de bureau en dhr. van den Broek boekhouder. Er zaten ook Ran van As en Cees Paantjens. Dhr. Hamans was kassier. Het werk van Rene werd het afrekenen van melkgeld aan de leveranciers. Dat werk deed hij tot 1959 en daarna werd hij kassier

Op de fabriek werd condensmelk geproduceerd en die werd uitgevoerd naar Kongo Die melk ging in busjes van 2 of 14 Fl. Ounces.

In die tijd werkten er zo' n 175 personen op de fabriek.

In de beginperiode was er nog geen vrije zaterdag. Je moest op die dag werken tot 16.00 uur en er was de 48 urige werkweek. Die werd later teruggebracht tot 40 uur met een vrije zaterdag.

In het begin had hij als directeur dhr. Rocks. Die controleerde in het fietshok of iedereen op tijd was. Rene woonde toen i n bij dhr. Hopstaken. Die was altijd te laat en René, die dan met hem meereed dus ook. Rene was op en gegeven moment gewend aan de route naar Roosendaal, waar hij inwoonde. Toen zijn huis aan de Margrietstraat klaar was moest hij dus vanuit de Steenstraat op het Moleneind rechtsaf. Hij reed toen met Hamans en die moest naar Roosendaal. Gewoontegetrouw sloeg Rene ook links af richting Roosendaal en had niet in de gaten dat hij verkeerd reed. Hamans zei ook niets. Pas bij de overweg van de Spoorstraat te Roosendaal zei Hamans. Zeg Rene moet jij niet in Gastel zijn? Toen reed Rene toch maar terug, Het was toen ook in de pauze, die anderhalf uur duurde gezellig. Er werd volop gericht met het kantoorpersoneel.

Het afrekenen aan de leveranciers ging voornamelijk in contant geld. Dat nam de melkrijder dan mee naar de melkveeboeren. Die zagen het liefst cash geld. Dat was dan als aanvulling op andere inkomsten en werd besteed aan huishoudgeld.

Om de veertien dagen op zaterdagmorgen ging Rene om 4 uur met de fiets naar de NMB bank te Roosendaal om het contante geld op te halen. Hij had dan ongeveer 20.000 gulden in huis.

Dan moest dat geld afgeteld worden en in zakjes gedaan. In zijn beginjaren was dat voor 3500 leveranciers.

Foto 1970 Kantoor met o.a. Rene Blommers

De melkrijder, dat is degene die de melk in bussen ophaalde bij de boeren en dan de lege bussen (soms gevuld met taptemelk) weer terugbezorgde, haalde de envelopjes met geld en zuivelkaarten (waarop het totaal aantal liters van geleverde melk en ook de mate van zuiverheid was aangegeven) op, klemde de enveloppe en de kaart tussen bus en deksel en bracht die weer terug bij de boeren. De melk werd ook aangeleverd op andere vestigingen zoals in Goes. Daarvandaan kwamen de lijsten en de financiën werden ook daarvan in Gastel verwerkt. De melkrijder kwam dan uit Goes en op een keer werd die door een trein aangereden. Hij overleefde het ongeval niet en het melkgeld lag verspreid op straat. Op een paar gulden na werd alles teruggevonden! Hij had destijds de sleutel van de kluis thuis. René deed dit werk niet zo lang. Hij kwam op de afdeling personeelszaken en deed er tevens de boekhouding inkoop bij. Het melkgeld werd van lieverlee via de bank betaald en het aantal boeren dat melk leverde liep drastisch terug, dus er was minder werk aan.

In 1959 werd de fabriek verbouwd

In 1970 werd de afdeling Hollandia te Bergen op Zoom gesloten en kwam er personeel vandaar ook in Oud Gastel werken.

Van te voren was er rivaliteit tussen Bergen en Gastel en dat bracht de nodige spanningen mee toen de personeelsleden moesten samenwerken.

In dat jaar kreeg Rene de keus om te gaan maar hij bleef in Gastel op de fabriek.

Vanaf toen werd er geen condensmelk meer geproduceerd maar consumptiemelkproducten zoals vla etc. Toen kwamen de plaatselijke melkslijters,

zoals J. de Vugt, J. de Bont C. Doomen en P. Masseurs de zuivelproducten ophalen om die in Gastel aan de man te brengen.

Intussen had Nestlé de fabriek overgenomen om die vervolgens in 1973 weer door te verkopen aan Menken Landbouw.

René werd intussen ook penningmeester van de personeelsvereniging. Die vereniging deed veel voor de leden. Er was een biljartafdeling en het fabriek had ook een voetbalelftal. Dat speelde tegen elftallen van andere bedrijven. René was keeper. Er werd ook meegedaan aan sportdagen.

Het lidmaatschap van de personeelsvereniging werd door de directie aangemoedigd en die vulde de contributie aan, zodat er allerlei activiteiten konden worden uitgevoerd.

Er waren ook personeelsfeesten en carnavalsavonden. Op die avonden konden Janus van Merrienboer en Jan van Tilburg ervaring op doen voor hun activiteiten als carnavalsprins in Gastel.

Eerstgenoemde speelde ook een grote rol op de Sinterklaasmiddagen voor de kinderen van de werknemers. Voor die kinderen moesten cadeautjes worden aangeschaft en ingepakt en dat voor ongeveer 60 tot 80 kinderen. Die middagen werden opgeluisterd door een clown. In latere jaren nam het aantal kinderen sterk af zodat die Sinterklaasmiddagen werden afgeschaft.

De fabriek telde toen ongeveer 200 tot 250 personeelsleden. En in drukke tijden waren er 50 tot 80 uitzendkrachten. Dat was vooral in warme zomers als de yoghurt en vla snel moest worden verwerkt.

Op 2 april 1973 vond er een gebeurtenis plaats die op René, maar natuurlijk niet alleen op hem alleen, grote indruk maakte. Op die dag was er een hevige storm. De schoorsteen waaide om en viel op het laboratorium. Er deden zich geen persoonlijke ongelukken voor. Er was wel een grote ravage.

Naast het werk voor de personeelsvereniging werd René ook secretaris van de ondernemingsraad en tevens lid van de Centrale ondernemingsraad van de gezamenlijke fabrieken.

René had de mooiste herinneringen aan de Nestlé tijd. Hoewel het er toen meer bureaucratisch aan toe ging. Je moest boven een bepaald bedrag alles aanvragen en alles moest tot op de cent kloppen. Dat werd minder in de Menken periode. Toen was het wat gemoedelijker. Menken was een echt familiebedrijf.

Gedurende zijn tijd op de Vacca had hij te maken met verschillende directeuren: Dhr. Rockx, Veelenturf, Nieuwendijk, Bosman, de Boer, Bruyns en Barel.

Op 25 juni 1994 nam Rene afscheid van de fabriek.

De laatste dertig jaar van de melkfabriek.

Het verhaal van Toon Balemans. april 2012

Toon Balemans begon zijn werk op toen nog zuivelfabriek Menken Landbouw op 1 september 1980 en doordat hij al spoedig op het kantoor werkte, kreeg hij door de jaren een goed beeld van het reilen en zeilen op de fabriek en zijn relaas is daar een neerslag van.

Toon had tijdens zijn schooljaren op de Meao al stage gelopen op de fabriek, maar moest na zijn opleiding nog in militaire dienst. De stageperiode was hem wel bevallen dus hij besloot na zijn dienstitijd te solliciteren naar een administratieve baan op de fabriek. Hij werd aangenomen door dhr. Piet Bogers en kwam op het kantoor terecht, waar o.a. Rene Blommers werkzaam was. Hij werd in het begin ingezet als manusje van alles. En hij nam het werk over van Laurent van As. Op het kantoor werkten destijds twaalf man. Op het laatst in 2010 nog maar 4 man. Dat kwam o.a. door het gebruik van computers. Zijn werk bestond o.a. uit facturering en het registreren van de goederenbeweging. Op het bedrijf was er nog de dagversproductie en de zuivelproducten werden nog in flessen vervoerd. Er waren verschillende formaten flessen en die werden vervoerd in kratten van verschillende afmetingen en dat bracht de nodige administratie mee. Die kratten werden o.a. afgeleverd aan de verschillende zuivelhandelaren [melkboeren] die Gastel nog telde, o.a. Jan de Vught, en Jan Doomen. Dat was al minder dan in de tijd van Piet Masseurs, Jac. Luyten, en Roozen.

Het leeggoed kwam weer terug en moest ook weer geregistreerd worden. Er werd nog gewerkt met bonnen en dat was allemaal nog handwerk. Ook zat er veel administratie aan de levering van de melk door de veeboeren. Voor dat werk waren er alleen al 3 man nodig. Later toen de melkontvangst Bergen op Zoom beëindigd werd en deze ook in Gastel kwam kwamen er vanuit Bergen op Zoom nog twee man bij voor dat werk. O.a. dhr. Schetters.

De komst van de "Bergenaren" bracht ook mee dat het administratieve personeel en andere personeelsleden die gemist konden worden op carnavalsdinsdag vrij waren om Vastenavond te vieren in Krabbegat.

Later werd het werk van Toon meer boekhoudkundig.

Ca 1982 ging de dagversproductie naar Wassenaar en van lieverlee kwam het UHT [ultra high temperature] proces in Gastel. Met die methode werden meer ziektekiemen gedood. Doordat Alcadie kontakten had in Gastel kwam er ook Alcadian Advanced Mastering. De invoering bracht mee productie van langdurig houdbare Laban, een productie dat het midden hield tussen karnemelk en yoghurt.

Dat werd tegen kostprijs verkocht naar het Midden Oosten, maar er zat exportrestitutie op vanuit het productschap van Zuivel en zo bracht het product toch winst op voor de fabriek. In het begin werd het product verkocht in literse pakken maar later ook in halve literpakken en er kwamen uitvoeringen in verschillende smaakjes. Ook de melk kwam in literpakken in plaats van in flessen. Het vervoer van die pakken gebeurde in houten kisten met plastic zakken.

Die werden in containers over zee vervoerd. Soms lekten die en dat gaf natuurlijk een troep temeer dat die gemorste melk ging gisten. Aan dat vervoer kwam een eind toen de Arabieren vee in Nederland gingen kopen en zelf de zuivelproductie ter hand namen in hun eigen land. Er was samenwerking met collega's uit Bodegraven en er werd ook frisdrank geproduceerd. Later kwam er een afdeling, eigenlijk een aparte fabriek voor speciale producten zoals slagroom en koffiemelkcupjes. Voorin kwam de BV Menken Landbouw en achter in de BV Menken Dairy Food (MDF) kaasfabriek. Dat vroeg om twee boekhoudingen. Overigens werd later weer voor de

hele fabriek de naam MDF gebruikt. De Engelstalige naam was beter geschikt voor kontakten met het buitenland.

De zachte kaasproductie kwam op verzoek van een Duitse klant, die niet tevreden was over zijn leverancier uit Denemarken en daarom aan de fabriek in Gastel verzocht om kaas te gaan maken. Aan die vraag werd voldaan hoewel men in Gastel nog geen ervaring had met die productie. Er werden zachte kaasjes gemaakt van 100 gram. Maar het bleef niet bij die ene klant. Later kwam daar een Italiaanse klant bij. Nu werd de kaas ook gemaakt in grote stukken van 10 kg die later versneden werden in kleine porties.

In 1985 kwam er een Seraclijn uit Frankrijk via de firma Coster voor de productie van spuitbussen. Er waren bussen van 250 ml. en van 500 ml. Die bussen waren aanvankelijk van aluminium maar werden later vervaardigd van blik. Dat was goedkoper. In 1989 kwam er een tweede Seraclijn erbij.

Er was ook nog een Costenlijn ca 1987 maar die werd afgevoerd naar Italië. Daar kwam hij niet in werking want hij viel bij aflevering uit de wagen.

In 1985 werd begonnen met de productie van een soort Baily drank. Daarvoor werd aangevoerd uit Duitsland een vloeistof met een gehalte van 50-55 % alcohol.

Dat werd vermengd met suiker en melk. Vervolgens ging dat weer terug naar de firma Eckens uit Duitsland. Vanwege de alcohol was er strenge grenscontrole.

Ca 1990 kam er een Gasti machine om bekertjes te vullen met vla e.d. en plantaardige puddinkjes voor Nutricia, Fristi en chocomel.

In 1993 kwam er een tweede Gastilijn voor de Britse firma General Foods. Voor die firma werden verschillende types pudding gemaakt in bekertjes van 50 of 100 ml. Tevens kwam er Custard en vanille chocola in bekertjes van 250 ml van de band. Dat duurde 5 jaar en toen werd de band naar Argentinië verkocht.

De productie ging ook niet zo goed. Er verdween veel in de riolering.

Vanuit Den Bosch kwam er ook een koffieroomlijn. De koffieroom werd gedaan in kleine cupjes voor o.a. van der Valk, Nutroma en de RAI of in grote cupjes van 14 ml voor de Engelse markt.

In 2005 kwamen er uit de vestiging Aalter België 11 of 13 ml liter cupjes met gevaporiseerde (ingedikte) melk en die werd in Gastel UHT behandeld voor langere houdbaarheid.

In 1994 kwam vanuit het Campinabedrijf te Dordrecht de productie van Monchou kaas en zacht en luchtig naar Gastel. Dat vroeg een speciale manier van melk separeren. De U.F. installatie daarvoor kwam uit Dordrecht en die is gebleven tot de sluiting van de fabriek in 2010. Monchou kwam via de kaasdivisie ook in Tilburg maar ook die afdeling is gesloten

Foto cupmachine

zelfs al eerder dan Gastel, in 2009. De productie werd voortgezet in Duitsland.

In 1989 kwam er een nieuw kantoorgebouw en kantine en tevens een nieuw laboratorium. Er werd een kleinschalige proeffabriek gebouwd om het fabricageproces na te bootsen. Nu kwam er ook invloed van buitenaf. Campina kreeg een minderheidsbelang en keek ook mee in de keuken. Er was nog steeds ontvangst van ruwe melk. In 1993 verdween de voorfabriek. Voor de fabricage van slagroom e.d. was er niet meer zoveel melk nodig dus de melkontvangst verdween. De room en de taptemelk kwamen voortaan uit Tilburg en Eindhoven. De room werd vermengd met taptemelk.

Vanaf ca 1995 werd er plantaardig vet ontvangen voor toppingproducten. Die kwamen ook in spuitbussen. Er kwamen 5 tot 6 varianten van de fabriek.

In de enkele jaren dat de fabriek nog werkte onder

Foto Proeffabriek September 1995

Campina nam de bureaucratie sterk toe. Volstond het voorheen dat er twee handtekeningen geplaatst werden, dat nam toe in de Campinatijd.

In 1997 kwam er een MTMS ERP pakket. Dat was een eenvoudiger voorraadregistratie pakket. Registratie van binnenkomst tot en met de verkoop van het product.

Er was ook nog een korte samenwerking met Friesland Foods in de productie van splash-in spuitbussen. Daarin werd een soort milkshake gespoten.

De fabriek maakte maar zelden reclame voor de producten omdat die toch voor 75 % naar het buitenland gingen. En in ons land gingen ze op de markt onder "private labels zoals Abert Heyn en Nutroma.

In 2006 kwam daarop een uitzondering. De bekende volkszanger Frans Bauer werd ingeschakeld om een nieuw product Melkschuim te introduceren. Dat was een groot succes. Er kwam een promotiesite: www.opdekoffiebijfrans.nl. Binnen zes weken trekt het promotiefilmpje meer dan 800.000 bezoekers. Als beloning voor zijn werk werd Frans uitgenodigd om een gouden plaat in ontvangst te nemen. Van die gelegenheid maakt Frans gebruik om nog in de fabriek een handje toe te steken. Het was voor hem niet de eerste kennismaking met de fabriek want als vijftienjarig ventje mocht hij op het terrein afval verzamelen. Toen mocht hij nog niet de fabriek in maar nu mocht hij dat wel. Maar de directie had nog een presentje voor hem. Hij kreeg als ambassadeur van villa Pardoos een fraai bedrag mee voor dat goede doel.

Het melkschuim kwam in de variaties Wiener melange en cappuccino.

In de laatste jaren kwam er een Bag inthe Box machine. Daarmee werden zakjes van 10 kilo gevuld voor Polderland Zuivel te Oldenzaal. Daarnaast kwam er ijsmix voor o.a. Mac Donalds en slagroom voor bakkerijen.

Op de fabriek werd in de Menkentijd ook veel aandacht besteed aan activiteiten voor het personeel. Er werden sportdagen georganiseerd voor alle Menken vestigingen en die waren soms in Wassenaar. Er was o.a. voetbal en volley. Enkele werknemers uit Gastel gingen daar met de fiets naar toe en na afloop weer per fiets naar huis. Die wedstrijden gingen om de zuivelcup. Er was ook een visclub en dat vissen ging er altijd gezellig aan toe. Aan die activiteiten deden ook wel mee de Liko uit Bodegraven, Bottelmij het Gooi en een clubje van de vestiging Menken Aartselaar België. Op die laatste vestiging werden zuidvruchten verwerkt. Elke vestiging kwam een keer aan de beurt. In Gastel was de organisatie in handen van Rien Hoevenaars, Piet de Bruyn en Toon Balemans.

Voor de families was er ook de Sinterklaasmiddag jarenlang verzorgd door Ad Menken. Die nodigde in de kersttijd ook het kaderpersoneel uit. Er werd een buffet gepresenteerd in een leeggepompt zwembad op zijn privé terrein. Als afsluiting kregen de genodigden champagne mee naar huis.

De sluiting van de fabriek zat al wel in de lucht toen de fusie met Campina een feit werd, maar het proces kwam toch vroeger dan gedacht. De sluiting in 2010 op zich kwam eigenlijk te vroeg. Het was de bedoeling dat de productie in Lummen België in 2010 zo overgenomen kon worden maar daar in Lummen de fabriek nog niet goed was voorbereid liep de overgang niet bepaald op rolletjes. De fabriek in Gastel moest uiteindelijk langer doordraaien dan verwacht en toen ging het nog niet naar wens waardoor de overgang veel geld kostte.

De sluiting van de fabriek had ook gevolgen voor transportonderneming Kop uit Kruisland die veel van het vervoer voor zijn rekening nam. En ook Rademakers uit Stampersgat verloor ermee werk. Die firma had de opslag van zuivelproducten. Vandaar uit gingen producten naar Albert Heyn en C 1000.

Toon bleef betrokken bij het bedrijf tot medio 2011. Hij was tot die tijd betrokken bij de financiële afwerking van het geheel in Lummen samen met Gerry Tak. Hij mist de sfeer van de Gastelse fabriek. Het was een grote familie waarbij iedereen wilde blijven, getuige het aantal gemiddelde dienstjaren van de werknemers in de Gastelse fabriek. De zuivelindustrie had ook een goede CAO. Nu werkt Toon afwisselend in Maasdam en Eindhoven. Hij mist ook het ritje op de fiets naar en van zijn werk. Hij is nu langer onderweg naar en van zijn werk.

2 april 1973: De vallende schoorsteen

Het verhaal van Frans Gelijns.

Frans Gelijns werkte op de melkfabriek van 1961 tot 1998 als laborant. Hij werkte op het zgn. droge laboratorium. Daar was men doende met de producten die de fabriek maakte. Deze was gelegen op de eerste verdieping van de fabriek. Daaronder was het natte laboratorium, waar de aangevoerde melk werd onderzocht.

Hij noemt zijn verhaal: Ons Fabriek

Deze twee woorden vormen voor de meeste ouderen onder ons een welbekend begrip. Het gaat ook steeds minder gebruikt worden omdat het een uitspraak is, die zo gegroeid is. Het komt omdat oudere mensen vroeger al op jongere leeftijd moesten gaan werken. Meestal direct vanaf de lagere school, met de bedoeling om een vaste baan te bemachtigen. Dat was meestal met de veertien jaar, na de jaren van de leerplicht in die tijd. Daardoor zat je van jongs af aan op je werk inde een of andere fabriek bij je eigen woonomgeving. Als het kon in de buurt, want er werd toen nog weinig gependeld. Je ging dan te voet of met de fiets naar je werk. Je bleef dan meestal zo lang mogelijk op het zelfde bedrijf werken. Om de veranderingen bij te houden ging je dan avondcursussen volgen. Op die manier kreeg je dan op de fabriek oudere mensen met vele dienstjaren op dezelfde locatie. Op de dag van vandaag moet je al blij zijn als je (op contractbasis) een baan krijgt voor een half jaar. Daardoor krijg je ook meer verloop van arbeiders of kantoorpersoneel.

Nu is mij gevraagd om mijn ervaring op te schrijven van de belevenis die wij als melkfabriekmedewerkers meegemaakt hebben tijdens de val van de schoorsteen als gevolg van de voorjaarsstorm op maandag 2 april 1973. Het had al een paar dagen achtereen flink geregend en ook behoorlijk hard gewaaid, toen de weersberichten aangaven dat er zware storm verwacht werd en dat kwam uit. 's Maandagsmorgens moesten we hard trappen, al slingerend naar de fabriek om niet om te waaien en uitkijken op de weg. Er lagen al veel afgewaaide dakpannen, boomtakken en TV antennes op straat. En dat hield ons onder elkaar al behoorlijk bezig: Jan had dit gezien, Piet zag weer dat. We hadden allen al wel iets beleefd, thuis of onderweg. Toevallig kwam dhr. Ten Kley de chef Technische Dienst bij ons op het laboratorium binnen. Ik vroeg zo uit de grap, wat hij er daarbuiten van dacht, terwijl we naar de schoorsteen keken. "" Och "zei hij: "Daar is niets mis mee, die kan wel tegen een stootje, die heeft al zoveel stormen doorstaan, die zal nu ook het wel redden, daar hoeven we niet bang voor te zijn, dat er iets mee gebeurt". Maar ons beviel het niet, want die schoorsteen ging van ons uit gezien toch al flink heen en

weer bij flinke windrukken. Maar een chef geloofde je op zijn kennis en zijn woord. Wat wij niet gezien hadden tijdens die val, was dat een andere laborant, Janus van Merrienboer, die achter op het terrein bezig was met iets te bemonsteren en die naar de fabriek omhoog keek, het hele gebeuren vanaf een afstand kon overzien. Die kon er nadien in geuren en kleuren over vertellen. Hij zag dat de schoorsteen als het ware omhoog getild werd en daarna horizontaal op de fabriek geworpen werd midden over het laboratorium net langs achter de voorgevel, maar wij hadden daar niets van gezien van binnenuit. Dus wij gingen gewoon door met onze werkzaamheden. Wij hadden daar op het laboratorium regelmatig een kwaliteitskeuring op alle producten die in de koelcel waren opgeslagen voor koeling of klaarstonden voor uitlevering aan de leveranciers alsook de producten die in de magazijnen waren opgeslagen voor verschepping. Dan moesten wij als laboranten één stuks mee nemen naar het lab, waar alles op tafel in een lange overzichtelijke rij gezet werd. Dat moest in een daarbij behorend rapport genoteerd worden met eventuele op of aanmerkingen. En als alles gereed stond moesten wij enige personen uit de fabriek of een voorman mede met de laboratoriumchef optrommelen om alles te keurendoor middel van proeven en ruiken. We moesten het aanzicht, de verpakking en alle wat daar nog bij kwam kijken beoordelen. Als er niets op aan te merken was, dan konden de goede producten worden vrijgegeven

voor uitlevering en de eventuele afgekeurde producten gingen retour voor verwerking. Bij een dergelijke keuring waren we wel met ongeveer tien man op het lab aanwezig. Dat zeg ik nu zo om ieder er op te attenderen dat wij daar héééél goed weggekomen waren. Want op die keurtafel, waar wij met een man of tien à vijftien aan stonden, daar viel precies dwars door het dak met al zijn ijzeren balken en spanten de schoorsteen doorheen, precies tussen vier man aan de ene kant van de tafel en drie man aan de andere kant van de tafel.

De anderen stonden als aan de grond genageld. We konden elkaar niet meer zien van al het roet en de rook die vrijkwam. Door de vrijkomende gassen stikten we bijna. In paniek sloegen we ruiten uit de vensters om zo aan een beetje lucht te kunnen komen. Maar pas

na een paar minuten beseftte je wat er gebeurd was. Zo erg waren we geschrokken en dan ga je rennen alsof je leven er van afhangt. Om op het lab te komen of om er af te gaan moesten we door een lange gang van wel ongeveer 20 meter met aan de ingang en ook de uitgang een stalen deur. Die waren beiden geblokkeerd met flinke hopen puin, die van de schouw, het dak en de kapotte muren kwamen. We waren intussen met zijn drieën. Kees Akkermans, Jac. Bastiaanse en ik. Je merkt dan pas hoe sterk je in doodsangst kunt zijn. Met zijn drieën hebben we de deuren open kunnen breken en onszelf bevrijd en de anderen volgden. Maar toen kwam er een nieuwe uitdaging. We moesten over een bordes naar de trappen lopen want het lab lag op een hogere verdieping. Die uitweg liep door het verwerkingslokaal (dat is waar allerlei pasteurmachines en centrifuges stonden) Die werken onder zeer hete stoom. Maar omdat daar ook stukken van de schoorsteen terecht waren gekomen, waren vele leidingen verbogen en afgebroken, waardoor er een hels kabaal heerste door ontsnappende stoom en omhoog spuitende melk, vermengd met water, wat zeer vettig was op de ijzeren traptreden. Wij hadden door die stoom een slecht uitzicht op waar we konden lopen om naar beneden te komen. Dus alleen al op ons laboratorium hadden tien mensen kunnen verongelukken. Onder ons lab liepen normaal ook veel mensen langs met slangen om aan te sluiten aan de tankauto's of aan de opslagtanks waar de ontvangen melk werd opgeslagen. Maar we mogen blij zijn met het feit, dat er in de kranten alleen maar gemeld werd over de omgevallen schoorsteen en de ravage binnen en niet over mogelijke doden of gewonden.

De schade werd hersteld en de schoorsteen werd vervangen door twee kortere metalen schoorstenen.

Nu rest alleen nog maar een hoop gebroken puin op de plaats waar eens "ONS FABRIEK" heeft gestaan. Het was tot op het laatst een van

de weinige winstgevende zuivelfabrieken in heel dit kikkerlandje van melk en honing (Luilekkerland zoals dat in het buitenland genoemd wordt) Waarom hebben ze de poorten van dat fabriek gesloten. WAAROM !!!!!

Het was ons fabriek !!!!!!!

De zuivelproducten aan de man gebracht

Interview met Jan de Vugt op 7 november 2012

Jan was melkslijter en verkocht producten van de melkfabriek.

De vader van Jan, Jan senior werkte op de fabriek de Vacca in Gastel. Hij was daar fabrieksleider. Omstreeks 1947 werd hij melkslijter in loondienst van de Vacca. Hij had zijn route in Fijnaart maar woonde in Gastel. Hij reed daar met paard en wagen. Hij ging al vroeg op pad en was dan al om 6.15 bij de eerste klant op de buitenroute. Later werd hij zelfstandig melkboer, nog steeds in Fijnaart. Naast melk verkocht hij op de buiten route ook boter in rollen. In 1955 begon hij een kruidenierswinkeltje aan huis aan de Rijpersweg 56 in Gastel. In 1957 werd de winkel uitgebreid en in 1965 werd het een zelfbedieningswinkel.

Dat was een NGV (naar goede voeding) en later een A. en O winkel. Terwijl hij nog steeds de route had in Fijnaart. In Gastel had je toen als melkboer o.a. Cees Doomen, Piet Masseurs, Jan de Bont, later zoon Jos, Jan Tak en Jac. Luyten. Die hadden toen nog geen vaste route maar hadden over geheel Gastel hun klanten verspreid.

Getipt door Jac. Luyten nam Jan Sr. een route over in Gastel. In Fijnaart had hij melk van de Vacca en Bottema uit Klundert. Hij wist dit zo te combineren dat alles van de Vacca kwam en kon toen zijn route in 1963 tegen een mooie prijs te Fijnaart verkopen. Zijn opvolger had dat geld niet maar leende dat van de Vacca. De notaris was erbij en het geleende geld ging meteen naar Jan Sr.

In Gastel ging Jan meteen mee met zijn vader. Hij had al vaak meegereden met zijn oom Rinus. Jan ging naar de Mulo maar maakte die niet af. Hij ging liever thuis werken. Later volgde hij toch verschillende cursussen die hij nodig had voor zijn beroep als melkboer. Hij werd uit militaire dienst gehouden om thuis te helpen. Jan senior reed intussen met een auto.

In die tijd werd de melk nog in een soort tank vervoerd en los getapt in een halve literkan en zo in een pannetje of iets dergelijks uitgeschonken voor de klant. In de winter gaf dat problemen want dan bevroor de kraan en kon je niet tappen. Dan ging Jan naar de klant om een theedoek die in kokend water was gedept en zo werd kraan weer ontdooit.

Jan senior had als gewoonte, dat als er bij een van zijn klanten gezinsuitbreiding was dat de vader dan een doos met eieren kreeg. "Hierzo, dat is om aan te sterken." Jan junior ging met die gewoonte verder maar later gaf hij chocolade pudding.

Op 2 april 1969 trouwde Jan junior met José en vader gooide autosleutels op tafel met de woorden Zie maar dat je je kosje scharrelt en zo begon Jan jr. voor zichzelf met José als trouwe medewerkster.

De melkroute was eigendom van de melkslijter en het werd eenvoudiger toen de routes onder de collega's heringedeeld werden. Tot dan toe kwam Jan door heel Gastel en Stampersgat. Van de Vacca, later Menken, kwam een vertegenwoordiger om te vragen of de melkslijter melk wilde afnemen van zijn fabriek.

Elke week kwam dan de rekening van de fabriek. Later kwam er vanuit de fabriek automatische incasso en je kreeg bonuskorting.

De dagindeling van Jan jr. was in het begin Laden om 7.00 uur, en op route om 8.30 uur. Hij was meestal klaar halverwege de namiddag. , maar daar de route steeds groter werd, werd het van lieverlee later. Dan om 17.00 uur eten en dan lossen

In die tijd mocht er niet meer losse melk verhandeld worden om hygiënische redenen. De melk werd van nu af op de fabriek opgehaald in glazen flessen in metalen kratten. Enkele jaren werd de melk geleverd in bruine flessen. Die lieten minder licht door en dat was beter voor de melk. Maar men kwam er na een tijd van terug want je kon niet goed zien of die flessen schoon waren voor het hervullen. Ook de vla en allerlei papsoorten werden in flessen geleverd. Later kwamen er merkpappen.

Vanaf ca 1967 werden de kratten bij de melkslijters aan huis afgeleverd. De stoepen bij de melkboeren kwamen zo vol melkflessen, aldus een carnavalsliedje uit die tijd. Elke morgen kwamen die flessen met verse melk. Toen kwam de mogelijkheid om op coöperatieve wijze een koeling te kopen van 20 vierkante meter en werd de melk in de namiddag bezorgd zodat deze de andere morgen al vroeg uitgevent kon worden. Je moest die melk 's morgens voor tien uur bestellen en dan werd die na 15.00 uur afgeleverd.

Later werd de bestelling in de nacht bezorgd tussen 03.00 en 04.00 uur. Dan stond de bestelling op de stoep met een hoes erover. Later reed Jan de vracht binnen. Maar het dievengilde wist daar wel raad mee. Twee keer wist Jan de dieven te pakken te krijgen en een derde keer lukte dat niet. Daarom kreeg de chauffeur de sleutel van de koelruimte en kon hij de lading zelf binnenrijden.

Een verlichting was de invoering van carbonflessen (een soort kunststof) zodat de lading aanmerkelijk lichter werd.

In het begin van de jaren 70 kwam de melk in kartonnen pakjes en ook in plastic bekens.

Intussen was Jan ook schoolmelk gaan leveren. Hij leverde aan scholen voor voortgezet onderwijs in Oudenbosch, de Pabo, de Hellemans Mavo en Thomas More. Dat was dan bestemd voor verkoop in de schoolkantine. Hij bracht daar dan tussen de 1200 en 1800 bekertjes naar toe. Hij moest de bekertjes al om 5 uur sorteren en zorgen dat ze om 7.00 uur op de scholen waren.

Dat stopte toen de scholen “op commercieel”gingen

Later leverde hij ook schoolmelk op de Sint Joannesschool te Oud Gastel. Dat had hij overgenomen van collega Jan Doomen.

De andere Gastelse scholen hadden geen belangstelling.

Na de eeuwwisseling werden maar weinig lang houdbare producten meer verkocht. Die werden meestal gekocht in de supermarkt. Jan kreeg nog maar alleen versproducten. Die werden drie keer per week geleverd. Intussen was hij ook gestopt met de winkel en die werd weer verbouwd tot woonhuis.

Op hun route maakten Jan en José wel een en ander mee.

Zo kwam hij bij een klant, die elke dag zijn stoepje naast het huis veegde. Op een dag kwam Jan en hij stopte halverwege de stoep.

De klant ging even naar achteren en Jan zette de bezem stiekem vooraan de stoep. De klant kwam weer terug en begon te vegen, waar Jan de bezem had weggezet.

Een andere keer had Jan wegens de vakantie de route van Jos de Bont in de Dorpsstraat overgenomen.

Hij stond met zijn auto nabij de woning van de familie van Zuylichem en belde zodat de klanten uit de buurt naar de wagen konden komen. Mevr. Meeuwissen kwam ook maar had nogal veel gekocht. Jan zei tegen José “Breng jij even de boodschappen weg”. Dat deed ze en bij haar woning aangekomen zei mevr. M. Wacht even en ze kwam terug met een snoepje, alsof José nog een schoolmeisje was.

Toen de kleine van Jan en Jose geboren was ging Jan om boodschappen bij slager Wout Bus om karbonade. Hij kreeg toen van Wout een biefstuk ook om aan te sterken. Maar Jan kocht toch nog voor zichzelf de karbonade.

Op 5 juli 2008 reed Jan met José zijn laatste route en daarmee verdween de laatste Gastelse melkboer uit het straatbeeld. Bij hun afscheid reden ze met een feestelijk versierde wagen door Gastel. Ze werden overladen met mooie cadeaus en bloemen. Ze kregen ook belangstelling van BN de Stem, Halderbergse bode en omroep Brabant.

Foto afscheidsroute van Jan en Jose de Vugt

Dat gaf voor hen een voldaan gevoel en een mooie afsluiting van het leven in de zuivelnering.

Van nu af moest zijn vrouw zelf om boodschappen en ze werd aangesproken door klanten: Jullie komen niet meer langs en we nu moeten we net als jij zelf de boodschappen halen in de supermarkt.

Na hun zakelijke leven namen ze de tijd voor fietsen en Jan voor fotografie vissen en wipschieten

De Rooms Katholieke Staatspartij Raadsfractie in de Gastelse Gemeenteraad. (1935- 1939) Deel 2.

Dit is een vervolg op het artikel over dit onderwerp in ons Jaarboek 2011.

Verslag van de vergadering van 4 november 1936 bij de Heer Geerts (te Stampersgat. F.v,M.)

Afwezig: de heren Luijten en Van Rijsbergen wegens werkzaamheden.

De voorzitter opent omstreeks 19.30 uur de vergadering en verzoekt de secretaris de notulen voor te lezen, welke ongewijzigd worden vastgesteld.

De heer van den Boom heeft de ingekomen stukken nagezien en deze worden achtereenvolgens behandeld.

-Kasopname. B. en W. zal worden gevraagd om de begroting weer aan de raadsleden ter inzage te zenden met toelichting.

-Verhuur schoollokalen. Voor verhuur van twee schoollokalen zijn twee inschrijvingen, n.l. de R.K. Boerenbond en de heer van Ackeren. Besloten werd het de meestbiedende te gunnen.

-Kamer van Koophandel. De kamer van Koophandel vraagt subsidie aan de gemeente voor hulp aan middenstanders, wiens zaken door de crisis getroffen zijn. Besloten wordt daar niet op in te gaan.

-Keiweg (de Dorpsstraat in Gastel). Door gedeputeerde Staten wordt een klinkerweg aanbevolen. Daar het zich laat aanzien, dat het toenmaals genomen besluit om een keiweg van Zweeds graniet aan te leggen in het gedrang zal komen, n.l. dat het te lang zal duren voor die tot stand komt, besluit de vergadering op het voorstel in te gaan. Voorgesteld wordt het voorstel van 22 september te vernietigen en te besluiten een keiweg aan te leggen van gebakken klinkers. Nog wordt aangemerkt om trottoirs te leggen, maar de vergadering vindt beter daarmee te wachten en eerst de keiweg klaar zien te krijgen.

-Veldwachterwoning. Besloten werd om deze weer in te huren.

-De Beukelaar. De controleur De Beukelaar vraagt 100 gld verhoging van salaris. Door den Haag is daar afwijzend op beschikt. Toch stelt de vergadering voor deze verhoging toe te staan, aangezien de vele goede werken, welke genoemde heer heeft verricht.

- Van Sprundel. Van de heer Jac. van Sprundel is teruggave van schoolgeld gevraagd over het jaar 1932. Veel wordt daarover gediscussieerd en op voorstel van de heer Theunissen is er geen beslissing genomen, maar is dit aan de vergadering overgelaten, zodat iedereen naar eigen goeddunken daarover kan stemmen.

Bij de rondvraag vraagt de heer Van den Boom naar de winst, welke gemaakt is door het gemeentelijk elektriciteitsbedrijf. Bij de begroting zal dat wel aan de orde komen en zal dat verder worden besproken. Niets meer aan de orde zijnde, sluit de voorzitter de vergadering omstreeks half tien.

Oud Gastel

Secretaris voorzitter.

M. van Nispen C. Melsen

Verslag van de vergadering van 16 december 1936 bij den heer Geerts. Geen notulen, wegens afwezigheid van de secretaris!

Verslag van de vergadering van 16 maart 1937. Aanvang: 18.00 uur bij de heer Geerts. Alle leden aanwezig.

De voorzitter opent de vergadering omstreeks half zeven. De heren Verholen en Van Rijsbergen hebben de ingekomen stukken nagezien en deze worden in volgorde behandeld.

-Jobse. Veldwachter Jobse vraagt vergoeding voor de politiehond. Toelichting; de bewuste hond is er een met certificaat en aangezien de gevraagde vergoeding, namelijk 50 gld. niet te hoog is, wordt besloten die vergoeding toe te staan.

-Hanze. Van de middenstandsvereniging de Hanze is een schrijven ingekomen om trottoirs in de gemeente aan te leggen aan die zijden van de straat, waar ze nog ontbreken. Besloten wordt die aanvraag te honoreren met dien verstande om dat tegelijk met de keiweg te doen en dit te gunnen aan de aannemer van de keiweg. De begroting van de trottoirs is F. 4800,- en de aanneemsom F. 4940,-

-Van Sundert. Van de elektricien Van Sundert is een aanvraag binnengekomen voor vergoeding vanwege derving van procenten door aanleg van elektrisch licht bij het feest ter ere van het huwelijk van prinses Juliana. Aangezien die aanvraag ongemotiveerd is, wordt daar niet op ingegaan.

-Radio. Aangaande een verordening inzake radiodistributie wordt besloten geen verordening daarop toe te passen.

- Kindertoeslag. Aanvraag van gemeenteambtenaren om kindertoeslag. Dat wordt aangenomen, met dien verstande, dat het enkel van toepassing is op bureauambtenaren.

Daarna wordt overgegaan tot behandeling van de agenda.

-Elektriciteitsnet. Bij punt 9 uitbreiding elektriciteitsnet Steenstraat en Vierschaarstraat wordt een vrije inschrijving voorgesteld. De lengte van het net is 1200 meter. En de kosten ongeveer F 1630,-. Punt 12; als lid van stembureau 2 is voorgesteld in de vacature te voorzien. Kandidaten zijn Van den Boom, Van Nispen en Van Iersel. Besloten wordt Van Nispen te kiezen.

-Burgerlijk Armbestuur. Periodieke verkiezing voor een lid van het armbestuur. Er wordt besloten de heer Verholen weer te benoemen en de heer Verholen zegt deze benoeming weer te aanvaarden.

- Geldlening. Geldlening voor het leggen van een nieuwe keiweg met aanvulling leggen trottoirs wordt goedgekeurd.

-Rondvraag. Bij de rondvraag wordt nog besloten een commissie te benoemen voor onderzoek naar nodige en mogelijke uitbreiding van het elektriciteitsnet. Genoemd worden de heren Verholen, Van Rijsbergen en Van Iersel. De heer Verholen merkt de slechte toestand van de weg op van de Meir en Stoof. Door de heer Verholen zal daarover gesproken worden op de raadsvergadering. Nog merkt de heer Verholen op, dat het parkeren van auto's op Stampersgat door de heer Vissenberg is aangevraagd. Door de heer Geerts zal daarover met de heer Vissenberg gesproken worden. De heer Geerts noemt nog even de slopersfirma (Levie) naast de oude fabriek. (suikerfabriek) en of het niet mogelijk is genoemde firma belasting te laten betalen. Ook dit punt zal op de raadsvergadering ter sprake worden gebracht. Niets meer aan de orde zijnde sluit de voorzitter omstreeks 8 uur deze geanimeerde en vlotte vergadering en kunnen de leden gaan luisteren naar de vastenmeditatie. (deze preek werd gehouden op de K.R.O. radio door de bekende pater de H. de Greeve. O.F.M.)

Oud Gastel

Secretaris voorzitter

M. van Nispen C. Melsen

Verslag vergadering, gehouden op 29 juni 1937, aanvang 20.00 uur bij de heer A. van Merriënboer (Café De Drie Snoeken) te Oud Gastel.

Afwezig: De voorzitter, vanwege familieomstandigheden.

De heer Theunissen opende de vergadering met de Christelijke groet en sprak het welkom toe aan ons nieuwe lid, de heer Luijses, hopen op diens medewerking in het belang van onze raadsfractie en tot welzijn van de gemeente.

De heer Luijses antwoordde daarop, dat hij steeds zijn best zal doen en zoveel mogelijk zal helpen om de gemeentewagen in het goede spoor te houden.

De notulen worden door de secretaris voorgelezen en ongewijzigd vastgesteld. De heren Verholen en van Rijsbergen hebben de ingekomen stukken nagezien, welke als volgt worden behandeld:

-verloskundige. De verloskundige heeft een verzoek ingediend om vergoeding tijdens haar verlof. Wegens de financiële toestand van de gemeente kan daar niet op worden ingegaan.

-Van Sprundel. De kwestie schoolgeld voor Van Sprundel is reeds door B. en W. behandeld en de fractie kan zich met het genomen besluit verenigen; nl. 50% van de kosten te dragen voor de heer van Sprundel.

-Geerden. De heer Geerden vraagt toestemming te bouwen buiten de kom van de weg. Moet worden afgewezen, wegens art. 14 van de bouwverordening.

-Vrolijk. De heer Vrolijk vraagt de regeling salarisverhoging jaarlijks te laten ingaan, in plaats van iedere twee jaar. Voorstel B. en W. is de jaarwedde van F700,- te brengen op F1200,- met met in acht name van een twee- jaarlijkse verhoging. De fractie gaat met het voorstel van B. en W. akkoord.

- Melsen. De heer J. Melsen vraagt om aanstelling van een vierde ambtenaar op het secretariaat. B. en W. hebben in deze geen beslissing genomen en dit overgedragen aan de Raad. Weer komen met deze aanvraag de financiën van de gemeente in het gedrang en stelt de heer Theunissen voor, dat ieder raadslid op de vergadering daar zelf over beslist.

-Crul. De heer F. Crul vraagt voor zijn kind vergoeding van reiskosten naar Roosendaal voor bezoek aan de bijzondere school. B. en W. hebben het verzoek ingewilligd en de fractie gaat hiermee akkoord. Overgegaan wordt tot het behandelen der agenda punt 1 tot 8. Er valt niets op om mee te delen.

-Begroting punt 9. Wijziging gemeentebegroting 1937. Dit leidt tot veel discussie. De heer Verholen stelt voor dit punt voor punt te behandelen en de heer Theunissen stelt niet akkoord te kunnen gaan met de wijziging aangaande presentiegelden voor het stembureau. De heer Verholen is ook van plan daartegen te protesteren.

-Burgerlijk Ambbestuur, punt tien. Dit bestuur vraagt om extra subsidie. Na enige inlichtingen van de zijde van het bestuur wordt besloten daar voor te stemmen.

-Punt 1 vereist geen toelichting.

-Rondvraag .De heer Luijten merkt op, dat de heer Verholen destijds gevraagd heeft een commissie te benoemen om de weg op de Stoof te verbeteren en dat de burgemeester dit steeds uitstelt. De heer Verholen zal op de raadsvergadering daarover spreken. De heer Luijten vraagt of het niet mogelijk zou zijn om het huis van wijlen Mevr. Dautzenberg (nu Kerkstraat 84) aan te schaffen voor Raadhuis. Het was wel nodig, dat dit onder de aandacht van de gemeenteraad gebracht werd. De secretaris zal daarover spreken en hij raadt de heer Luijten aan zulks te vragen in de besloten zitting. De heren Rombouts en Geerts brengen de telefoon voor de technisch ambtenaar van het elektriciteitsbedrijf nog eens onder de aandacht. Ook dit zal ter tafel gebracht worden. Niets meer aan de orde zijnde sluit de heer Theunissen deze geanimeerde vergadering om 11 uur met de Chr. groet

Oud Gastel 22 sept. 1937.

Secretaris Voorzitter.

M. van Nispen C. Melsen.

Verslag van de vergadering van 18 augustus 1937, aanvang 20.00 uur bij de heer A. van Merrienboer. Alle leden aanwezig.

De voorzitter opent 20.15 uur de vergadering. De secretaris leest de notulen voor, welke ongewijzigd worden vastgesteld. De heren Verholen en van Rijsbergen hebben de ingekomen stukken nagezien, waar niets van bijzondere betekenis bij was. De geldlening van F 23.000,- is voorgesteld te gunnen aan de laagste inschrijver nl. de firma van Mierlo, a pari 3 en 1/2% en provisie 3/8%.

Bij de rondvraag wordt de aankoop besproken van het huis van Mevr. Dautzenberg als raadhuis. Voorgesteld wordt een vergadering op te roepen na de 1ste zitdag. Nog een schrijven wordt besproken, dat is binnengekomen van het departement , betreffende verlaging van steun. De grote gezinnen worden daardoor het meest gedupeerd en men is van algemeen gevoelen daartegen te protesteren en op aandringen van de vergadering afgevaardigden naar Den Haag te zenden. Daarvoor worden voorgesteld de heren Verholen, Luijten en van Rijsbergen. Als plaatsvervanger de heer Theunissen en ook de gemeentesecretaris, gelet op de kosten voor de gemeente. De heer Huijses merkt op, dat in de Opperstraat bij de heer L. van Zimmeren een grote kuil is en

of het mogelijk is daar verbetering in te brengen. De voorzitter antwoordt daarop dat reeds maatregelen getroffen zijn. Niets meer aan de orde zijnde sluit de voorzitter de vergadering, na aan de heren gevraagd te hebben, wanneer het hun gelegen komt, om een traktatie op te nemen, vanwege zijn onlangs gesloten huwelijk. De zaterdag daarop, 21 augustus, komt dat voor alle leden gelegen, waarop de voorzitter antwoordt, dat hij hoopt dat niemand afwezig zal zijn.

Oud Gastel 14 oktober 1937

Secretaris Voorzitter

M. van Nispen C. Melsen.

Verslag van de vergadering van 14 oktober 1937 bij de heer A. van Merrienboer. Afwezig: de leden Theunissen en Luijten, vanwege werkzaamheden op de fabriek[de suikerbietencampagne!], de heer Geerts wegens drukte in het bedrijf en de heer Huijses, wegens ziekte van zijn vrouw.

De voorzitter opent om 19.00 uur de vergadering. De secretaris leest de notulen voor. De heer van Rijsbergen zegt, dat bij het voorlezen der notulen ter sprake is gebracht een schrijven van het departement betreffende verlaging van steun. Volgens een brief door de heer Verholen meegebracht, zouden de wintermaanden 9 maanden duren, dat zeer in het nadeel is van de betrokken arbeiders. Getracht zal worden een norm te treffen voor fabrieks- en landarbeiders en daarna een regeling te treffen. De notulen worden getekend. De heren Verholen en van Rijsbergen hebben de ingekomen stukken nagezien, waaronder de goedkeuring van aankoop van een stukje grond van de heer van Zandvliet. Verder een subsidieaanvraag voor een huishoudcursus en enige andere zaken, welke allen besproken worden.

Nu komen wij aan het kardinale punt, nl. benoeming gemeentebode. De secretaris stelt voor om gezien het te kleine aantal leden, nl. vijf, niet over te gaan tot stemming, maar de heer van Rijsbergen wil wel over gaan tot stemming. De secretaris deelt nog mede, dat hij van afwezige leden de mededeling heeft om wel kandidaten te bespreken, maar geen stemming uit te lokken. Aan de secretaris wordt gevraagd, wie die leden zijn. De secretaris zegt deze te zullen noemen, als zulks nodig blijkt. De heer Verholen zegt, dat het hier het lid Luijten is, waarop de secretaris antwoordt: "Nee, ik zal zeggen wie: de heren Theunissen en Geerts." De heer Rombouts zegt, dat hij de mededeling heeft van de heren Theunissen en Geerts en ook Luijten, zich uit te spreken voor stemming en dat genoemde heren met het besluit van de vergadering akkoord gaan. De voorzitter belt de heer Geerts op en na dit gesprek zegt de voorzitter, dat de heer Geerts akkoord gaat

en de stemming kan beginnen. De secretaris zegt nogmaals dat hij zijn mededelingen zondag heeft gekregen en niet begrijpen kan, dat de heren nu zo van idee veranderd zijn, maar het is mogelijk. De voorzitter verzoekt de secretaris en de heer Verholen zich even te verwijderen, zodat de kandidaten besproken kunnen worden. Deze vraag wordt gedaan, omdat de een vader(Verholen) en de ander oom is van een kandidaat! Na terugkomst van de heren worden enige namen van kandidaten genoemd, nl. de heren M. Jansen, C. den Ouden, S. Verholen en H. van Nispen, J. Cornelisse en G. Manje. De voorzitter en de heer Verholen vormen het stembureau. Bij opening behaalde de heer S. Verholen 2 stemmen, Manje 1, van Nispen 1 en C. den Ouden 1. Bij herstemming krijgt de heer Verholen 3 stemmen, van Nispen en C. den Ouden ieder 1 stem, zodat de heer S. Verholen gekozen was. De heer van Rijsbergen moest de vergadering om half negen verlaten. De heer Huijses had bericht van verhindering ingezonden, maar tevens meegedeeld, dat hij ongeveer om 9 uur op de vergadering zou zijn. Genoemde heer kwam ook ter vergadering, juist toen de vergadering gesloten was. Wel werd door de voorzitter aan de heer Huijses gevraagd naar de toestand van zijn vrouw. De heer Huijses zegt dat de operatie pas gebeurd is en er nog weinig meer over te zeggen valt dan dat de operatie goed gelukt is. Niets meer te bespreken sluit de voorzitter om half tien de vergadering.

Oud Gastel

De Secretaris

De voorzitter

M. van Nispen

C. Melsen.

Van de vergadering van 17 november 1937 zijn geen notulen.

Verslag van de vergadering van 9 december 1937, gehouden bij de heer H. Geerts. Afwezig: de heren Luijten, van Rijsbergen en Huijses met kennisgeving en de heer Theunissen, zonder kennisgeving.

De voorzitter opent omstreeks 19.30 uur de vergadering. Alle leden hebben de begroting nagezien en de heer Verholen merkt op, dat de post verzekering voor personeel en ambtenaren van het elektriciteitsbedrijf nog al hoog voorkomt. De voorzitter kan hierop ook geen voldoende antwoord geven. Toelichting zal gevraagd worden op de raadsvergadering, welke ambtenaren daarmee bedoeld zijn.

Punt voor punt wordt de agenda afgehandeld. Er valt weinig aan te merken, zodat voorgesteld wordt de begroting te aanvaarden.

Bij de rondvraag brengt de secretaris ter sprake het a.s. 40-jarig jubileum van onze Edelachtbare Burgemeester Mastboom. Na bespreking wordt besloten geheel de gemeenteraad op te roepen om een hulde aan de burgemeester te brengen. Bijtijds zal naar de juiste datum geïnformeerd worden, nl. 8 januari 1898 is de benoeming geweest en 16 februari 1898 de beëdiging. Mogelijk is, dat de edelachtbare receptie houdt. Er zal bijtijds hiernaar geïnformeerd worden. Niets meer aan de orde zijnde sluit de voorzitter omstreeks half tien de vergadering. De heer Geerts vraagt of de heren bereid zijn een feestavondje bij te wonen, dat door hem aangeboden wordt aan de raadsfractie. De heren hebben daar helemaal geen bezwaar tegen en de datum wordt vastgesteld op donderdag 16 december om 19.00 uur.

Foto 40-jarig jubileum Burgemeester A. Mastboom 1898 - 1938

Eerste rij vooraan vlnr. Wedh H. Luijten, Mvr Mastboom-Broosens- A. Mastboom, H. Mastboom, Wedh C. Melsen.

Overige personen oa. L. Vrolijk, H. van Mechelen, L. Moerings, A. van Wesel, P Uit de Willigen, S. van Nispen, F. Veraart, S. Verholen, A. Joosen, G. Roebroeks.

Oud Gastel 24 april 1938

Secr. M. van Nispen voorzitter: C. Melsen.

Vergadering op maandag 24 april 1938 bij de heer A. van Merrienboer.

De voorzitter opent de vergadering omstreeks kwart over acht. De voorzitter heeft de ingekomen stukken ingezien en deze worden in volgorde behandeld.

-De Beukelaar. Aanvraag De Beukelaar om verhoging van salaris kan niet behandeld worden

-Hanze. Aanvraag middenstandsvereniging de Hanze om schoolsubsidie. Met algemene stemmen: voor. Twee gelijklopende aanvragen van particulieren: niet voor.

-Elektriciteit. Aanvraag van elektriciteitsnet voor Kuivezand kan niet behandeld worden omdat de technische ambtenaar nog geen rapport uitgebracht heeft. Voorgesteld wordt dat de burgemeester op enige spoed aandringt.

-Oranje Comité. Aanvraag subsidie voor te houden feesten. De voorzitter bespreekt die aanvraag en is van mening dat het burgemeestersfeest (40-jarig jubileum) door de Raad dient uitgevoerd te worden. Met dien verstande dat de Raad subsidie aanvraagt en mogelijk het Oranje Comité als uitvoerders. De leden kunnen zich daar niet mee verenigen en men komt tot geen afdoende besluit. Na enige discussie zal het verloop van de raadsvergadering afgewacht worden.

-J.Melsen. De aanvraag(?) van de heer J. Melsen wordt besproken en daar gaat de vergadering mee akkoord. De agenda van de raadsvergadering wordt punt voor punt behandeld en goedgekeurd. Niets meer aan de orde zijnde, sluit de voorzitter om half elf de vergadering.

Oud Gastel.

Secretaris Voorzitter.

Secr. M. van Nispen voorzitter: C. Melsen.

Vergadering op Woensdag 19 juni 1938 om 8 uur bij A. van Merrienboer.

Afwezig: de heer Theunissen zonder- en de heer Geerts met kennisgeving.

De voorzitter opent om kwart over acht de vergadering.

-De Beukelaar. Door de heer de Beukelaar is verhoging van salaris gevraagd, n.l. F.200,-. De vergadering is daar voor.

-van Keep. Ontslagaanvraag van gemeentearchitect, de heer van Keep wordt aangenomen.

-Rietwerken. De bespreking gaat de vergadering mee akkoord.

-Ziekenhuisverzekering. De gemeente verzekeren tegen ziekenhuisverpleging kan niet.

-Aanvraag van Oranje Comité. Subsidie aanvraag van het Oranje Comité. De voorzitter maakt aanmerkingen op de vorige notulen. De bedoeling was, dat het Oranje Comité gaat collecteren en een gelijk bedrag aan subsidie bij de gemeente vraagt. De agenda voor de raadsvergadering wordt behandeld. Niets meer aan de orde zijnde sluit de voorzitter omstreeks half tien de vergadering.

Oud Gastel: Secr. M. van Nispen voorzitter: C. Melsen.

Vergadering op woensdag 27 november 1938 om 8 uur bij A. van Merrienboer. De vergadering was voltallig.

De voorzitter opent omstreeks 8 uur de vergadering. Door de voorzitter wordt gevraagd, of iemand de ingekomen stukken heeft ingezien. Door drie leden wordt daar bevestigend op geantwoord. Door de vlasschool is een jaarlijkse subsidie aangevraagd van F 100,-, 30 jaar lang. De vergadering kan zich verenigen met de subsidie, maar was toch voor om aan te houden tot de volgende vergadering. Verzoek aan gemeente om subsidie van de school voor vestigingseisen Middenstand. Er wordt besloten dit niet toe te staan, omdat het particulier onderwijs is. Vaste aanstelling gemeentebode voor verhoging van salaris wordt besproken en zal door de heer Geerts naar voren gebracht worden. Verzoek Kuivezand om aansluiting op het elektrisch licht zal besproken worden op de raadsvergadering. Door Stampersgat wordt verzocht om verlichting tussen de oude en de coöperatieve suikerfabriek. Verzoek van Oranje Comité om subsidie zal besproken worden bij de gemeentebegroting. Door Hennekam(?), boekhouder van het G.E.B. wordt voorgesteld om op deze vergadering niet te stemmen en de leden vrij te laten in hun keuze en hun stem uit te brengen op de raadsvergadering. Verder wordt de agenda afgehandeld en de vergadering omstreeks tien uur gesloten

Oud Gastel: Secr.: voorzitter:

Verslag vergadering 6 mei 1939, aanvang 7 uur bij de heer M. van den Bos.

Van de 30 uitgenodigden waren er 23 heren aanwezig en wel de heren Mr. H. Mastboom, Jozef de Bie, J. van der Vorst, Christ van Akkeren, A. van Wezel, J. van Iersel, M. Braat, J. Nelen, P. Bus, M. Theunissen, M. van Nispen, M. van den Bos, P. Akkermans, C. Jansen, G. Voorbraak en F. Akkermans.

De heer van Nispen gaf een korte inleiding aangaande het tot stand komen van deze vergadering. Het doel was de heren genoeg bekend, n.l. het kiezen van kandidaten voor de a.s. verkiezing van de gemeenteraad. Door de heer van Nispen werd kort en bondig het tot stand komen aangegeven. Na deze opening gaf hij het woord aan Mr. H. Mastboom. De heer Mastboom had tot onderwerp; "Waarom een goede gemeenteraad?" Onze gemeenteraad staat er op financieel gebied zeer slecht voor, zodat wij dan ook flinke personen moeten hebben, die deze kwestie eens flink en goed onder de ogen moeten zien. Op een zeer duidelijke wijze wordt de toestand van de gemeente voorgehouden en de spreker mocht dan ook een daverend applaus oogsten. Na de rede bestond gelegenheid om vragen te stellen.

De heer de Bie merkt op, dat de vergadering flink vertegenwoordigd is door alle standen. Het zou niet moeilijk zijn om een kandidatenlijst samen te stellen, waarmee men voor de dag mag komen en het is zeer verheugend, dat wij eindelijk eens tot een geheel komen. Hoge stand, boeren en middenstand en werknemer.

De heer Theunissen zegt: "Het zal vele heren verwonderen, mij op deze vergadering te zien. Tien jaar geleden ben ik door de arbeidersorganisatie in de gemeenteraad gekozen. Naar mijn beste weten heb ik de gemeente trouw gediend, maar kon mij de laatste tijd niet verenigen met de verschillende werkzaamheden van de huidige gemeenteraad en zal het mij zeer aangenaam zijn in de toekomst meer voor de gemeente te mogen bereiken".

De heer van Iersel ziet graag, dat enige heren uit de vergadering naar voren gebracht worden.

De heer Braat zegt, dat het jammer zou zijn voor de heren, die het initiatief genomen hebben, om niet in de gelegenheid te zijn zitting te nemen in de nieuwe raad.

De heer F. Akkermans: "Het laat zich aanzien, dat wij met onze lijst wel de meerderheid zullen halen, zodat ik graag het gevoel zou kennen van de heren, wat hun inzicht is aangaande de wethouders".

De heer H. Mastboom zegt, dat wij wat dat aangaat zeer voorzichtig moeten zijn. Wij mogen wel optimistisch zijn, maar hij zou dat liever bespreken na de verkiezing.

De heer van Wezel: "Acht jaar geleden hadden wij ook de macht in handen en hebben daarvan geen gebruik gemaakt. Toen is ook een werknemer als wethouder aangewezen". Na verschillende vragen voldoende beantwoord te hebben ging de vergadering over tot het vaststellen van de kandidatenlijst.

Als nummer 1 wordt met algemene instemming de Edelachtbare heer burgemeester Mastboom gekozen. De heer Theunissen zegt, dat hij enige voorwaarden gesteld heeft voor de tweede plaats. Die voorwaarden worden voldoende toegelicht en kan de vergadering zich daarmee verenigen, dat de heer Theunissen nummer 2 is op de lijst. Nummer 3 is men het ook mee eens, de heer Uitdewilligen. De heer Akkermans zegt, dat hij als nummer 4 dan graag een middenstander geplaatst zag. Daarover ontstond verschil van mening en de heer Mastboom stelde voor te stemmen. Van Nispen 4, van Wezel 5, van Iersel 6. Zo wordt dan toch de wens vervuld en beurtelings boer en middenstander opgevoerd: P. Smoor 7, J. van der Vorst 8, P. Akkermans 9. Ten aanzien van de verdere volgorde zegt de heer Mastboom dat we veel boeren hebben en weinig middenstanders. Laat toch de middenstander ook helpen om de goede zaak op te bouwen, waarna de heren Akkermans en Bus zich beschikbaar stellen en komen in volgorde op de lijst de volgende heren; J. De Bie 10, F. Akkermans 11, Mr H. Mastboom 12, P. Bus 13, M. Oomen 14, M Braat 15, H. van Merrienboer 16, L. Smoor 17, M. van den Bos 18.

Nu was het meeste werk achter de rug. Nog wordt aangevoerd, dat er zo weinig werknemers waren. De heer Theunissen antwoordt daarop, dat de 'goede' niet in de gelegenheid waren. Door de heer van Nispen wordt meegedeeld, dat daar ook zeer hard aan gewerkt is, maar dat hij stuitte op onwil, zodat die werknemers met een andere lijst zouden komen en om minder geschikte op onze lijst te plaatsen was niet aan te bevelen. De heer Mastboom stelt voor nog een propagandacommissie te benoemen en dat voorstel vindt algemeen bijval. In de propagandacommissie worden benoemd de heren Mastboom, Smoor, Uitdewilligen, van Nispen en van Wezel. Daar alles nu geregeld is, dankt de heer Mastboom de aanwezigen en vertrouwdt er wel op dat ieder propagandist zal zijn voor de goede zaak en sluit omstreeks tien uur de zo goed geslaagde vergadering.

Oud Gastel; Secr.: voorzitter:

Toelichting. (F.v.M.)

De uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen van 19 juni 1939 pakte niet zo goed uit voor de lijst 2 van burgemeester Mastboom. Hij behaalde 6 zetels. Lijst 1 van de heer C. Melsen behaalde 7 zetels. Opvallend was dat de heer J. van Iersel van lijst Mastboom overliep naar lijst 2. Als wethouders werden gekozen de heren C. Melsen en J. van Iersel! Dat kwam de goede verhoudingen in de gemeenteraad niet ten goede. Een tweede tegenvaller was, dat na het vertrek van burgemeester A. Mastboom zijn zoon Mr. H. Mastboom niet als burgemeester werd benoemd, maar de heer H. Hofland uit Baarle Nassau per 1 mei 1940.

Verslag van de vergadering van maandag 19 februari 1940, aanvang 7 uur bij de heer M. van den Bos.

Aanwezig alle leden, n.l. de heren M. Theunissen, H. Luijten, P. Uitdewilligen, A. Van wezel, M. van Nispen en P. Smoor.

De heer M. van Nispen opende omstreeks kwart over zeven de vergadering en zett het doel van deze bijeenkomst uiteen, n.l. bespreken van de handelingen van het Dagelijks Bestuur van onze gemeente. De heer van Nispen gaf te kennen dat het voor de goede gang van zaken nodig was om uit ons midden een voorzitter te kiezen voor de leiding en een secretaris om de lopende zaken af te handelen. De heer Luijten gaf te kennen, dat het nodig was om eerst de vergadering voltallig te hebben, n.l. de heer Smoor zou iets later op de vergadering komen. Enige algemene besprekingen werden gehouden, voornamelijk het ontactisch optreden van een lid van onze lijst, namelijk wethouder J. van Iersel. De heer Theunissen deelt mede dat hij een ogenblik met de gedachte had gespeeld had, dat ook de heer van Iersel op deze vergadering uitgenodigd zou worden. De heren Uitdewilligen en van Wezel antwoordden daarop, dat als die gekomen was, zij rechtsomkeer gemaakt zouden hebben! Genoemde heren wensen niet meer met wethouder van Iersel in aanraking te komen. Inmiddels was de heer Smoor op de vergadering gekomen en kon men overgaan tot het kiezen van een voorzitter. Bij de eerste stemming behaalde de heer Theunissen en de heer Luijten de meeste stemmen. Bij herstemming was de heer Luijten gekozen als voorzitter. Bij de vraag of de heer Luijten zijn benoeming aanvaardde, gaf genoemde heer zijn toestemming en hoopte met de leden veel goeds te bereiken in het belang van de gemeente. Bij de stemming voor secretaris behaalde de heer van Nispen bij de eerste stemming de meerderheid, zodat genoemde heer gekozen was als secretaris. De heer van Nispen nam zijn benoeming aan en hoopte met de leden in goede verstandhouding samen te werken voor de belangen van onze gemeente. Besproken werd nu de huidige toestand.

Dansen. Allereerst een toestemming om op Vastenavond en halfvasten dansmuziek te spelen. De vergadering kon niet akkoord gaan met de toestemming van de locoburgemeester en door de voorzitter zal getracht worden zo mogelijk een rekest in de dienen bij de gedeputeerde.

Borgstelling. De heer F. Akkermans was destijds aangesteld als afgevaardigde voor het Borgstellingsfonds. Door de wethouders was die benoeming niet aanvaard en de vergadering kon niet akkoord gaan met die wijziging. Er zou onderzoek gedaan worden, waarom de heer Akkermans afgewezen was.

Jobse. De politieagent Jobse is toestemming gegeven te verhuizen buiten de kom van de gemeente, hetgeen niet in de haak is naar de mening van de vergadering.

Nieuwe burgemeester. Bij het benoemen en inhalen van de nieuwe burgemeester stelt de heer van Nispen voor dit in handen te geven van het Oranje Comité. De vergadering kan daarmee akkoord gaan, maar voorziet moeilijkheden bij het gemeentebestuur.

J. Melsen. Daar de heer J. Melsen, boekhouder van het G.E.B. momenteel onder de wapenen is en ook tussentijds is gehuwd, dient onderzocht te worden of genoemde heer nog in die functie gehandhaafd kan blijven. Zo mogelijk wordt een plaatsvervanger voor hem benoemd.

Bij de rondvraag wordt voorgesteld om elke raadsvergadering te laten voorafgaan door een fractievergadering. De ingekomen stukken zullen ingezien en behandeld worden op een voorvergadering.

Niets meer aan de orde sluit de voorzitter omstreeks negen uur de vergadering, onder dankzegging voor de aangename discussie en het besluit dat de vergaderingen gehouden zullen worden bij de heer M. van den Bos.

Oud Gastel; secretaris voorzitter.

P.S.

De per 1 mei nieuw benoemde burgemeester H. Hofland werd daarna door de gemeenteraad ingehuldigd. Zijn ambtswoning stond in de Dorpsstraat. [nr 42]. Op 10 mei 1940 brak de Tweede Wereldoorlog uit. Op 28 augustus 1940 vergaderde de gemeenteraad in oorlogstijd voor de laatste keer.

Oud Gastel, juli 2012.

F. van Merrienboer.

Het gebeurde in 1275

Geschiedenis van Oud en Nieuw Gastel

Korte beschrijving

- Chronologische gebeurtenissen, wat gebeurde er landelijk, geïllustreerd met krantenartikelen en foto's.
- Chronologische gebeurtenissen, wat gebeurde er in Oud en Nieuw Gastel. geïllustreerd met krantenartikelen en foto's.

In 1275 heerst **Jan I van Brabant**. **Jan I** (Leuven, 1252/54 - Bar-le-Duc, 3 mei 1294) was hertog van Brabant van 1267 tot 1294 en van Limburg van 1288 tot 1294. Jan was een zoon van **Hendrik III** en **Aleidis van Bourgondië**. Hij was verder bekend als minnezanger.

Jan I van Brabant volgde zijn mentaal gestoorde oudere broer **Hendrik IV** op, die door zijn moeder-regentes van de troon was geweerd. Hij huwde in 1273 met **Margaretha van Dampierre**, dochter van de Vlaamse graaf **Gwijde van Dampierre**. Zijn eerste vrouw, **Margaretha**, een dochter van **Lodewijk IX** van Frankrijk, overleed in 1271 na amper één jaar huwelijk in het kraambed. Jan was vader van:

Godfried (1273/74 – na 13 september 1283)

Jan II van Brabant (1275-1312)

Margaretha van Brabant (1276-1311), die in 1292 huwde met **Hendrik VII** van Luxemburg (-1313).

Maria, die in 1305 huwde met graaf **Amadeus V van Savoye** (1253-1323).

Jan I was een krachtige heerser die zijn gebied aanzienlijk vergrootte. Hij kondigde ook een algemeen landrecht af en reorganiseerde de administratie van zijn vorstendom. Zijn pogingen de Brabantse invloed tussen Maas en Rijn te versterken brachten hem onder meer in botsing met de machtige aartsbisschop van Keulen. Omdat zijn Rijnpolitiek strookte met hun handelsbelangen, kon hertog Jan rekenen op de financiële steun van de Brabantse steden, waaraan hij als tegenprestatie uitgebreide privileges toekende. Zijn belangrijkste aanwinst was het hertogdom Limburg, (samenvallend met het noordoosten van de huidige Belgische provincie Luik en het zuiden van de Nederlandse provincie Limburg, en genoemd naar de burch Limburg aan de Vesder). Toen de kinderloze hertogin **Irmgard** van Limburg in 1283 overleed, kocht **Jan I** het opvolgingsrecht van één van haar erfgenamen over. Dat was niet naar de zin van haar weduwnaar **Reinoud I van Gelre**. Het verzet werd echter tijdens de Slag bij Woeringen (5 juni 1288) gebroken, waarna het hertogdom Limburg definitief aan **Jan I** werd toegewezen.

Jan I staat bekend als een levensgenieter en minnaar van muziek, zang en dichtkunst, aan wie een aantal mooie minneliederen als Eens meien morgen vroe (oorspronkelijk in het Middelnederlands) toegeschreven worden. Ook is er een bekend Brabants volkslied waarin hij wordt vereerd. Zijn hartstocht voor jachtpartijen en gewelddadige riddertoernooien moest de hertog echter met de dood bekopen: hij verongelukte tijdens een toernooi.

In Brabantse volkslegenden leeft "hertog Jan" voort als een populaire, gulle en goedlachse vorst die graag in het gezelschap van eenvoudige lieden genoot van spijs en drank. Na de Slag bij Woeringen zou hij een groot overwinningsfeest voor zijn leger hebben gehouden, met heel veel bier. Om zijn soldaten toe te spreken ging hij zitten boven op een stapel biervaten. Volgens sommigen zou hij op die manier model gestaan hebben voor de allegorische bierkoning Gambrinus, wiens naam ontstond door de volkse verbastering van zijn Latijnse naam (< Jan primus = Jan de eerste). Alleszins wordt zijn afbeelding te paard gebruikt als logo voor de in België populaire biersoort Primus (van Brouwerij Haacht) die naar **Jan I** verwijst. Op het logo van het naar hem vernoemde Limburgse biermerk Hertog Jan staat hij afgebeeld als bebaarde vorst in hermelijnen mantel die een grote pul bier heft.

Jan I van Brabant had ook talrijke erkende bastaarden:

In 1272 werd uit een relatie met **Janneke Pijljiiser** (1353°-1297+) een zoon **Jan Pijljiiser** geboren. In 1273 werd uit een relatie met **Johanna van der Balct**, een zoon **Gilles van der Balct** geboren. In 1275 werd uit een relatie met **Aleydis van der Plas** (dienstmeisje op kasteel), een zoon **Jan van der Plas** geboren.

Van andere bastaarden zou **Jan I** eveneens de natuurlijke vader zijn: **Jan Meeuwe**, **Margareta van Tervuren** en **Jan van Mechelen**. Al zijn de historici het niet eens over alle bastaarden (zoals over **Jan van Mechelen**).

Via deze talrijke bastaarden is **Jan I van Brabant** voorouder van duizenden Vlamingen en Europeanen

Wapen
van
Hertog Jan I
van
Brabant

Wat gebeurde landelijk:

Everhard van Diest vangt zijn ambtstermijn aan als nieuwe bisschop van Münster.

Schiedam (Nederland) verkrijgt stadsrechten: deze worden verleend door **Aleid van Holland**, de zuster van graaf **Willem II van Holland**.

Genemuiden (Nederland) verkrijgt stadsrechten.

Graaf **Floris V** van Holland geeft de 'lieden aan de Amstel' vrijheid van tol. Dit is het oudst bekende document waarin 'Amstervedamme' (Amsterdam) wordt genoemd.

12 juli: De Eerste Romeinse brug van Maastricht stort in, met 400 doden als gevolg

Graaf Willem II van

Graaf Floris V van Hol-

Wat gebeurde in Gastel:

Gastel behoorde tot 1287 tot het land van Breda. In het begin van de 13de eeuw werd de omgeving van Breda aangeduid als 'Het land van Breda'. Het omvatte een groot deel van het huidige West-Brabant. Toen de laatste heer van het Land van Breda in 1268 kinderloos stierf, gingen de bezittingen over naar zijn zus **Elisabeth** en haar man **Arnoud van Leuven**. Ook die hadden geen kinderen. Zij splitsten het bezit daarom op in twee delen waaruit na hun dood het Markizaat van Bergen op Zoom en de Baronie van Breda ontstonden.

In het jaar 1275 wordt Gastel voor de eerste maal genoemd in de geschreven bronnen. In dat jaar schonken **Arnoud van Leuven**, heer van Breda, en zijn vrouw **Elisabeth** aan de cisterciënzerabdij St. Bernard op de Schelde de novale (nieuwe) tienden onder de parochie van 'Gestele'. Deze oorkonde die het dorp voor de eerste maal noemt, is een nadere beschouwing waard. De abdij ontving de gehele novale (nieuwe) tiende, die toen bestond en die er in de toekomst zou kunnen aangroeien. Dat er van een parochie werd gesproken, zou kunnen inhouden, dat deze al langer bestond, en dat de novale tiende aan de abdij kwam, maar dat de heer van het land zich de gewone tiende (grote Tiende) had voorbehouden.

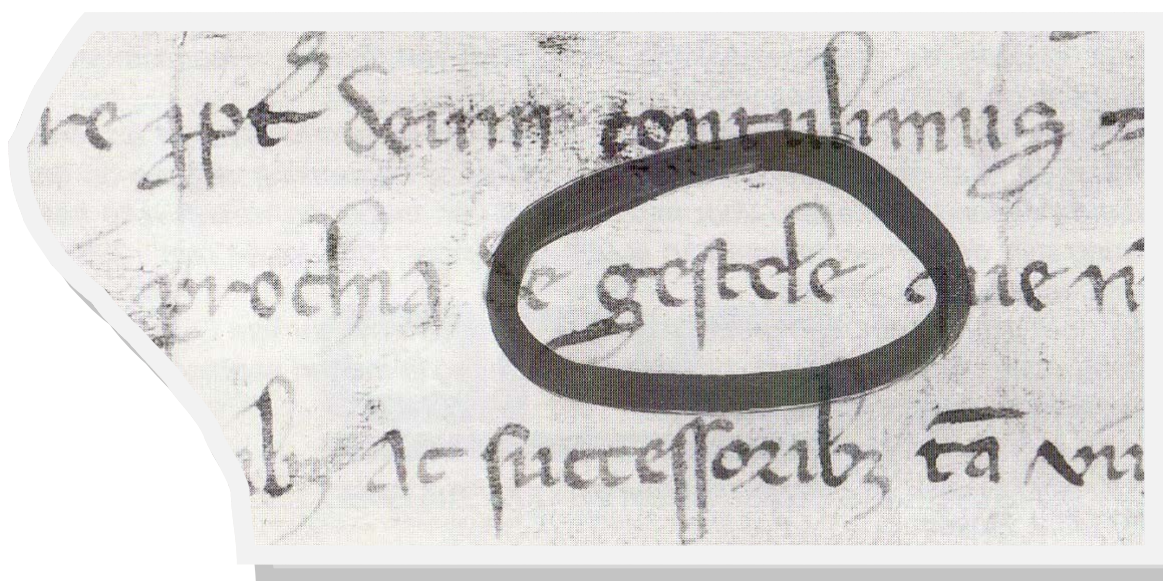
Arnoud van Leuven

*Gravure van zegels van
Hendrik van Breda (1252)
Arnoud van Leuven (1267)*

De originele oorkonde van 1275 waar Gastel als Gestele voor het eerst wordt vernoemd.

Detail van de Oorkonde de naam van de parochie Gestele is

De tekst van de oorkonde luidt in vertaling:

Aan alle christengelovigen, die dit geschrift zullen zien, wensen **Arnoldus Van Leuven**, heer van Breda, en **Elisabeth**, zijn echtgenote, vrouwe van hetzelfde land, Saluut!

Ter vastlegging van de waarheid maken Wij u door middel van deze onze oorkonde bekend, dat Wij, met het oog op een goddelijke beloning en zuiver en alleen ter eren Gods, aan de kloosterlingen, de abt en het convent van de plaats van St. Bernard, der orde van de Cisterciënzers, de gehele novale tiende in de parochie van Gestele, die er nu is en die aldaar in de toekomst zal kunnen aangroeien, hebben afgestaan en bij deze overdragen.

Wij doen dit met de intentie, dat in het klooster door het voornoemde convent een eeuwigdurende gedachtenis wordt onderhouden aan Ons en Onze voorgangers en opvolgers, de levenden zowel als de overledenen.

Bovendien geven Wij aan de voornoemde kloosterlingen het bos, Barlebosche genaamd, in het geheel met zijn grond, en tweehonderd bunders moer, die naast dat bos liggen, met verlof om naar hun goederen een weg en een vrije waterloop te leggen.

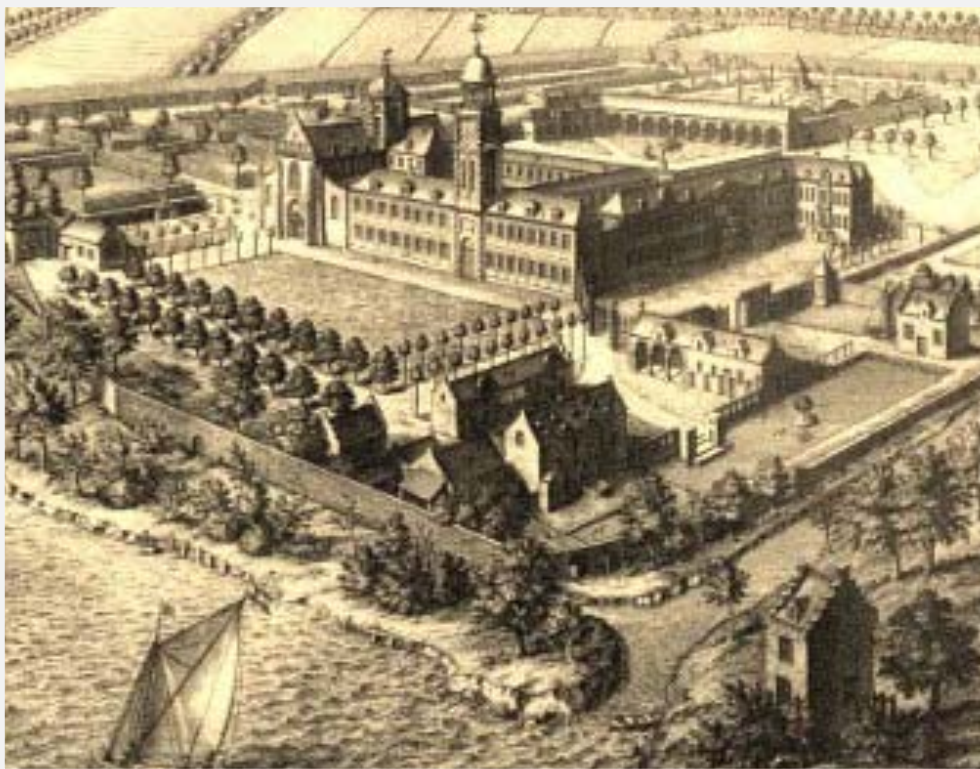
Al het voornoemde, zowel de tiende als het moer en het bos, geven wij aan de bovenvermelde Abt en convent als een zuiver allodium, om dit in vrede en ongestoord voor eeuwig te bezitten. Over al die goederen behouden Wij Ons en Onze opvolgers rechtens niets anders voor dan zaken van de hoge justitie, als die zich voordoen.

Bij deze Onze schenking waren tegenwoordig : **Johannes Van Ossele**, ridder; **Henricus**, onze kapelaan; **Egidius Van Busengem**; en Willem genaamd **Pippenpoy van Brussel**, en meer anderen. Ter oorkonde hiervan en voor een eeuwige memorie hebben Wij aan de voornoemde abt en het convent deze brief verleend, bekrachtigd en bevestigd door Onze zegels.

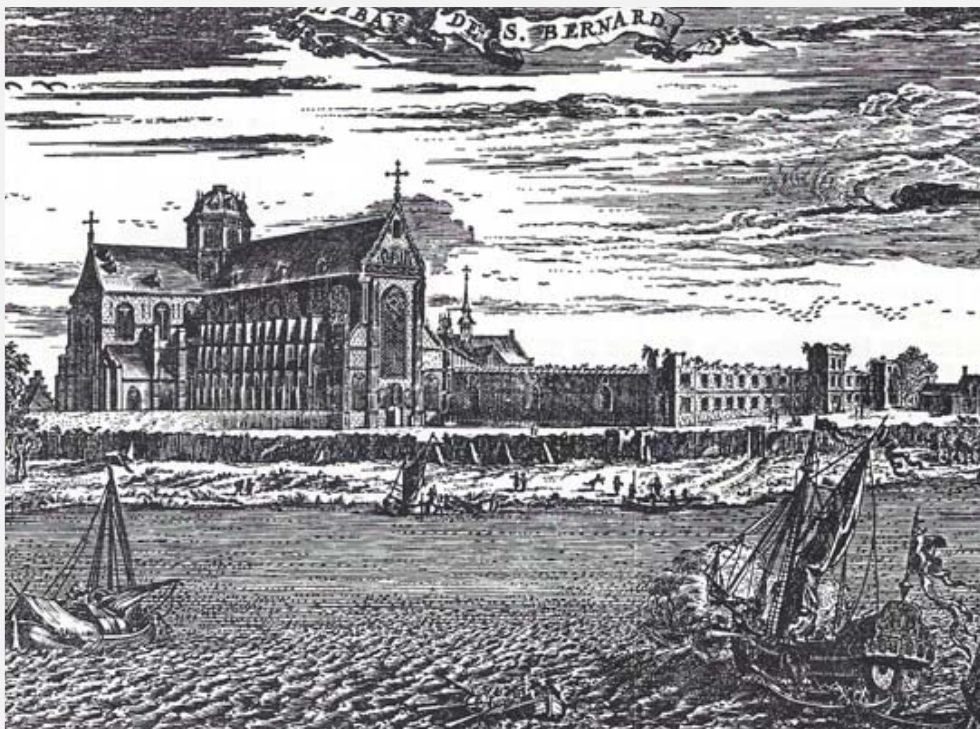
Gedaan en gegeven te Bergen op Zoom in het jaar Ons Heren duizend, tweehonderd, vijfenzeventig, in de maand december.

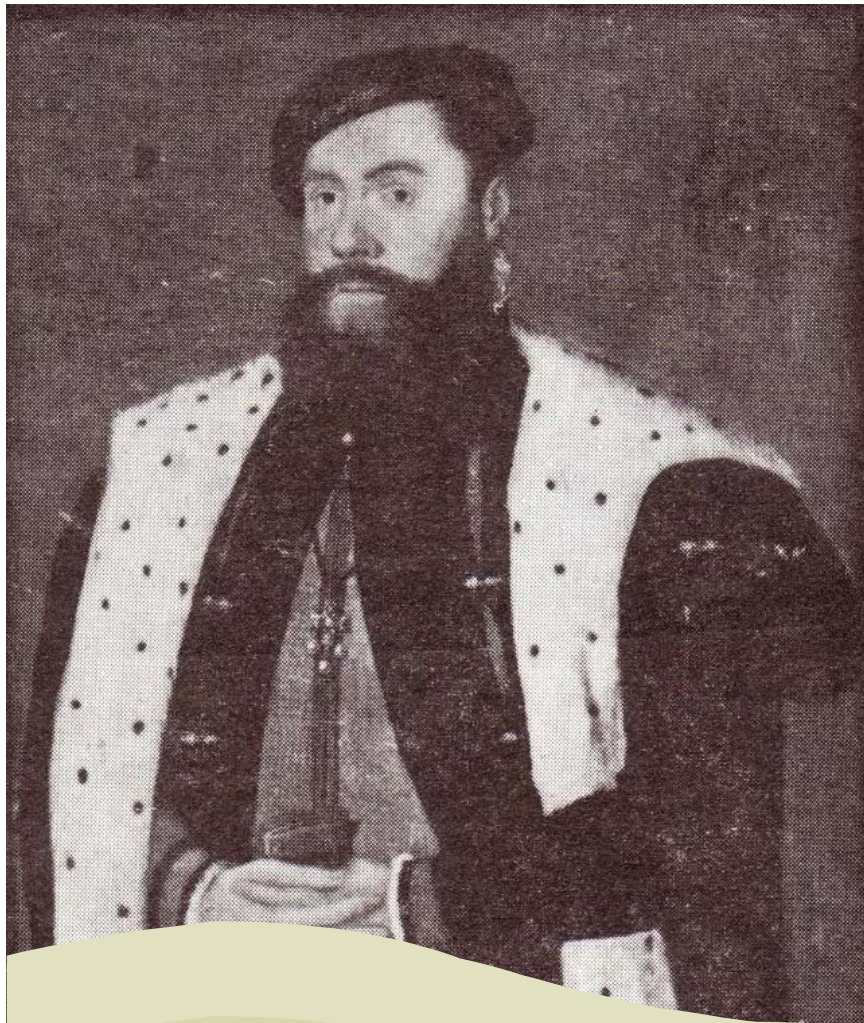
De abdij kreeg het recht er een pastoor aan te stellen. Dat deed men met pastoor **Marsilius**. Het gevolg was dat de al aanwezige priester, waarschijnlijk aangesteld door Arnoud van Leuven, ergens anders zijn ambt kon gaan uitoefenen. De medewerking van de abdij werd verder gevraagd om het land van Gastel verder te ontginnen en te exploiteren. De oudste geschiedenis van Gastel is een geschiedenis van de parochie.

Het gebied van Gastel, althans het bruikbare, was in 1275 nog niet uitgestrekt. In het begin omvatte het de boven water liggende gronden van Hoeven en Oudenbosch: van de huidige gemeente Gastel was vermoedelijk slechts een klein deel rijp voor cultivatie. Dit laatste word zeer treffend geïllustreerd door het feit, dat de abdij van St. Bernard maar zeer weinig grond in Oud Gastel bezat, hier en daar een los perceel, dat vermoedelijk aangekocht en geen restant was van een groter complex.

De abdij van St. Bernard in

Het geboortjaar van Arnoud van Leuven is onbekend. In 1268 trouwt hij met Elisabeth van Breda, de zuster van Hendrik V van Breda. Hendrik stierf kinderloos waardoor Arnoud en Elisabeth het Land van Breda in handen kregen. Voor zijn huwelijk met Elisabeth droeg Arnoud officieel de titel van Heer van Gaasbeek, maar omdat hij afstamde van de Hertogen van Brabant (Huis van Leuven) stond hij beter bekend als Arnoud van Leuven.

Het gebeurde in 1276

Geschiedenis van Oud en Nieuw Gastel

Korte beschrijving

- Chronologische gebeurtenissen, wat gebeurde er landelijk, geïllustreerd met krantenartikelen en foto's .
- Chronologische gebeurtenissen, wat gebeurde er in Oud en Nieuw Gastel. geïllustreerd met krantenartikelen en foto's .

Wat gebeurde er landelijk:

Brabant word geregeerd door Hertog **Jan I van Brabant**. Het land van Breda waaronder Gastel dan nog deel uitmaakt word geregeerd door **Arnoud van Leuven**.

18 september: Bezegeling van het verdrag van **Floris V** van Holland met de kooplieden van Deventer, Kampen en Zwolle om in Holland koophandel te drijven.

27 September: **Hertog Jan II** van Brabant en Limburg wordt geboren, als zoon van **Jan I** en **Margaretha van Dampierre**. Hij huwde op 30 juni 1290 **Margaretha van York**, dochter van de Engelse Koning **Eduard I**. Het gaat economisch slecht in Brabant en er ontstaan problemen voor **Hertog Jan II**.

Hertog Jan I van Brabant

Wat gebeurde in Gastel:

5 april: **Arnoud van Leuven** en zijn echtgenote **Isabella**, heer en vrouwe van Breda, schenken aan abt en convent van de St.-Bernardsabdij (te Hemiksem) het patronaatsrecht van de kerk van (Oud) Gastel.

Toen **Arnoud van Leuven** op Pasen 1276 het patronaatsrecht over de kerk aan de abdij overdroeg, fungeerde in Gastel al een pastoor.

Op 10 mei 1276 keurde deze, **Marsilius** genaamd, de overdracht goed van de novale tiende aan het klooster van St. Bernard. Hij werd Inventius genoemd, wat betekent: met het ambt bekleed.

Dit woord kan van alles betekenen, bijvoorbeeld dat de persoon wel het ambt bezat maar dit niet of nog niet uitoefende, meestal staat het gelijk met de titel van pastoor.

12 mei: **Arnoud van Leuven** en zijn echtgenote **Isabella**, heer en vrouwe van Breda, verkopen aan abt en convent van de St.-Bernardsabdij (te Hemiksem) 50 hoeve woeste grond in de parochie (Oud) Gastel met tienden en visrechten, onder het beding van een jaarlijkse cijns van 3 pond Leuvens, en schenken bovendien 10 hoeve aldaar in volledig eigendom. Een hoeve besloeg 12 bunders. Daaraan werden 9 hoeven als een zuivere schenking toegevoegd. Onder de getuigen bij deze transactie bevonden zich **Marsilius** van Gastel en enige schepenen van Bergen op Zoom. Uit dit laatste mag onder enig voorbehoud worden afgeleid, dat het nieuwe dorp nog geen eigen schepenbank had.

Marsilius is op 14 mei 1276 door **Arnoud van Leuven** aangewezen als een der scheidsrechters in het geschil tussen hem en **Sophia Berthout**, weduwe van **Hendrik van Breda**, inzake de lijfrente die zij uit de heerlijkheid had.

Marsilius genoot derhalve veel vertrouwen bij **Arnoud van Leuven**, waarschijnlijk omdat hij een man was, die zich niet de kaas van het brood liet halen, in dit geval van Arnouds brood.

Ook dit jaar verkocht **Arnoud van Leuven** een derde van de oude en de gehele nieuwe tienden onder Etten voor ruim 82 ponden aan de abdij van St. Bernard en maakte die tevens allodiaal, dat wil zeggen tot erfelijk bezit van de abdij.

op de zelfde dag gaf de pastoor van Etten zijn toestemming tot deze overdracht.

Hij voegde eraan toe, dat de abdij hem deze had aangeboden, doch dat hij wegens geld gebrek niet op dit aanbod had kunnen ingaan. In dit geval blijkt duidelijker dan in Gastel, dat de pastoor toestemde in de overdracht van rechten en inkomsten, waarvan hij zonder meer de eigendom niet kon pretenderen.

Het gebeurde in 1277

Geschiedenis van Oud en Nieuw Gastel

Korte beschrijving

- Chronologische gebeurtenissen, wat gebeurde er landelijk, geïllustreerd met krantenartikelen en foto's .
- Chronologische gebeurtenissen, wat gebeurde er in Oud en Nieuw Gastel. geïllustreerd met krantenartikelen en foto's .

Wat gebeurde er landelijk:

Brabant word geregeerd door **Hertog Jan I** van Brabant. Het land van Breda waaronder Gastel dan nog deel uitmaakt word geregeerd door **Arnoud van Leuven**.

Groenlo (Nederland) verkrijgt stadsrechten.

31 maart: In Holland verleende **Graaf Floris V** van Holland een statuut aan de Alblasserwaard, een soort samenwerkingsverband creërend tussen plaatselijke zelfstandige waterschappen en het overkoepelend Grafelijk bestuur. Dit om een beter waterschap beheer te krijgen wegens voortdurende dijkdoorbraken.

Bij overstromingen in het noorden breken de dijken bij Jansum en Wilgum, mede hierdoor ontstaat de Dollard.

Krimpen (Krimpen aan den IJssel) wordt het eerst genoemd in een document van 1277.

Holten (Nederland) komt voor het eerst in een aantal geschriften voor.

Ontstaan van het Graafschap Hessen uit de boedel van de landgraaf van Thüringen.

Kampen wordt voor het eerst genoemd.

Graaf Herman van Loon ontvoert **Graaf Engelbert I van der Mark**, waardoor Engelbert komt te overlijden op Kasteel Bredevoort aan een hartaanval.

Graaf Floris V zocht toenadering tot Vlaanderen en ontdeed hij zich in 1277 van **Floris van Avesnes**.

Wat gebeurde in Gastel:

In 1277 verkreeg de abdij van St. Bernard nog eens 20 hoeven en twee meren of vennen.

De Bisschop van Luik **Johan III van Edingen** keurde op 4 mei 1277 de schenkingen van het patronaatsrecht en nieuwe tiend in de parochie (Oud) Gastel. goed onder voorbehoud van zijn bisschoppelijke rechten, die van de kathedraal van Luik en van alle andere kerken of geestelijke personen. Zodoende waren de posities van de abdij en van de parochie canoniek geregeld, Gastel was als een normale parochie in het bisdom Luik opgenomen. Deze akte bevestigen, dat de stichting van de parochie kort tevoren had plaatsgehad.

Marsilius tekende in dat jaar als pastoor van de kerk van Gastel het diploma van **Arnoud van Leuven**. Het is mogelijk dat hij omtrent Pasen 1276 al in dienst was.

1277 schijnt een financieel rampjaar voor **Arnoud** en **Elisabeth** geweest te zijn. "Medio 1277 leidden de problemen tot dagen waarop meer dan vijf oorkonden van financiële aard bezegeld werden", er was ook een duidelijke oorzaak van al die penarie, de dure schoonzuster van vrouwe **Elisabeth**. Het gehele Land van Breda leed onder de financiële last die **Sophia Berthout** heette. Het mede aan haar toe te schrijven geldgebrek van de Bredase heren heeft geleid tot de versnelde ontginning en veenwinning in grote delen van deze streek.

Het gebeurde in 1278

Geschiedenis van Oud en Nieuw Gastel

Korte beschrijving

- Chronologische gebeurtenissen, wat gebeurde er landelijk, geïllustreerd met krantenartikelen en foto's .
- Chronologische gebeurtenissen, wat gebeurde er in Oud en Nieuw Gastel. geïllustreerd met krantenartikelen en foto's .

Wat gebeurde er landelijk:

Brabant word geregeerd door **Hertog Jan I** van Brabant. Het land van Breda waaronder Gastel dan nog deel uitmaakt word geregeerd door **Arnoud van Leuven**.

In 1278 kwam **Graaf Floris V** van Holland de elect in Utrecht. **Bisschop Jan van Nassau**, te hulp. waarbij hij zich met geweld meester maakte van de opstandige stad Utrecht. Hierdoor werd de elect steeds meer van hem afhankelijk en in 1279 kreeg **Floris V** het gehele Neder sticht in pand. Hierbij kwamen ook alle inkomsten en de strategische steunpunten in zijn handen. Bij een aanval op **Gijsbrecht van Amstel** en **Herman van Woerden** kon **Floris V** de bezittingen van deze Heren inlijven.

Wat gebeurde er in Gastel:

Gastel behoort tot het land van Breda, de heer van Breda was **Arnoud van Leuven**. Het geboortjaar van **Arnoud van Leuven** is onbekend. In 1268 trouwde hij met **Elisabeth van Breda**, de zuster van **Hendrik V van Breda**. Hendrik stierf kinderloos waardoor **Arnoud** en **Elisabeth** het Land van Breda in handen kregen. Voor zijn huwelijk met **Elisabeth** droeg **Arnoud** officieel de titel van Heer van Gaasbeek, maar omdat hij afstamde van de Hertogen van Brabant (Huis van Leuven) stond hij beter bekend als **Arnoud van Leuven**.

Arnoud en zijn vrouw gaven veel giften aan kloosters en kerken, zo financierden ze in 1268 de nieuw gestichte kerk te Roosendaal en het jaar daarop de bouw van een stenen kerk in Breda. Ook schonken ze in 1277 de heidevelden rond Huijbergen aan de Wilhelmiëten en grote bezittingen onder Roosendaal, Princenhage en Oosterhout aan een Norbertinessenklooster in 1279.

Charter met aanhangende zegels van Elisabeth van Breda, Arnoud van Leuven en de stad Breda.

Pastoor van Gastel is **Marsilius**.

12 maart: **Arnoud van Leuven** en zijn echtgenote **Elisabeth**, heer en vrouwe van Breda, schenken aan de prior-provinciaal, de prioren en broeders van de orde van de Wilhelmiëten de kapel van Huijbergen met de grond om daar een klooster van de orde te stichten, plaats biedend aan zes tot twaalf priesters, voegen hier 13 hoeve grond naar keuze rond de kapel aan toe, vrij van lasten, en nemen het geheel in hun bescherming op, dit wordt bevestigd, middels medebezegeling, door de deken van Hilvarenbeek, de pastoors van (Oud) Gastel en Bergen op Zoom en door de schout en schepenen van Bergen op Zoom.

26 maart: **Arnoud van Leuven** en zijn echtgenote **Elisabeth**, heer en vrouwe van Breda, bevestigen abt en convent van de St.-Bernardsabdij (te Hemiksem) in het bezit van de eerder ontvangen goederen en rechten te (Oud) Gastel, Wouw en Loenhout en voegen daar een en ander aan toe.

Wilhelmiëten in Huijbergen van 1278 tot 1847. In 1278 kwamen de eerste monniken naar Huijbergen. Er werd een klooster gebouwd, grond ontgonnen, zielzorg geboden en later onderwijs gegeven.

Het gebeurde in 1279

Geschiedenis van Oud en Nieuw Gastel

Korte beschrijving

- Chronologische gebeurtenissen, wat gebeurde er landelijk, geïllustreerd met krantenartikelen en foto's .
- Chronologische gebeurtenissen, wat gebeurde er in Oud en Nieuw Gastel. geïllustreerd met krantenartikelen en foto's .

Wat gebeurde er landelijk:

Brabant word geregeerd door Hertog **Jan I van Brabant**. Het land van Breda waaronder Gastel dan nog deel uitmaakt word geregeerd door **Arnoud van Leuven**.

in 1279 **kreeg Floris V** het gehele Nedersticht in pand. Hierbij kwamen ook alle inkomsten en de strategische steunpunten in zijn handen. Bij een aanval op **Gijsbrecht van Amstel** en **Herman van Woerden** kon **Floris V** de bezittingen van deze Heren inlijven.

Wat gebeurde in Gastel:

In september 1279 gaf **Arnoud van Leuven** aan zijn wapendrager ridder **Egidius van Boesenghem** opdracht en volmacht, om namens hem kennis te nemen van alle kwesties, die de inwoners van het land van Breda met het klooster hadden of kregen en daarin uitspraak te doen zodat, gaat de tekst verder, de kloosterlingen op geen enkele manier in het bezit van hun goederen gehinderd worden. Dit was een ongewone situatie. Normaal zou zijn geweest, dat kwesties en geschillen door een schepenvank werden beslist. Het is dan ook waarschijnlijk, dat in 1279 nog geen schepenvank in Gastel bestond.

In het begin van oktober 1279 heeft **Arnoud van Leuven** op verzoek van de abdij de grenzen van het "allodium" van Gastel laten vaststellen door ridder **Egidius van Boesenghem**. Deze begaf zich naar Halderberg, waar hij getuigen opriep, oudere mensen, die dicht bij Gastel woonden. De getuigen verklaarden eenstemmig, dat de grens van het allodium, waar de abdij de novaaltende bezat, als volgt moest worden begrepen: Van het Doorlichtervan tot tegen de Lede aan (ws. een zijtak van de Mark of de Roosendaalse Vliet, of gewoon "rivier", wat het juiste punt nog vager maakt), vandaar tot aan de mond van de Dintel tot op de helft van het water der voornoemde Lede, van de Dintelmond tot aan de Markmond en de helft van het water, dat Strien heet, van de Markmond tot Overste Overmere en de helft van het water, dat Mark heet, vandaar tot Hoeghsten Halderberg en vandaar terug naar het Doorlichtervan. Hier is niet het rechtsgebied van Gastel beschreven (als dit als zodanig al bestond), doch het gebied waar de abdij de novaaltende had. Dat beide gebieden identiek waren, is wel waarschijnlijk doch niet beslist noodzakelijk. De plaatsbepalingen zijn niet alle precies aan te wijzen. De Lede is een duister punt; over het algemeen vat men haar op als de Roosendaalse Vliet, wat in deze tekst bij de tweede vermelding van het water niet goed te plaatsen is. De monden van de Dintel en van de Mark lagen verder landinwaarts dan waar wij ze nu kennen, omdat de rivier (klaarblijkelijk is van twee stromen sprake) zich toen veel vroeger in de buitenwateren oploste. Uit de akte blijkt, dat in de vier jaren sinds de stichting van het dorp de activiteiten waren toegenomen en er zich meerdere landbouwers gevestigd hadden. Na deze vrij korte tijd bleek het zelfs nodig de juiste grens der rechten van het klooster opnieuw of definitief aan te wijzen.

Waarschijnlijk hadden in de omgeving andere exploitaties plaats gegrepen, of werden binnen het eerst aangewezen gebied cultivatie ondernomen, wier tiendplicht tegenover de abdij van St. Bernard niet duidelijk was of werd ontkend. Dat de juiste grens aangewezen werd door "oudere mensen" betekent niet, dat zij getuigen moesten over zaken, die 40 a 50 jaren eerder waren gebeurd. In zulke gevallen werden bij voorkeur oudere mensen gevraagd, omdat van hen een grotere onpartijdigheid werd verwacht, daar zij zich minder uit eigenbelang lieten verleiden om de zaken in hun voordeel uit te leggen. Achter deze akte moeten wij waarschijnlijk meer zoeken, vermoedelijk is zij het begin geweest tot een bestuurlijke organisatie van Gastel, dat hierdoor of kort hierna een bepaalde zelfstandigheid kreeg in het land van Breda.

In deze akte wordt het dorp een "villa" genoemd. Deze term kan wijzen op de organisatie van een hof, waar het bestuur, de rechtspraak en de administratie van de grondheerlijkheid waren geconcentreerd. Het woord kan ook dorp zonder meer betekenen. Vermoedelijk moet hier aan het laatste de voorkeur worden gegeven, daar niets erop wijst, dat in Gastel een hof in de bestuurlijke zin heeft bestaan. Om de nabijheid van de centra van Breda en in de latere periode van Bergen op Zoom moet eerder aangenomen worden, dat de grondheren de administratie van hun rechten en goederen centraal hebben gehouden. Later heeft inderdaad een Hof te Gastel bestaan, als herenhuis gesticht door een der toenmalige grootgrondbezitters. Voor zover bekend, is dit huis niet in het bezit geweest van de heren van Breda of van Bergen op Zoom en heeft het in het bestuur van de gemeente of het beheer door of vanwege het domein nooit een rol gespeeld.

Aan het einde van de oorkonde wordt een hele serie getuigen genoemd, wat weer erop wijst dat deze akte een bijzondere betekenis had. Het waren: **Herman Gerardzoon; Basilius Hermanszoon; Alardus Scuterman; Willem Vrommont; Marcellinus Willemszoon**, deze vijf schepenen van Gastel. Verder waren andere inwoners van Gastel aanwezig. De namen van de eerst bekende dorpingen mogen niet onvermeld blijven: **Willem Spierinck; diens zoon Marselius; Ennekin Arnoldszoon; Joannes van Mere; Gybbo Hylde zoon; Rufinus Marseliuszoon, zoon van de priester; Herman Arnoldszoon; Willem van der Molen; Rodulfus; Godefridus Vrommontszoon; Nicolaas Witte; Rolandus en zijn broer Olivier; Dirk Hylde zoon; Egidius van Westberge; Balduinus Robertszoon; Robertus Werde**. Verder waren getuigen aanwezig uit Wouw, uit de parochie Haverdonk, uit Etten. Nispen en Bergen op Zoom; in deze stad was een **Marsilius** van Gastel schepen. Enige dagen later is door de proost van St. Catharinadal bij Wouw en ridder **Egidius van Boesenghem** eenzelfde akte opgemaakt, waarbij de getuigen op het H. Sacrament zwoeren de waarheid gezegd te hebben. Naast de reeds genoemde personen komen daarin als inwoners van Gastel voor : **Joannes Clara zoon; Water Rulmont; Willem van Mela en Willem de Zwart**. De getuigen uit Gastel vertegenwoordigden vermoedelijk per man een gezin; met de schepenen meegeteld had Gastel in dat jaar minstens 26 gezinnen en waarschijnlijk evenzoveel hofsteden of huizen. Zij mogen niet alle in het dorp Gastel worden geplaatst; het gebied omvatte immers ook de latere gemeenten Hoeven en Oudenbosch. Het verschijnen van schepenen toont aan, dat misschien reeds een schepenbank in Gastel bestond.

Dirk VI, graaf van Holland, oorkondt en bevestigt dat **Vastraad Scherebaard** (van Uitwijk) en diens echtgenote **Sophie**, dochter van de graaf van Gulik, aan de St.-Laurensabdij te Oostbroek goederen schenken (nabij Oud Gastel), met kapel en toebehoren, gelegen tussen de grenzen Markemunde. Overste Overmere, Halreberge. en Thurlichter. en neemt, als gekozen voogd, deze goederen in bescherming.

Oktober: Broeder **Thomas Proost** van het klooster St.-Catharinadal nabij Wouw, en **Gillis van Buizegem**, ridder van de heer van Breda, verklaren inzake de grenskwestie van het vrij eigen goed van (Oud) Gastel met name genoemde getuigen onder ede gehoord te hebben, waarna **Gillis** de inwoners opdraagt de grenzen, overeenkomstig de afgelegde verklaringen, te respecteren.

3 oktober: **Gillis van Buizegem**, ridder van **Arnoud van Leuven**, heer van Breda, stelt in diens opdracht, naar aanleiding van de verkoop aan abt en convent van de St.-Bernardsabdij (te Hemiksem) van de novale tiend binnen het vrij eigen goed (Oud) Gastel, de grenzen ervan vast en draagt allen, die onder de rechtsmacht van de heer van Breda vallen, op deze te respecteren.

Het gebeurde in 1280

Geschiedenis van Oud en Nieuw Gastel

Korte beschrijving

- Chronologische gebeurtenissen, wat gebeurde er landelijk, geïllustreerd met krantenartikelen en foto's .
- Chronologische gebeurtenissen, wat gebeurde er in Oud en Nieuw Gastel. geïllustreerd met krantenartikelen en foto's .

Wat gebeurde er landelijk:

Brabant word geregeerd door **Hertog Jan I van Brabant**. Het land van Breda waaronder Gastel dan nog deel uitmaakt word geregeerd door **Arnoud van Leuven**.

Grote overstromingen in Noord-Nederland.

Ontstaan van de Lauwerszee. (De Lauwerszee is een (voormalige) baai in het noorden van Nederland. Het kreeg de naam van de Lauwers, de grensrivier tussen de provincies Groningen en Friesland.

Kaart met de Lauwerzee. situatie rond 1200.

De Gooise boeren krijgen van graaf **Floris V** de gebruiksrechten over de woeste (onontgonnen) Gooise gronden, bestaande uit heide, bos, en stuifduinen.

Wat gebeurde er in Gastel:

De pastoor is **Marsilius**.

13 mei: Een op 13 mei 1280 gedateerde oorkonde garandeert heer **Arnoud** de omvang van het 'gemeint'; hij zal er geen delen van aan particulieren verkopen. Nu staat deze daad van het echtpaar Van Leuven van Breda in menige geschiedschrijving vermeld als een 'grondschenking'. Maar historisch-geograaf leenders heeft een andere gang van zaken uit de oude oorkonden afgeleid.

Arnoud en **Elisabeth** hebben het recht van gemeenschappelijk gebruik van de woeste gronden verkocht. Volgens Leenders verdienden de heer en zijn vrouw wel vaker geld met de uitgifte van agrarische gronden en turfvelden, vooral als ze weer eens in betalingsmoeilijkheden zaten. Hele stukken van de Bredase heerlijkheid hebben ze zelfs verpand, toen het water hun financieel tot aan de lippen stond.

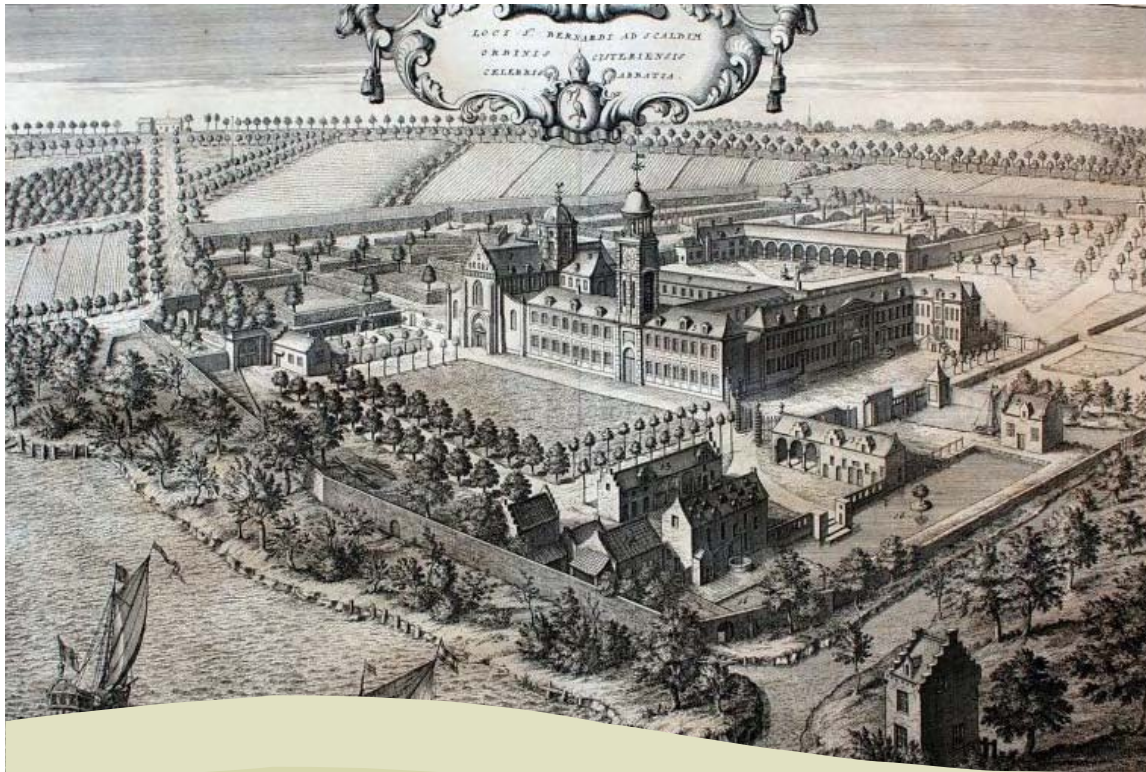
De 'grondschenking' van 1280 was de laatste belangrijke daad van het echtpaar. In hetzelfde jaar stierf **Elisabeth**. **Arnoud van Leuven** bleef kinderloos achter, dat wil zeggen: in juridische zin, want zijn buitenechtelijke dochter **Aleidis** gold niet als erfgenaam. Hij behield het vruchtgebruik van de heerlijkheid Breda. Toen **Arnoud** zeven jaar later stierf, was er geen duidelijke opvolger.

3 augustus: **Arnoud van Leuven** en zijn echtgenote **Elisabeth**, heer en vrouw van Breda, bevestigen de in hun opdracht door **Gillis van Buizegem**, ridder, vastgestelde grenzen van hun vrij eigen goed van (Oud) Gastel.

3 november: **Gillis van Buizegem**, ridder, verklaart dat abt en convent van de St.-Bernardsabdij (te Hemiksem) aan zijn heer **Arnoud van Leuven**, heer van Breda, 500 pond klein oud Leuvense munt hebben voldaan, verschuldigd voor de aankoop van 100 hoeve woeste grond in de parochie van (Oud) Gastel, middels de betaling op zijn aanwijzingen aan een aantal met name genoemde schuldeisers.

November: **Arnoud van Leuven**, heer van Breda, verkoopt met toestemming van de hertog van Brabant aan abt en convent van de St.-Bernardsabdij (te Hemiksem) 100 hoeve woeste grond in de parochie (Oud) Gastel voor 500 pond klein Leuven en onder het beding van een jaarlijkse cijns van 25 schelling.

18 november: **Jan I, hertog van Brabant**, bekrachtigt de verkoop, met zijn toestemming gedaan, door zijn verwant **Arnoud van Leuven**, die de heerlijkheid van Breda in vruchtgebruik heeft, aan abt en convent van de St.-Bernardsabdij (te Hemiksem) van 100 hoeve woeste grond in de parochie van (Oud) Gastel.

Hemiksem: gravure van de Sint-Bernardusabdij aan de Schelde, gebouwd in 1243/1244 door de cisterciënzermonniken.

Oud, de Duvel is oud

Aanhef	Naam	Woonplaats	Geboortedatum
Mevrouw	C. Franken-Frijters	Oud Gastel	29-11-1913
Mevrouw	G. Hagenaars-Vergouwen	Oud Gastel	22-01-1917
Mevrouw	P.M. Hagenaars-Paantjens	Oud Gastel	02-08-1917
Mevrouw	J. de Haan-van Wendel de Joode	Oud Gastel	15-02-1918
Mevrouw	W. Timmers-van Zundert	Oud Gastel	22-06-1918
Mevrouw	H. van Dongen-Mol	Oud Gastel	29-09-1918
Mevrouw	L.C.M. Paantjens-Laanen	Oud Gastel	15-04-1919
Mevrouw	J.D. Hagenaars-de Prenter	Oud Gastel	18-04-1919
Mevrouw	P. van Bavel-van Oers	Oud Gastel	29-04-1919
Mevrouw	A.E. Ernest-van Sprundel	Oud Gastel	12-07-1919
Mevrouw	A. Doomen-Roozen	Oud Gastel	07-08-1919
de heer	P.W. van der Heijden	Oud Gastel	19-09-1919
Mevrouw	C. Rijdsijk-Vissenberg	Oud Gastel	06-12-1919
Mevrouw	P.J. Vermunt-Bakx	Oud Gastel	28-01-1920
Mevrouw	W. Brouwers-van Nijnatten	Oud Gastel	29-01-1920

oudsten van Gastel per 31-12-2012

Sinds ons vorige jaarboek zijn overleden:

Mevrouw	A. van Keep Hagenaars	Oud Gastel	20-08-2012
Mevrouw	H. Bastiaanse de Jong	Oud Gastel	09-03-2012
de heer	J. Oomen	Oud Gastel	17-03-2012
Mevrouw	M. Balemans van Ham	Oud Gastel	20-12-2011

Verhuisd naar Roosendaal:

Mevrouw Jansen Havermans.

Diefstal en doodslag in Oud Gastel in 1900

Door Johan van Merriënboer

‘Ik ging met mijn knie op haar kop zitten, zij riep om Jan van Aalst en Heilige Jezus staat mij bij’

In het Jaarboek 2000 schreven Wim van den Broek en Piet Peeters over een geruchtmakende moord gepleegd in Oud Gastel in het jaar 1900. Zij baseerden zich op uitgebreide verslagen in het dagblad De Grondwet, een van de voorlopers van BN/De Stem.¹ In het oude archief van de Rechtbank van Breda, gedeponneerd in het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) in Den Bosch, vond ik het omvangrijke dossier met de processtukken van deze zaak.² Die werpen meer licht op het onderzoek, de dader, de achtergronden en het motief. Geworgd gevonden

Op zaterdag 19 mei 1900 's ochtends kort voor zes uur klopt schilder Kees Heshof aan bij het huisje van Pieta van Nispen in de Hoofdstraat, nu Kerkstraat.³ Hij komt het schilderwerk afmaken waarmee hij al drie dagen bezig is, zoals afgesproken. Pieta is 52 jaar, ongehuwd en woont alleen. Ze werkte meer dan twintig jaar als dienstbode bij Anna Mastboom, de zus van de burgemeester die in september 1898 overleed. Daarna schonk de familie Mastboom haar het huisje en een bedrag waarvan ze een lijfrente ontvangt, een klein pensioen.

De deur wordt niet open gedaan en de schilder stuurt een jongen – kennelijk zijn hulpje – naar de broer van Pieta, kleermaker Hendrik van Nispen, die aan de andere kant van het dorp woont. Ze had de vorige dag nog gezegd dat ze thuis zou blijven, terwijl ze daarvóór bij haar broer had geslapen vanwege de verflucht. Misschien was ze van gedachten veranderd.

De jongen keert even later terug met de sleutel, en Heshof opent de deur. Hij weet intussen dat Pieta niet bij haar broer heeft overnacht. In de voorkamer staat een kast wijd open. Hij loopt door naar de slaapkamer en ziet Pieta roerloos voor haar bed voorover op de grond liggen. De schilder haast zich meteen naar veldwachter Jakob Baart. Wanneer de twee terugkeren heeft zich voor het huisje al veel volk verzameld. Er blijkt ook al een aantal mensen binnen te zijn. Onder hen is Jan van Aalst, de bakkersknecht van de weduwe Oomen. Zij is de buurvrouw van het slachtoffer en Van Aalst woont bij haar in.

¹ W. van den Broek en P.A.H.M. Peeters, ‘Een Gastelse moordzaak in 1900’, *Jaarboek Heemkundekring Het Land van Gastel* (2000) p. 41-48.

² BHIC, toegangsnr. 23, Archief Rechtbank Breda, inv.nr. 280, zaak C.de Jongh, 1900, rol.nr. 703.

³ Het huisje stond ongeveer op de huidige plaats van Kerkstraat 25, niet ver van de kerk.

Veldwachter Baart ziet dat de linkerhand van Pieta onder haar lijf ligt, terwijl de rechter krampachtig opgetrokken is. Samen met Van Aalst tilt hij het lijk op bed. Dan pas ziet hij het touwtje om de nek van het slachtoffer. Het is zo stevig dichtgesnoerd dat hij het niet kan loskrijgen. Er liggen

bloedvlekken op de vloer, kleding is in wanorde verspreid over de grond en er zitten druppels kaarsvet op de vloer en op het lijk. Hij ontdekt verder dat het raam opengeschoven is en ziet twee kastladen openstaan.

De veldwachter brengt onmiddellijk verslag uit aan brigadier Brugmans, de commandant van de marechaussee in Oudenbosch. Deze telegrafeert om 8.28 uur naar officier van justitie Speyart van Woerden in Breda: 'Heden morgen Petronella van Nispen te Gastel in heer woning geworgd (overleden) gevonden. Vermoeden op Jan van Aalst. Nog niet in bewaring. Weinig aanwijzigingen.'

Nog geen drie uur later, om 11.24 stappen de officier van justitie, rechter-commissaris Pathuis Cremers en griffier Jellinghaus op de trein van Breda naar Roosendaal. Vandaar reizen ze verder per rijtuig naar Oud Gastel. Daar stellen zij meteen een onderzoek in ter plaatse waarbij verschillende getuigen worden gehoord.

Het onderzoek

'Het huisje bestaat uit een klein voorkamertje met één raam op de dorpsstraat uitzijnde waarnaast de voordeur', aldus begint de nauwkeurige beschrijving door rechter-commissaris Pathuis Cremers van het plaats delict. Het huisje van de weduwe Oomen grenst onmiddellijk rechts aan het huisje van het slachtoffer. Achter de voordeur bevindt zich een smalle gang die langs de deur van het voorkamertje voert. Daarnaast zit de deur naar de kelder. De tafel, de kast, de klok met de koperen gewichten passeren vervolgens alle de revue in het verslag. In de kast treffen de onderzoekers een schuldbekentenis aan van Hendrik van Nispen. Hij blijkt 450 gulden van zijn zuster te hebben geleend tegen drie procent rente. Pathuis Cremers merkt nog op dat het touwtje om de hals een bijzondere knoop heeft.⁴

Na schilder Heshof wordt Lucie van Nispen verhoord, het 17-jarige nichtje van Pieta, de dochter van de kleermaker. Ze vertelt dat zij altijd in het huisje van haar tante op zolder slaapt, maar die bewuste nacht toevallig niet omdat zij thuis

⁴ Kranten maakten later melding van een mastworp.

nog te veel werk had. Het was bij tante zo gehorig, dat ze de knecht van vrouw Oomen kon horen als die hoestte. Pieta had de sleutel van de kast waarin ze geld en waardevolle spullen bewaarde altijd op zak. Een portemonnee met ongeveer vijftig gulden en een aantal sieraden zijn volgens Lucie verdwenen. Uit haar mond noteert de griffier ook nog dat Pieta 'Zweedsche, geen phosphorlucifers gebruikte'. Die laatste waren kennelijk gevonden in de buurt van het lijk.

Hendrik van Nispen verklaart dat zijn zuster van onbesproken gedrag was en dat hij geen enkel vermoeden heeft wie dit gedaan kan hebben. Pieta woonde anderhalf jaar in het huisje en ontving weinig bezoek. 'Ze leefde zeer oppassend en ingetogen.' Hij weet dat ze 400 gulden aan lijfrente per jaar ontving die door de Mastbooms in drie termijnen werd betaald. Verder geeft hij toe dat hij zijn zuster 450 gulden schuldig is en dat zij hem verteld had dat ze een testament had gemaakt. Hendrik bevestigt dat zijn dochter thuis sliep, omdat het erg druk was en zij 's ochtends moest helpen met mutsen wassen. Het verhoor maakt verder melding van het feit dat een neef van hem in Antwerpen woont, een grote, onveilige stad. Misschien is dat een spoor dat nog nagetrokken moet worden?

De weduwe Oomen – in de officiële stukken 'buurvrouw Jacoba Vermeulen, weduwe Arnoldus Oomen' – herinnert zich tussen een en twee uur 's nachts wakker te zijn geschrokken door geschreeuw, maar ze weet niet van wie. Cornelia Luyten, een 70-jarige vrouw die eveneens inwoont bij Oomen zegt dat de schreeuw een minuut of vijf aanhield. Zij dacht dat Pieta 'benauwd droomde'. Ook Jan van Aalst weet zich te herinneren dat hij Pieta vier à vijf minuten lang heeft horen schreeuwen 'als iemand die aan toevallen lijdt'. Hij zou daarna nog een kwartier lang wakker hebben gelegen.

Na het eerste onderzoek wordt het lijk onder grote belangstelling overgebracht naar het Sint Jozef Liefdesgesticht voor zieken, bejaarden en wezen aan de Dorpsweg, nu Veerkensweg. Daar verrichten de legerartsen Pesman en Deknatel uit Teteringen sectie. Zij concluderen dat er sprake is van dood door verstikking als gevolg van het vast snoeren van een koord om de hals van het slachtoffer. De misdaad heeft plaatsgevonden tussen twaalf en een uur 's nachts.⁵

Een paar dagen later wordt Petronella of Pieta van Nispen begraven onder grote publieke belangstelling. Burgemeester Mastboom houdt een grafrede waarin hij de bevolking vraagt justitie te helpen bij het opsporen van de dader. 'Heer Jesus Christus! goede Meester, ik dank U dat gij mij de pijniging van mijn beul hebt doen overwinnen', luidt de eerste regel op het bidprentje dat bij de begrafenismis wordt uitgereikt.

Intussen wordt het onderzoek voortgezet. In het in Den Bosch gedeponeerde dossier zit nog een dichtgevouwen papiertje met daarin een stukje stof en takjes van de heg waarover de dader heen moet zijn geklommen! Pathuis Cremers noteert daarbij: 'Draadjes en groen der heg tussen achter-erf van verslagene en de wed. Oomen. Gevonden op de plaats waar de afsluiting verbroken was vanaf 50 cm. van de grond tot in de top van de heg [...]' Jan van Aalst wordt vervolgens opnieuw verhoord. 'Ik verdien 75 cent in de week plus

⁵ In het procesdossier bevindt zich het gedetailleerde autopsierapport.

inwoning en kleren. Ik leg daarvan niets over', zegt hij. 'Ik bezit op 't ogenblik niets.' Dan vinden de onderzoekers vlekken op zijn vest en broek. Waarschijnlijk van kaarsvet en van bloed.

Van Aalst wordt vastgezet en het huis van de weduwe Oomen wordt onder bewaking gesteld en doorzocht. Meer dan honderd gulden contant geld komt tevoorschijn en een verdachte 'bougie', een kaarsje. De 65-jarige weduwe wordt daarop zelfs gefouilleerd. Een tweede onderzoek in het huisje van Pieta levert een aantal vingerafdrukken op, gevonden op de gewichten van de klok. Deze zouden later een rol spelen bij het identificeren van de dader. Dat is bijzonder omdat dit systeem toen nog in de kinderschoenen stond. Het zou pas in 1901 worden ingevoerd in Groot-Brittannië. De Gastelse casus zou wel eens een criminologische première voor Nederland kunnen zijn geweest.

De bakkersknecht en zijn werkgeefster blijven bij hoog en bij laag ontkennen ook maar iets met de dood van hun buurvrouw te maken te hebben. Sommige kranten veroordelen Van Aalst al, andere gaan er nog van uit dat hij onschuldig is. Het onderzoek raakt in een impasse. Overtuigend bewijs is er eigenlijk niet. Zijn de vetvlekken op het vest identiek aan die op de vloer en het lichaam van het slachtoffer? Het 'bloed' op de broek zou ook afkomstig kunnen zijn van de rode verf waarmee Van Aalst kort daarvoor nog gewerkt had.

Een doorbraak

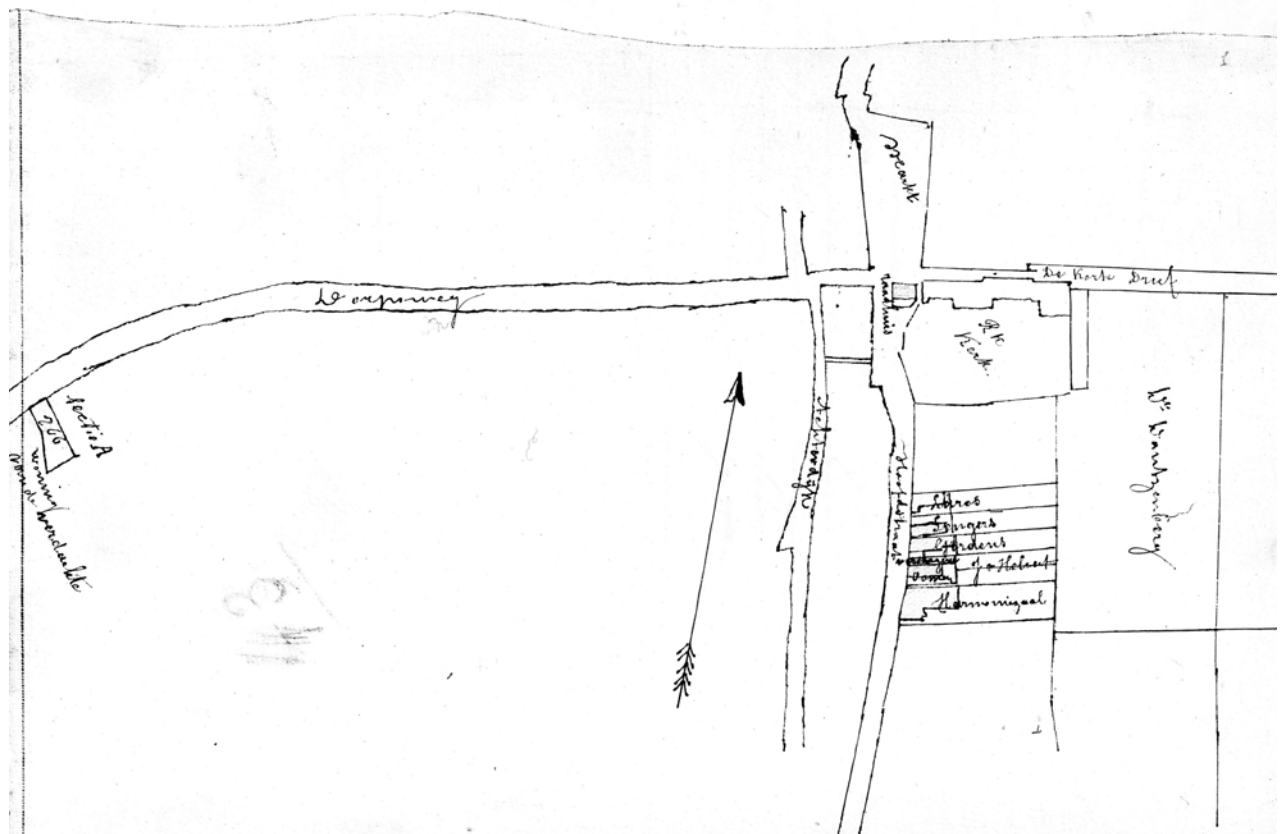
Op woensdag 23 mei, vier dagen na de moord, wordt een belangrijk spoor opgepikt. Wachtmeester Leonardus Hontelé van de marechaussee in Roosendaal heeft al eerder geïnformeerd bij verschillende goud- en zilversmeden in zijn stad. Die dag loopt hij ze allemaal af in het gezelschap van Lucie van Sprundel. Bij Dierckxsens op de Kade is het prijs. Lucie herkent het gouden slotje van een halsketting van haar tante.

De goudsmid herinnert zich dat een jonge vrouw hem het slotje aanbood met een ketting en een ring op zaterdagochtend 19 mei tussen half negen en negen uur. Zij had gezegd dat ze Van Peerenboom heette en in Wouw woonde. Ze zou 'uit armoede gedwongen tot verkoop' zijn, en hij had alles gekocht voor 22 gulden. Dierckxsens weet bovendien nog te melden dat de vrouw hoogzwanger was en een kind bij zich had van ongeveer twee jaar.

Wachtmeester Hontelé neemt de spullen in beslag. Hij doet meteen navraag in Wouw, maar daar blijkt de naam 'Van Peerenboom' onbekend. Het spoor lijkt dus opnieuw dood te lopen. Op 24 mei is het Hemelvaartsdag, en in Oud Gastel verspreidt zich het gerucht dat een zwangere vrouw de vermiste gouden voorwerpen in Roosendaal heeft verkocht.

De volgende dag gaat Hontelé alle adressen langs op de weg van Oud Gastel naar Roosendaal: 'Heeft u op 19 mei een zwangere vrouw met tweejarig kind gezien?' Hij informeert ook bij Mattheus Luijsterburg, de stoker op de stoomtram van Roosendaal naar Oud Gastel. Deze meldt hem nog diezelfde dag een passagier te hebben gevonden die een zwangere vrouw en een tweejarig kind heeft gezien op de tram die zaterdag om 9.26 vertrok van Roosendaal naar Oud Gastel. Die passagier is Johanna Akkermans, een 'leurster', die zich bezig houdt

Deze weduwe Van de Goorberg verklaart tegenover Hontelé dat ze was opgestapt op halte 'Mon plaisir' bij het gelijknamige café aan de Havendijk in Roosendaal om op bezoek te gaan bij een ziek neefje in Oud Gastel. Ze was in gesprek geraakt met de jonge vrouw op de tram, die haar vertelde dat haar ouders in Kruisland woonde. (De tram volgde de weg die tegenwoordig langs de Vliet loopt, dus de passagiers keken uit over Kruisland.⁶) Kort voor de halte in Oud Gastel wees haar reisgenote in het voorbijgaan ook nog het nieuwe huisje aan in de Dorpsweg [Veerkenweg] waar ze zelf woonde. Het huisje ligt even ten westen van het Sint Jozefgesticht. Toen de weduwe Van de Goorberg dit later aan haar zuster vertelde, antwoordde deze dat de vrouw de echtgenote van Jan van den Broek moest zijn geweest.

⁶ In 1933 werd het personenvervoer per tram vervangen door snellere en goedkopere busdiensten. De tramlijn Roosendaal-Oud Gastel-Willemstad was in 1938 helemaal opgebroken. De ouders van Cornelia de Jongh waren Jan de Jongh en Elizabet Schijvenaars.

op bed lag. De wachtmeester vraagt haar zich aan te kleden en mee te gaan naar het raadhuis op de markt aan de voet van de kerk, het toenmalige gemeentehuis.

Daar confronteert hij haar met Dierckxsens en Van de Goorberg. De eerste is niet helemaal zeker of zij bij hem in de winkel was, maar de tweede bevestigt dat zij de dame van tram is. Op de vraag of ze zaterdag bij de goudsmid is geweest, antwoordt Kee de Jongh: 'Nee', maar ze zegt dat ze die dag wél in Roosendaal was bij ene Toon de Jong in opdracht van de vrouw van Piet Akkermans, de winkelier. Kee werkte elf jaar lang als dienstbode bij Akkermans. Drie jaar geleden stopte ze vanwege haar huwelijk, maar zij doet af en toe nog een boodschap. Navraag bij Akkermans leert wachtmeester Hontelé dat Kee er wél elf jaar werkte, maar geen opdracht heeft gekregen voor een boodschap in Roosendaal. De dader bekend.

Jan van de Broek komt 's avonds pas laat thuis. Hij is magazijnmeester op St. Antoine, een van de suikerfabrieken van de befaamde directeur Jan Frederik Vlekke, een succesvol ondernemer met een groot sociaal hart die door iedereen in de Gastelse gemeenschap op handen wordt gedragen. Van den Broek verdient tijdens de twaalf weken durende suikercampagne 8 gulden per week. De rest van het jaar is dat een gulden minder. Hij moet daarvoor wel elke dag te voet op en neer van de Veerkensweg naar de fabriek aan de St. Antoinedijk tussen Stampersgat en Standaarbuiten, en komt dus altijd laat thuis.

Bij zijn thuiskomst wordt hij meteen gearresteerd door Hontelé. Geconfronteerd met de resultaten van het onderzoek, zegt hij onschuldig te zijn. 'Indien ik haar vermoord heb, mag ik hier dadelijk doodvallen. Gij moogt gerust in mijne woning huiszoeking doen, gij zult daar niets vinden!'

Maar dat valt tegen. Bij de daaropvolgende huiszoeking wordt alles gevonden, inclusief de kaars, een vergelijkbaar stuk touw en zelfs een sleutel van het slachtoffer. De gestolen goederen zitten in een kast, in de bedstee en onder het bed. Kee kan niet anders dan toegeven spullen aan Dierckxsens te hebben verkocht, maar ze beweert nu dat alles afkomstig is uit kartonnen doosjes die ze vond in de buurt van het klooster bij het Jozefgesticht. Daar trapt de wachtmeester niet in. Hij zet haar stevig onder druk, mogelijk in de veronderstelling dat ze haar man er uiteindelijk wel bij zou lappen. En dan breekt de verdachte:

Ik zal het maar bekennen, ik heb Pieta vermoord, ik alleen heb het gedaan, niemand is daarbij tegenwoordig geweest, mijn man is onschuldig aan den moord, hij heeft mij niet geholpen, ook niemand anders was nog bij het vermoorden behulpzaam, tegen mijn man heb ik niets gezegd, hij weet niet dat ik Pieta heb vermoord, de moord heb ik gepleegd terwijl hij te bed was en slaapte.

Kee biecht op dat ze om half een 's nachts uit bed ging, over de Dorps- of Veerkensweg liep, langs de kerk, daarna over het erf bij Sengers, door een heg naar het erf van de zusters Gordeijns, en dan over de heg tussen het hof van de weduwe Oomen en het achtererf van Pieta. In het procesdossier bevindt zich een tekening op schaal waarop precies de weg is aangegeven die zij genomen had. Verder bekend ze:

[Pieta] vroeg wat ik kwam doen, waarop ik antwoordde ik kom om geld, zij zeide dat zij geen geld had en mij zou verraden, ik heb haar toen vastgegrepen en voorover op den grond gegooid, ik ging met mijn knie op haar kop zitten, zij riep om Jan van Aalst en H. Jezus staat mij bij. Ik nam mijn zakdoek uit haar zak om haar het schreeuwen te beletten, ik voelde toen een touwtje in mijn zak, deed dat dubbel om haar nek en trok aan beide zijden het touwtje dicht; spoedig gaf zij geen geluid meer.

Daarna stak ze de kaars aan die ze had meegenomen en ging ze op zoek naar geld. Thuis gekomen had ze veertig gulden op tafel gelegd voor haar man. Ze had hem een paar dagen geleden verteld dat ze dit bedrag had uitgeleend aan mevrouw Van Oers, maar dat was een leugen. Toen haar man vroeg om een ondertekende schuldbekentenis van Van Oers had zij er een valse handtekening onder gezet zonder dat hij ervan wist. Ze had al eerder woorden gehad over schulden. 'Mijn man is goed voor mij', vertelt ze, en na die ruzie wilde ze er hem niet meer mee lastig vallen. Met een deel van het geld had ze 's avonds een schuld bij ene Jansen afbetaald, en twee dagen later de rente op de hypotheek die ze had lopen bij Akkermans, haar oude werkgever. Deze schulden vormen kennelijk de directe aanleiding tot de inbraak.

Justitie is niet helemaal overtuigd. Vreemd is dat niet. Kee zou namelijk op 9 juni 1900, dus drie weken na de inbraak, bevallen van een gezonde zoon. Dat betekent dat de verdachte ten tijde van het misdrijf ongeveer acht maanden zwanger moet zijn geweest! Jan van den Broek verklaart weliswaar dat zijn vrouw zeer sterk is, zelfs sterker dan hij, maar Pathuis Cremers, de rechter-commissaris, twijfelt nog.

De volgende dag, 26 mei, nemen de onderzoekers uit Breda de verdachte mee naar het plaats delict om tekst en uitleg te geven. Uit het verslag van de rechter-commissaris valt af te leiden dat daar het overtuigend bewijs op tafel komt. Vooral de wijze waarop Kee zich over en door de hoge en vrij dichte heg heen weet te werken, maakt indruk. Dat deed zij namelijk 'met groter vaardigheid dan wij van eene vrouw welke in een reeds zoo ver gevorderde zwangeren toestand scheen te zijn, konden verwachten [...] snel, met het grootst mogelijke gemak'. Dezelfde dag legt de verdachte tegenover de rechter-commissaris, de officier van justitie en de griffier de volgende verklaring af, die schriftelijk wordt vastgelegd.

Ik ben vrijdag 18 mei jl. om 9 uur gaan slapen tegelijk met mijn man. Ik ben omstreeks 12 ½ uur wakker geworden en was toen reeds van plan te gaan stelen bij Pieta van Nispen en stond daarom op. Ik dacht dat zij niet in haar huis sliep, omdat dit geveerd werd. Ik had mijn man niets van mijn voornemen gezegd. Ik wilde dit geld nu gaan stelen omdat wij schuld hadden. Ik had Pieta zelf eens horen vertellen, dat zij 25 gulden in de week inkomen had. Met mijn man had ik daar nooit over gesproken.

Tot half een heb ik geslapen en ben toen uit mijzelf wakker geworden. Ik ben opgestaan; mijn man werd niet wakker en ben toen den deur uitgegaan.

Het was donker buiten. Ik ben de straat overgegaan, de dorpsstraat [Veerkenweg JvM] door en het poortje van Laros ingegaan, door den tuin van de heer Sengers kwam ik in den tuin van Gordijns en door de heg in de tuin van Van Helvoirt, achter de tuin van de verslagene. Ik ben toen gestapt over de heg tusschen de tuin van Van Helvoirt, waar een gedeelte van bij de wed. Oomen in gebruik is, op een lat in die heg en kwam zoo in de tuin van verslagene.

Ik ben toen bij het huis gekomen waarvan de blinden openstonden en het raam op een kiertje stond. Ik heb het raam toen opengeschoven en daardoor in de achterkamer geklommen. Toen ik eenmaal binnen was, werd Pieta wakker en sprong uit bed roepende: 'Wat is er hier te doen.' Ik vroeg toen om geld. Zij zeide toen geen geld te hebben. Pieta had een rok aan, het was geen witte, maar een donkere en een licht slaapjak. Een muts heb ik niet gezien.

Pieta herkende mij aan mijn spraak en noemde mij Kee. Ik gooide haar daarop omver, terwijl zij voor de bedstee stond. Toen ik haar omver gooide, riep zij luide om Jan van Aalst wiens naam zij voluit noemde. Ik voelde daarop in mijn zak naar mijn zakdoek, maar vond een touw. Zij lag voorover met haar gezicht op den grond, met haar hoofd de richting van het raam uit. En ik zat met mijn knie op haar kop. Met het touw dat ik in mijn zak vond heb ik haar toen gewurgd door het om haar hals te binden.

Ik wist niet dat dit touw in mijn zak zat. Ik wilde de zakdoek nemen om haar die voor de mond te binden. Ik legde in dit touw een knoop en trok dit aan tot zij ophield met schreeuwen. Ik begreep dat zij dood ging, maar wilde haar dood opdat zij mij niet zou verraden. Zij riep: 'God sta mij bij.' Toen ik het touw eenmaal aangetrokken had en zij omstreeks ophield met schreeuwen, heb ik mijn knie van haar kop genomen en het touw flink aangetrokken gehouden tot ik begreep dat zij dood was.

Toen ik binnen kwam, was er geen licht in huis. Zij herkende mij aan mijn spraak. Het zal toen 12 ³/₄ geweest zijn. Toen zij dood was, zocht ik in het donker naar haar zak, maar die niet kunnende vinden, stak ik een kaars aan die ik medegenomen had om bij de diefstal te gebruiken. Ik stak deze kaars aan met stinkende zwavel-lucifers die ik in mijn zak had om de diefstal te plegen. Ik heb er een stuk of vijf aangestoken en gebruikt. De kaars ging de eerste maal niet aan. De meeste lucifers, die ik gebruikt had, heb ik zoo als ze uit waren in mijn zak gestoken omdat men ze niet zouden vinden. Bij de tweede lucifer ging de kaars aan. Ik zag Pieta toen liggen. Zij lag toen voorover, naar ik geloof met de beide handen gekruist boven het hoofd het gezicht op den grond rustende, met loshangend haar. Zij had toen en ook reeds toen ik het touw om haar nek deed geen muts op. Of zij die op had toen zij opstond, weet ik niet. Zij had geen kousen aan. Toen zij lag, was de rok opgeschort tot de hoogte der dijen, doch deze heb ik na 't aansteken der kaars eenigszins naar beneden getrokken.

Ik ben toen als gezegd gaan zoeken naar de zak. Ik vond deze op een stoel dicht bij het raam en daarin vond ik een portemonnaie en een sleutel die ik er beide uitgenomen heb. De mij vertoonde portemonnaie herken ik als degene die ik uit de zak genomen heb. Ik heb toen in de bedstede gekeken waar ik een opgerold pakje en een waterpot zag. Daarop ben ik na de kaars te hebben uitgeblazen, de gang doorgegaan. In de kamer waar Pieta was heb ik naar niets

verder gekeken. Wel zag ik op de tafel bij de raam een muts en ondermuts, wat er verder op lag weet ik niet. De portemonnaie heb ik toen ik die vond dadelijk in mijn zak gestoken.

In 't donker ben ik door de gang gegaan naar 't voorkamertje, waar de blinden niet gesloten waren. In 't donker heb ik de in de zak gevonden sleutel op het kastje gedaan, en dat geopend, waarop ik de kaars heb aangestoken, na mij door luisteren overtuigd te hebben dat er niemand aankwam. Ik zag toen halverwege in 't kastje 2 laden die ik er beiden heb uitgetrokken en de eene op de grond gezet de andere naar ik meen op de stoel.

In 't donker heb ik toen in de laden gevoeld. In de rechter voelde ik niets. In de linker vond ik een doosje waarin 39 gulden en centen. Het was een briefje van 25 gulden. Samen met de portemonnaie was er 39 gulden 85. In de portemonnaie zat een kwartje en 4 centen. Het geld in de lade zat in een ovaal rond doosje van karton, er was behalve het briefje nog zilver en centen in. Van de inhoud van 't doosje en de portemonnaie heb ik mij naderhand vergewist. De doosjes die verder in die lade waren, heb ik er uitgenomen. Het doosje waar 't geld in zat heb ik in de kachel gegooid. Ik heb alle doosjes die in de linkerlade stonden er uitgenomen vermoedende dat er waarde in zat. Een sleuteltje dat ook in die lade was heb ik met abuis ook medegenomen. Ik denk dat er een stuk of 6 doosjes in de lade waren. In de kast zag ik linnengoed liggen. Verder heb ik nergens meer naar gekeken en ben juist dezelfde weg weer weggegaan die ik gekomen was. Het raam heb ik opengelaten.

Ik denk dat ik na een uur weggeweest te zijn ben thuis gekomen en weer naar bed gegaan zonder dat mijn man wakker werd. Ik heb mijn man er nooit iets van verteld, omdat ik niet durfde. Voor ik het huis binnenkwam heb ik nagezien het doosje waar ik het geld in hoorde en dit er uitgenomen. In een doosje wat van fluweel was en dat ik verbrand heb, heb ik ook gekeken. Er was goud in.

Binnenkomende heb ik het geld onder Jan's hoed op tafel gelegd en de doosjes geborgen onder het stroo in de ledige bedstede. Naar bed gegaan heb ik niet kunnen slapen en ben om 4 uur opgestaan. Mijn man die iets later opstond is om 5 uur naar 't fabriek gegaan. Het geld onder de hoed van mijn man heb ik toen 's morgens aan hem gegeven. Ik moest bij Jansen geld betalen en de vorige Zondag was deze komen manen. Mijn man had mij toen gezegd: 'Waar ben je toch met 't geld gebleven', waarop ik aan mijn man zeide dat ik geld had uitgeleend aan Ant. van Oers vrouw de Jong. Toen mijn man opstond zaterdag morgen zeide ik hem, dat Ant. dat geld 's morgens om 3 uur gebracht had.

Toen ik 's nachts uitging om te stelen had ik aan: 2 onderrokken, die ik nu ook aan heb, was bloots hoofd en had mijn paarse nachtjak aan, waar ik mijn ander jak overheen had aangetrokken. Dit is een grijs katoenen jak van ruw katoen gemaakt en dat ik 's werkendags draag.

Nadat mijn man naar de fabriek was vertrokken heb ik de doosjes nagekeken en er 4 van bij ons in de kachel verbrand. Ik had 1e een fluwelen doos, van buiten van zwart leer, van binnen van bruin fluweel waarin zich bevonden overtuigingsstukken no's 1, 5, 6, 9. 2e een zwart lederen etui waarin overtuigingsstuk no. 8. 3e een doosje met geld. 4e een rond papieren doosje waarin overtuigingsstukken no. 6 zijnde bloedkoralen erin. 5e een grotere

cartonnen doos waarin overtuigingsstukken no. 3.2; 12; 11; 13 alles mij vertoond. Ge een leeg doosje. De doosjes 1e, 2e, 3 en 6 heb ik bij ons in de kachel verbrand.

Na de doosjes nagezien te hebben ben ik met de tram van 8 uur weggegaan naar Roosendaal medenemende de overtuigingsstukken 1, 2, 3 en 4 naar de zilversmid Dierxsens die mij er 22 gulden voor gegeven heeft. Ik gaf daarop te zijn de vrouw van Chef van Peerenboom te Wouw en het goud weg te moeten doen om schulden te betalen. In Gastel ben ik om 9 ³/₄ uur met den tram teruggekomen. Mijn kind is mede daarheen geweest.

Zaterdag 's avonds heb ik vrouw Jansen die langskwam binnen geroepen en haar mijn schuld ad 45 gulden 5 afgedaan. Maandag hebben wij een varken verkocht voor 29 gulden die mij betaald werden. Ik heb er 's middags intrest mede betaald van de hypotheek welk bedrag 32,625 gulden bedraagt. Wat er te kort was, heb ik uit het geld dat ik had er bij gevoegd. Ik heb nog eenige kleine uitgaven gedaan en nu nog ongeveer f 5 gulden over.

Ik heb mijn man met betrekking tot betaling van de intrest gezegd dat Ant. van Oers nog 20 gulden gebracht had. Om hem in den waan te brengen, dat ik werkelijk aan Ant. Van Oers geld geleend had, had ik een valsche schuldbekentenis gemaakt voor 95 gulden ten namen van Ant. van Oers en deze aan mijn man getoond.

Toen ik in de achterkamer bij Pieta van Nispen was, heb ik niet naar de klok gekeken, en meen zeker niet aan de gewichten der klok te zijn geweest.

Nader ondervraagd verklaart verdachte: het thans mij vertoonde herken ik als het touw waarmede ik Pieterella van Nispen heb gewurgd, althans het was een dergelijk touw; het touw dat ik gebruikte was vanonder geheel in de war. Gevraagd of zij geen medelijden had toen zij de knie op het hoofd had zegt zij 'Ja', maar ik ging door om niet verraden te kunnen worden en om diefstal te kunnen plegen. Mijn man verlangde van mij bewijs te hebben van de door mij gefingeerde schuldvordering en zeide mij daarom een schuldbekentenis te schrijven en door Ant van Oers te laten betekenen. Ik zette er echter om hem te misleiden ook de handtekening onder.

Bij de familie Akkermans heb ik wel eens peekoffie weggenomen en toen ik ondertrouw was heb ik er eieren en suiker weggenomen en in mijn koffer gedaan omdat er daar ten huize 4 ¹/₂ gulden van mij was weggeraakt. Ik nam daarom voor een gelijke waarde naar mij dacht weg. Het werd echter weder uit mijn koffer genomen toen die daar nog aan huis was.

Verdachte herkent de overtuigingsstukken no. 1 tot en met 15 als door haar in bewuste nacht bij Pieterella van Nispen gestolen voorwerpen. Wij vertoonen aan verdachte een wollemuts opgerold tot een rolletje, die op de beddeplank der bedstede van de verslagene is gevonden en in beslag genomen, waarop zij verklaart dat het best mogelijk is dat het het rolletje is, dat zij met de waterpot in den nacht van Vrijdag op Zaterdag voormeld, in de bedstede der verslagene heeft gezin.

Wij vertoonen aan verdachte een in haar huis in beslag genomen aangebrande bougie welke zij herkent als de door haar in bewuste nacht gebruikte kaars.

Toen ik maandag jl. voor 8 dagen des morgens bij Akkermans was en bij Pieta van Nispen hoorde dat zij buiten haar huis zou slapen heb ik dadelijk het plan van den diefstal opgevat.

Wij vertoonen aan verdachte de pakken waarop zij zegt dat het de pakken zijn die zij op de bewuste nacht heeft aangehad.

Onderzoek afgerond

Jan van den Broek heeft daar weinig aan toe te voegen. Op vrijdag 18 mei was hij om zeven uur teruggekeerd uit de fabriek en tussen negen en half tien waren hij en zijn vrouw naar bed gegaan. Hij slaapt aan de kant van de muur. Om half vier maakte zijn vrouw hem wakker met de mededeling dat mevrouw Van Oers 40 gulden had teruggebracht. [Let wel: dat kwam dus overeen met vijf à zes weken salaris! JvM] Hij had Kee een paar dagen eerder gezegd aan Van Oers door te geven dat het geld spoedig terug moest komen. Anders zou hij de heer Vlekke erover aanspreken bij wie Piet de Jong, de man van mevrouw Van Oers, eveneens in dienst was. Om vijf uur ging hij weer naar de fabriek waar hij om acht uur 's ochtends hoorde dat Pieta van Nispen was vermoord. Hij kende haar goed, maar was nooit bij haar binnen geweest. Om vijf uur 's middags kwam Van den Broek weer thuis. Zijn vrouw – die op en neer naar Roosendaal is geweest, maar dat weet Van den Broek niet – vertelde hem toen dat Van Oers die middag nog eens 20 gulden extra had terugbetaald.

Van den Broek herinnert zich verder nog dat hij omstreeks 10 mei ruzie had gehad met zijn vrouw over het betalen van de hypotheek en andere schulden. Zij kon hem geen geld geven, en toen hij boos begon te worden, biechtte zij op dat ze geld had uitgeleend aan mevrouw Van Oers. Zij liet hem later een schuldbekentenis voor 95 gulden zien die ze had opgesteld en die ondertekend was door Antonia van Oers. 'Mijn vrouw is een goede sul van een vrouw. We hebben een kind, het tweede is op komst', aldus Van den Broek. Uit zijn verhoor blijkt dat hij geen flauw vermoeden had dat zijn vrouw iets te maken had met de diefstal en de moord. Hij mag daarna ook terug naar huis

Daarna resten er wat losse eindjes. Justitie spreekt nog even met Jan van Aalst, die snel wordt vrijgelaten. Mevrouw Van Oers verklaart dat ze nooit geld van Kee heeft geleend. Mevrouw Akkermans vertelt dat Kee op haar 13e bij haar begon te werken. Na elf jaar, dus na haar trouwen zou Kee zich volgens haar ook schuldig hebben gemaakt aan 'klein stelen'.

'Wij vonden haar een goede meid die wij ten volle vertrouwden', laat winkelier Piet Akkermans optekenen. Ze was 'goed bij de hand in bedienen', leefde zuinig en hield niet van luxe of snoepen. Toen ze trouwde merkte hij wel dat er af en toe iets werd weggenomen, enige pakjes peekoffie bijvoorbeeld. Akkermans heeft haar nooit geld geleend, behalve voor de hypotheek op haar huisje. De rente daarvoor voldeed ze op 21 mei, twee dagen na de moord, terwijl ze daar vorig jaar vele maanden te laat mee was.

Jan van den Broek was enige dagen geleden nog langs geweest om te horen of zijn vrouw nog meer schulden had. Hij vertelde Akkermans dat hij van alle kanten gemaand was voor aflossingen waarvan hij niets wist, sprak over hevige

moeilijkheden en zei dat hij niet begreep waar zijn vrouw met hun geld bleef. Zij had hem verteld over haar lening aan Van Oers en hij zou daarop een schuldbekentenis hebben opgesteld en gezegd dat ze die moest laten tekenen 'opdat hij gewaarborgd zou zijn en desnoods met die schuldbekentenis thuis bij de heer Vlekke zou aankomen'. Akkermans weet ook nog te melden dat Kee geld had geleend van ene Van Lier, die zich later tegenover hem beklagde dat hij dit nog niet terug had, en dat ze dit uiteindelijk had afgelost door het aangaan van een nieuwe schuld bij Jansen.

Kee de Jongh wordt op 26 mei overgebracht naar het huis van bewaring in Breda. In het register noteert de dienstdoende cipier:

Lengte 1.68; haar d.blond; wenkbrauwen id; voorhoofd gewoon; ogen blauw; neus gewoon; mond id; kin rond; aangezicht ovaal; kleur gezond; gew taal Ned l; bijzondere tekenen onder linkerkaak

Op 31 mei 1900 neemt Frederik Lignian, de directeur van het huis van bewaring, haar vingerafdrukken af, en vergelijkt die met de afdrukken op de gewichten van de klok van het slachtoffer. Hij concludeert dat ze 'zeer waarschijnlijk' identiek aan elkaar zijn. De burgemeester van Steenberg, waaronder Kruisland valt, rapporteert nog dat de vader van de verdachte een

braaf en oppassend arbeider is. Er zit geen krankzinnigheid in de familie. Dokter Deknatel, een van de artsen die de autopsie uitvoerde, is ook de behandelend arts van Kee in het huis van bewaring. Hij verklaart dat hij niets abnormaals heeft waargenomen bij de verdachte en dat het door haar gepleegde feit geen verband houdt met enig ziektebeeld. Op 31 mei volgt ook nog een aanvullend verhoor van de verdachte. Zij verklaart:

De mij vertoonde kousen zijn de kousen van mijn man die ik op bewuste nacht aan heb gehad. Ik heb deze aangedaan omdat ze dikker waren dan de mijne en omdat ik geen schoenen of klompen durfde aandoen uit angst dat zij mij zouden hooren.

Toen ik 's nachts Pieta van Nispen beetpakte greep ik haar bij de schouders en trok haar ineens voor over op den grond en ging met de linker knie, naar ik meen, op haar hoofd zitten, haalde met de rechter hand uit mijn zak een touw en haalde dit touw onder haar hals door en knoopte dit dicht en trok er flink aan tot zij dood was, hetgeen al zeer spoedig gebeurde.

Ik vermeen dat Pieta toen zij uit bed stapte een pater noster in de hand had, tenminste ik hoorde iets rammelen.

Voor Pieta dood was heeft zij herhaaldelijk geschreeuwd en een paar maal om Jan van Aalst geroepen.

Ik schrok erg toen Pieta uit bed sprong en mij vroeg wat er te doen was.

Toen ik wegging en voor de tweede maal over de heg stapte achter het tuintje van Pieta brak de bovenste lat.

De mij vertoonde kaars welke ik reeds herkend heb, is in mijn zak gebroken op bewuste nacht. Ik heb de strik met mijn rechterhand onder de nek van Pieta door naar mijn linkerhand toegeduwd en verder dichtgeknoopt.

Toen ik op bewuste nacht mijn huis verliet ben ik de achterdeur uitgegaan. Ik ben op straat niemand tegengekomen.

Ik heb toen ik uitging om te stelen er niet aan gedacht dat er iemand bij Pieta in huis zou kunnen zijn.

Ik ben niet eerder bij Pieta gaan stelen omdat ik zaterdag absoluut geld moest hebben. Toen het huis waar Pieta nu woonde, door Ros bewoond werd, ben ik er dikwijls geweest.

Toen ik getrouwd ben heb ik de heele inboedel op crediet gekocht; en toen ik een jaar getrouwd was heb ik 40 gulden opgenomen bij van Lier te Gastel tegen 4%. Deze heeft van dit voorjaar mijn man lastig gevallen om die schuld. Ik had er mijn man niets van verteld dat ik dat geld had opgenomen. Ik heb toen buiten medeweten van mijn man bij Adriaan Janssen 40 gulden geleend, zijn vrouw gaf mij die, zonder dat ik daarvoor een schuldbekentenis afgaf. Ik heb daarmee de schuld bij Van Lier afbetaald en dit mijn man medegedeeld, zonder daar echter bij te vermelden dat ik dat geld ergens anders weer geleend had.

Drie weken daarna zijnde zondag voor den moord kwam vrouw Janssen ons manen en hierop volgde de daartoe betrekkelijke verklaring in mijn vorig verhoor afgelegd, met dien verstande dat ik eerst Dinsdag mijn man valschelijk heb opgegeven dat ik nog geld moest hebben van Ant. Van Oers, terwijl ik de Maandag daarvoor het plan tot den diefstal bij Pieta had opgevat.

Toen nu Vrijdag nog geen geld was ingekomen van Ant. van Oers zooals mijn man verwachtte dreigde hij den heer Vlekke te gaan spreken zooals ik reeds verklaard heb.

Voor zoo ver ik weet heb ik na de moord geen bloed aan mijn handen gezien. Of er bloed aan het lijk was heb ik niet op gelet.

De mij vertoonden overtuigingsstukken 16 en 17 herken ik als door mij bij Pieta op bewuste nacht gestolen voorwerpen.

Ik heb het plan tot den diefstal Maandag beraamd en daarmee rondgelopen tot dat ik het feit pleegde, zonder daarop ook maar voor een oogenblik terug te komen of daarvan af te zien. Ook heb ik er in dien tijd noch ooit daarna met iemand over gesproken.

De kwastjes die zich nu bevinden bij overtuigingstuk no 16 zaten vast aan overtuigingsstuk no 2. Ik heb ze daar afgetrokken.

De mij vertoonde kwitantie getekend fam. V. Oers herken ik als door mij geschreven en ondertekend zooals ik dit heb verklaard in het vorige verhoor. De tweede mij vertoonde kwitantie herken ik als de kwitantie in 1898 van Akkermans voor de rente der hypotheek ontvangen. Ik heb de jaartallen daarin verleden jaar veranderd om mijn man te doen denken dat de rente van 99 ook betaald was; drie weken te laat is echter die rente betaald.

Het motief

Het nader verhoor spitst zich vooral toe op de vraag waarom. Waarom is deze jonge vrouw zo totaal uit de bocht gevlogen? Kee de Jongh is pas 27. Ze had van haar 13e tot ze trouwde elf jaar lang gewerkt bij dezelfde winkelier, die tevreden over haar is. Ze heeft een oppassende man met vast werk, een nieuw huisje, een peuter van twee en een baby op komst, geen strafblad of ernstige psychische stoornis. Eerst uit financiële nood en dan uit schaamte steekt ze zich steeds verder in de schulden. De directe aanleiding om uit stelen te gaan, is de dreigende ontdekking van het bedrog door haar man. En van het een komt het ander. Uit angst dat de diefstal uitkomt en dat ze alles kwijtraakt, deinst ze zelfs niet terug voor moord.

Om het motief helder te krijgen volgt nog een derde verhoor, maar dat vindt pas plaats na de bevalling. Akte 362 in het geboorteregister van het jaar 1900 van de gemeente Breda meldt dat Frederik Lignian, de directeur van het huis van bewaring, op 11 juni aangifte doet van de geboorte op 9 juni van Johannes, zoon van Cornelia de Jongh en Johannis van den Broek. Twee stadsboden treden op als getuigen. De baby bleef maar kort bij zijn moeder. Hij werd al snel ondergebracht in het gezin van Joanna de Jongh, een zus van Kee.⁷ Hoe zijn tweejarig broertje Dingeman werd opgevangen, weten we niet.

Het derde verhoor is een korte aanvulling van de eerste twee. De aanleiding van het misdrijf is intussen duidelijk, maar de oorzaak zit dieper. Op 18 juni 1900 verklaart Kee:

Ik blijf volharden bij mijn bekentenis in mijn vorige verhooren afgelegd en voeg daarbij dat het vorige jaar mei uit mijn kast in mijn woning is gestolen de som van 95 gulden welke ik had overgespaard en aldaar in een doosje verborgen had. Ik bemerkte zulks eerst nadat ik met mijn man de vorige dag afwezig was geweest. Ik durfde dit mijn man niet mededeelen daar deze zeer aantrekkelijk⁸ is. Dit is de voornaamste oorzaak van het tekort dat ontstaan was en heeft mij ook min of meer zij het dan ook middellijk tot de misdaad gebracht. Ik weet niet wie of de dief is geweest en heb met niemand ter wereld ooit over de diefstal gesproken, omdat de mensen er altijd over lachen als er bij arbeiders gestolen wordt.

Het verlies van dit enorme bedrag, in combinatie met individuele psychologische en sociaaleconomische factoren waren volgens mij van doorslaggevend belang in deze zaak. Kee voelde zich in hoge mate verantwoordelijk en schuldig voor de situatie waarin haar gezin terecht dreigen te komen: echtgenoot boos, huis kwijt, armoede en schande.

De economische positie van de arbeider was in die dagen erg zwak. Er waren geen vakorganisaties in Brabant, laat staan sociale voorzieningen. De industriële revolutie was hier nog maar net begonnen. Aan bezitsvorming voor arbeiders of 'proletariërs' in een vroegkapitalistische maatschappij zaten allerlei

⁷ Archief Markiezenhof, Bergen op Zoom, Bevolkingsregister Steenberg 1900-1920, p. 319. 'Geboren in de gevangenis' staat erbij. Joanna was gehuwd met Adrianus Ruyten en woonde in de gemeente Steenberg.

⁸ In de betekenis van lichtgeraakt, snel boos.

van haken in ogen. Een sociale patroon als Vlekke, die zijn werkvolk daadwerkelijk op een hoger plan wilde tillen, schiep gunstige voorwaarden om een eigen huisje te kunnen verwerven, maar dat was niet voldoende. Voor een hypotheek moest men zich in de schulden steken – het gezin Van den Broek wendde zich tot een welwillende middenstander – en tal van risico's werden niet of slecht afgedekt.

Daarbij speelde ook een sociaalpsychologische factor. De 'werkman' stond in laag aanzien. 'Arbeiderstrots' zou pas later worden opgebouwd door christelijk-sociale en socialistische vakorganisaties. Bepaalde uitlatingen van de dader wijzen op een minderwaardigheidscomplex, bijvoorbeeld de passage in het laatste verhoor dat 'de mensen er altijd over lachen als er bij arbeiders gestolen wordt'. Illustratief is ook de trots waarmee Kee haar reisgenote op de tram wijst op haar eigen nieuwe huisje. En dat doet haar de das om.

Volgens Kee heeft het verlies of de diefstal van 95 gulden de noodlottige gebeurtenissen in gang gezet. Het bewijs kan niet geleverd worden, maar toch gaat het Openbaar Ministerie na of die uitleg plausibel is. Het vraagt de verdachte om een nauwkeurig overzicht van de jaarlijkse inkomsten en uitgaven van haar gezin. Dat levert het volgende beeld op:

Opgave van inkomsten en uitgaven volgens de beklaagde [in guldens]

Inkomsten

verdienste van haar man gedurende de campagne	
à 8 gulden per week gedurende 12 weken	96,00
gedurende de overige 40 weken 7 gulden per week	280,00
verdienste der vrouw 35 gulden per jaar	35,00
inkomsten per jaar	411,00

(hierbij was woning, aardappelen en groenten vrij)

Uitgaven

hypotheek jaarlijksche rente	32,62
huur van grond per jaar	15,00
verschillende fondsen samen 45 cts. per week	
dus gedurende 52 weken	23,40
in 3 jaar f 134,35* betaald wegens bij	
't huwelijk aangeschaft huisraad enz. per jaar	44,78
doodfonds à 28 cents per maand per jaar	3,36

per week

voor varkens	2,00		
brood	1,00		
winkelwaren	1,30		
verteer van de man	0,25		
te samen per week	4,55	dus per jaar	236,60
brandstoffen per jaar			20,00
		uitgaven samen per jaar	380,19

Inkomsten	411,00
Uitgaven	380,19
Overschot per jaar	30,81

* bij trouwen aangekocht op crediet

lamp	2,25
inschrijving hypotheek bij notaris	26,60
aankoop van een stukje grond	12,50
bed	40,00
kast	23,00
kachel	18,00
wekker	4,00
te samen	134,35

Dit is dus het huishoudboekje van een modale Gastelse arbeider anno 1900 met een gezin met twee kinderen. Van het jaarinkomen van 411 gulden wordt ruim 30 gulden overgehouden. Dat maakt de stelling van Kee dus plausibel. Van een 'structureel begrotingstekort' is geen sprake, maar een vetpot is het bepaald niet. Eerder zagen we dat Pieta van Sprundel in haar eentje een lijfrente ontving van 400 gulden per jaar. Pieta woonde bovendien vrij van hypotheek en grondhuur. Haar huisje was immers een geschenk van de familie-Mastboom.

Terechtzitting en vonnis

Op maandag 12 november 1900 staat Kee de Jongh terecht voor de rechtbank van Breda. Het college bestaat uit de rechters Sassen, Nelissen en Feith.

De tenlastelegging door substituut officier van justitie Formijne luidt 'doodslag voorafgegaan van en gevolgd door strafbare feiten [inbraak en diefstal JvM] en gepleegd met het oogmerk om bij betrapping op heterdaad aan zich zelve straffeloosheid te verzekeren, en om de uitvoering van een strafbaar feit voor te bereiden en makkelijker te maken'. Hij stelt dat de verdachte zich als dienstbode al schuldig maakte aan kleine diefstallen, haar man bedroog met valse schuldbekentenissen en handelde als dief van professie met ijzige kalmte. Hij eist vijftien jaar gevangenisstraf.

Als getuigen worden gehoord de schilder Heshof, gemeenteveldwachter Baart, wachtmeester Hontelé, goudsmid Dierckxsens, Lucie van Nispen, bakkersknecht Van Aalst, de weduwe Oomen en de artsen Pesman en Deknatel.

De aan de verdachte ambtshalve toegevoegde verdediger J.G. Reigersman staat uitvoerig stil bij de goede wil tot hard werken van beide echtgenoten en de grote financiële zorgen. Er zou volgens hem een hypotheekschuld zijn van 177 gulden. Hij bestrijdt dat er sprake is van doodslag. De beklaagde wilde volgens hem alleen de stem van het slachtoffer smoren en had niet de opzet om te doden. Hij leest ook uitvoerig voor uit de brieven die Kee vanuit haar cel aan haar man heeft geschreven. 'Die brieven geven blijk van een bestaanden toestand bij deze

vrouw, die kan leiden tot groote daden, maar ook tot het ergste, zulke vrouwen kunnen worden heldin of martelares', concludeert hij. Hij gaat ervan uit dat een rustig leven met een liefhebbend echtgenoot totaal verwoest is, en dat de pasgeboren baby bij de moeder zal worden weggenomen, en sluit af met: 'Welk een verschrikkelijke toestand. Bij nadenken hierover zal men humaniteit toepassen en besluiten tot een daad van erbarming.'⁹

Tijdens de rechtszaak wordt Kee telkens gevraagd te reageren op de verschillende getuigen, maar dat wil zij niet. Bij haar eigen verhoor herhaalt ze in het kort wat ze al eerder heeft verklaard en schriftelijk vastgelegd. Alleen zegt zij dit keer pertinent dat zij Pieta niet heeft gedood uit vrees dat zij haar zou verraden. Ze stelt dat ze op dat ogenblik niet wist wat er in haar omging. Waarschijnlijk heeft haar raadsman dit geadviseerd. Uiteindelijk zal dit verweer door de rechtbank echter niet worden aanvaard.

Ook de buit wordt nog eens opgesomd: 39 gulden en 85 cent aan bankpapier en los geld, drie gouden halskettingen, twee paar oorbellen, twee gouden ringen, een gouden slot, een zilveren Lieve-Vrouwebeeldje, een aantal bloedkoralen en een portemonnee.

Op 20 november 1900 wordt vonnis gewezen. De rechtbank in Breda acht 'Cornelia de Jongh, huisvrouw van Joh. van den Broek' schuldig aan doodslag, vergezeld van diefstal, en veroordeelt haar tot een gevangenisstraf van tien jaar met aftrek.

Op 5 december 1900 wordt Kee uitgeschreven bij het huis van bewaring in Breda en overgebracht naar de bijzondere strafgevangenis voor vrouwen in Gorinchem.¹⁰

Naschrift

Uit genealogische gegevens op het internet blijkt dat Johannis van den Broek, de baby die was ondergebracht bij de zus van Kee in Steenberg, op 8 september 1906 vertrok naar Breda, en dat Kee de Jongh op 9 januari 1961 overleed, op 87-jarige leeftijd.

⁹ Aangehaald uit de *NRC* in: resources2.kb.nl/010130000/pdf/DDD_010132808.pdf; de door de strafpleiter voorgelezen brieven maken helaas geen deel uit van het procesdossier. Overgeleverde archiefstukken uit de advocatenpraktijk van Reigersman heb ik niet kunnen traceren

¹⁰ Mogelijk bevatten de registers van deze strafinstelling nog nadere gegevens over haar en haar kinderen. Ze zijn gedeponneerd bij het Nationaal Archief in Den Haag, NA 3.05.10, inv. nrs. 993 en 994.

90 jaar KPJ een terugblik. Van RKJB tot KPJ.

Afgelopen jaar werd gevierd dat de KPJ afdeling Oud Gastel Stampersgat 90 jaar bestaat.

Op 9 oktober 1922 riep kapelaan Mouwen enkele jonge boeren uit Gastel en Stampersgat bijeen om de mogelijkheid te bespreken een afdeling Oud Gastel Stampersgat voor de jonge boerenstand op te richten. Kort daarop kwamen er 34 jonge boeren in de Harmoniezaal Kerkstraat 37 bijeen om de afdeling definitief op te richten. Er kwam ook al meteen een bestuur bestaande uit Piet Uitdewilligen (Stampersgat) voorzitter, Toon Mulders (Gastel) ondervoorzitter, Cees Akkermans (Stampersgat) secretaris – penningmeester en de bestuursleden Goort Mies en Janus van Kalmthout uit Gastel. Geestelijk adviseur werd kapelaan Mouwen en technisch adviseur werd A. Nuchelmans, destijds hoofd van de Sint Joannesschool. De contributie werd vastgesteld op 1,00 per jaar.

Dhr. Nuchelmans gaf meteen aan dat hij een landbouwcursus zou geven. Besloten werd om aardappelen in te zamelen voor Oostenrijk, dat totaal verarmd uit de eerste wereldoorlog was gekomen. Het plan werd opgevat om een proefveld aan te leggen. Daarmee werd ervaring opgedaan om met gewassen te werken en de opbrengst zou een mooie aanvulling van de kas betekenen.

Op de vergaderingen werden er dikwijls lezingen gehouden door leraren van de landbouwschool te Roosendaal, maar ook de eigen leden, zoals Nicolaas van Leengoed en Jo Uitdewilligen, verzorgden lezingen.

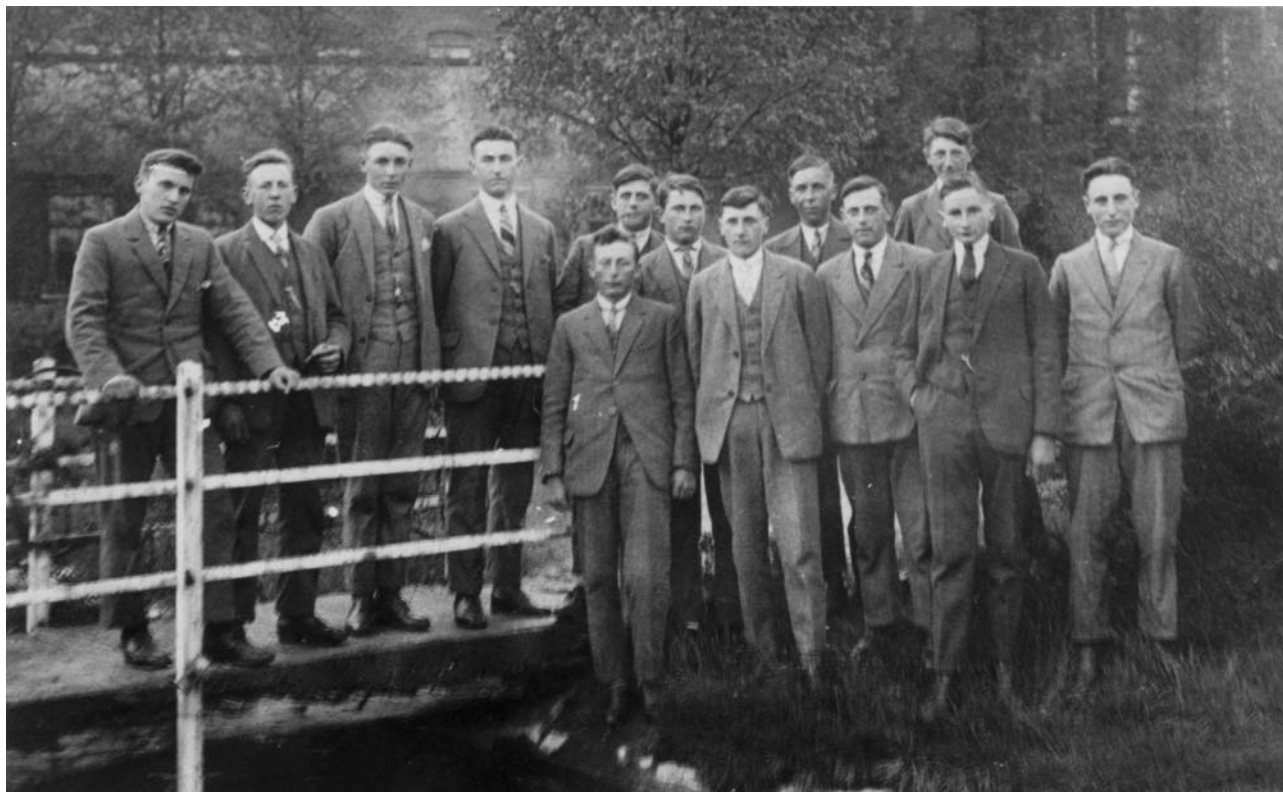
De geestelijke adviseur gaf sociale lessen en spoorde de leden aan om in de winter de H. Mis bij te wonen en deel te nemen aan de retraites in Seppe.

In 1924 werd een lezing gegeven over de 'vijanden van graan' en er kwam voor de eerste keer worstenbrood op tafel tijdens de jaarvergadering. De boerenbond gaf subsidie voor de activiteiten van de vereniging.

Het sociale vlak werd niet vergeten. In 1926 werd gecollecteerd voor de slachtoffers van de overstromingen in Gelderland. Leden werden geworven voor de Katholieke Staatspartij, de voorloper van de KVP (later weer CDA). In de loop der jaren wisselden besturen van samenstelling. Het lidmaatschap van de RKJB was gebonden aan een maximumleeftijd ca 30 jaar. Ook wanneer je trouwde hield het lidmaatschap op. Jo, Uitdewilligen werd voorzitter tot de oorlogsjaren, toen hij als pionier ging werken in de Noord- Oost Polder. Kapelaan R. Peeters werd de nieuwe geestelijk adviseur toen kapelaan Mouwen pastoor werd.

Vanaf 1931 kwam er min of meer een vast winterprogramma. In dat zelfde jaar werd de rijvereniging Heerjansruiters als een afdeling van de RKJB opgericht. De eerste leden waren Jan Moerings, Jo Uitdewilligen en Mathé Rademakers.

Bij het 12,5 jarig bestaan wilde men een vaandel aanschaffen maar daarvoor was er geen geld. In 1938 kon dat wel en de afdeling ging met de vlag op een staatsiefoto.

1938 RK Jonge Boeren - bij retraitshuis Seppe met o.a. van Hassel.

Tijdens de Duitse bezetting zijn de notulen vanaf 1 maart 1939 tot februari 1943 vernietigd om de Duitsers niet wijzer te maken dan ze al waren. Het kasboek moest worden ingeleverd en statuten moesten door de Duitsers worden goedgekeurd. In mei 1941 werden alle voorzitters en secretarissen van de RKJB van het bed gelicht en naar kamp Vught overgebracht, Cafe Marktzicht van Toon Peeters was het hoofdkwartier van de Duitse militairen die in Gastel gelegerd waren. Toon hoorde wel eens wat van de plannen van de Duitsers. Hij belde dan zo snel mogelijk mensen op om hen te waarschuwen. Zo kwam Luc Moerings, voorzitter van de boerenbond te weten wat er stond te gebeuren. Hij adviseerde vervolgens de bestuursleden om onder te duiken, wat ze ook deden en zo ontsprongen zij de dans.

Eind 1941 moest de RKJB zich laten inschrijven bij het commissariaat van niet-commerciële verenigingen. De RKJB kwam bij de Landstand maar alle leden zegden hun lidmaatschap op. Er werd een werkgemeenschap opgericht van de Katholieke Aktie, welke wel kon blijven bestaan. Daarvan werden alle RKJB leden lid.

Op 20 januari 1945 werd de RKJB weer heropgericht. Er kwamen weer onderafdelingen zoals retraitsclub, sportclub en de toneelgroep. Deze toneelgroep bestond tot 1955 alleen uit jonge boeren maar in 1955 werd deze gemengd met de sectie jongeren van de boerinnenbond. In de eerste jaren na de oorlog werden er acties gevoerd om leden, die in Indië als militairen dienden te voorzien van spullen die ze daar goed konden gebruiken zoals knijpkatten.

1958 RK Jonge Boeren met o.a. van den Bosch, Tak, Moerings, Oomen, van den Aarsen, Peeters.

In 1949 werd voor de eerste keer een trip in het duister gehouden en dat is jarenlang een vast onderdeel geweest van de activiteiten van de jonge boeren. De gymclub verdween weer nadat de gymzaal van de Joannesschool verbouwd werd tot twee klaslokalen. Een vast onderdeel werd ook het jaarlijkse uitstapje naar de Wiener Eisrevue in Antwerpen met als afsluiting naar Zandhoven voor een dansje op 't Urgel. Andere activiteiten verdwijnen. Zo worden er in 1955 voor het laatst proefvelden aangelegd. In plaats daarvan komen er trekker behendigheidswedstrijden. De animo voor de verschillende activiteiten neemt af en de tijd wordt rijp om op te gaan in de KPJ de katholieke Plattelandsjongeren waarvan ook niet-boeren lid kunnen zijn.

Piet Peeters

Olympische spelen

Als dit jaarboek verschijnt, is de sportzomer van 2012 weer achter de rug met als hoogtepunten het EK voetbal, de Tour de France en de Olympische spelen. Heel Nederland leefde mee, vooral met de Olympische sporters die voor ons land goede resultaten behaalden. Hoewel een sportzomer...Voor de deelnemers waren het sportieve activiteiten maar voor het gros van de Nederlanders werd minder aan sport gedaan door de vele uren die voor de TV werden doorgebracht om van al die mooie momenten te genieten. Ook deze keer waren er geen olympische atleten uit onze omgeving. In het verleden zijn er twee Gastelaren geweest die deelgenomen hebben aan de olympische spelen.

“We” hadden in 1920 al een deelnemer aan de spelen in Antwerpen. Bij het onderdeel boogschieten: ‘bewegend vogeldoel’ namen voor ons land 8 schutters deel. Een van hen was de Gastelaar Adrianus van Merrienboer, lid van Handboogschutterij Concordia Floribit, gevestigd in café In de Drie Snoeken. Daarbij haalde “onze” ploeg goud met 3087 punten. Zilver was er voor België met 2924 punten en brons voor Frankrijk met 2317 punten. De wedstrijd vond plaats op 8 augustus. Uit een verslag in de Grondwet (de voorloper van Brabants Nieuwsblad stond een wedstrijdverslag. Er waren klachten over de organisatie. De Nederlandse ploeg speelde in hemdsmouwen en daarover was een meningverschil. Dat was kennelijk niet toegestaan en zorgde ervoor dat de ploeg op twee andere schietafstanden werd gediskwalificeerd.

Adrianus werd op een grootse manier ontvangen in Gastel. Aan de grens van de gemeente bij café het Groene Woud werd hij verwelkomd door dhr. Melsen voorzitter van de harmonie. De stoet maakte halt bij de woning van burgemeester Mastboom om de route te vervolgen naar het clublokaal In de Drie Snoeken. Daar werd hij door verschillende personen toegesproken en er volgde een gezellig feest. Adrianus trouwde later met Wilhelmina Dam, de dochter van de uitbater van In de Drie Snoeken en hij werd later de eigenaar van het café. Adrianus werd geboren op 8 oktober 1894 en is overleden op 12 oktober 1947.

In 1976 kwam er een andere Gastelaar uit op de Olympische Spelen in het Nederlandse team n.l. Ad Tak (8 juni 1953). Het waren de spelen van Montreal in Canada. De Olympische sporters waren toen nog uitsluitend amateurs. Ze mochten niet uitbetaald worden voor hun sportieve prestatie op straffe van verwijdering van de spelen en inlevering van een eventuele medaille, zelfs als later bleek dat het om een profsporter ging. Nu was het begrip amateur een rekbaar begrip. De sporters uit de niet-communistische landen hadden naast hun sport nog een beroep maar sporters uit het Oostblok, bijvoorbeeld uit Oost Duitsland (DDR) waren amateurs die waren vrijgesteld van ander werk. Zo kregen zij veel meer

gelegenheid om te trainen. Het waren zogenaamde staatsamateurs. Daar kon je bijvoorbeeld als "westerse amateurwielrenner" nauwelijks tegen op.

Ad Tak was amateurwielrenner en hij had al wel laten zien dat hij zijn mannetje kon staan. Hij had goede uitslagen gehaald in de ronde van Engeland en die van Oostenrijk. In Oostenrijk liet hij zien ook in de bergen goed mee te kunnen. In 1975 was hij in Hoogerheide amateurkampioen geworden van Nederland. Voorafgaande aan de spelen van Montreal werd een voorlopige selectie gemaakt van 30 wielrenners en daaruit werden uiteindelijk 4 renners gekozen, waaronder Leo van Vliet en Ad Tak.

Ad zou worden ingezet voor de wegwedstrijd en als reserve voor de 100 km tijdrit. Voorafgaande aan de reis naar Canada werd er getraind op Papendal en in Canada reed hij als training mee in de 10-daagse ronde van Quebec. In totaal duurde het verblijf in Canada 6 weken. Er was in de omgeving van het parcours weinig gelegenheid om te trainen. Een trainingsplek lag 200 km verderop. Ook toen was er scherpe bewaking op de Spelen omdat de herinnering aan de spelen van 1972 in München, het drama voor de Israëlische sporters, nog vers in het geheugen lag. De spelen begonnen traditiegetrouw met een parade en daaraan deed

Ad ook mee. Het was een geweldige belevenis. Vooral de indianen in hun tooi maakten grote indruk. Het parcours waarover gereden werd, was zwaar met de Mont Theux. Op de dag van de wedstrijd stonden er 400 renners aan de start en Ad werd uiteindelijk 50ste. Een behoorlijk resultaat als je je moet meten met de staatsamateurs uit het Oostblok.

Aan het verblijf in Canada heeft Ad mooie herinneringen. Je maakte kennis met allerlei sportmensen en leefde ook mee met de prestaties van je medesporters. De belangstelling van de media was natuurlijk niet te vergelijken met nu. De ontvangst van de Olympische ploeg in ons land was sober. Na de spelen moest Ad weer gewoon aan het werk en dank zij zijn deelname aan de spelen kreeg hij werk bij de PTT als postbesteller. Zo kon hij naast zijn werk blijven trainen en werd hij vervolgens toch profwielrenner naast zijn werk. Hij is blij dat hij heeft mogen meedoen aan de spelen van Montreal en tijdens de afgelopen spelen dacht hij daar nog vaak aan terug. And last but not least: Hij vond het geweldig dat hij tijdens de afgelopen spelen zijn kleinkinderen kon vertellen over zijn eigen ervaringen als deelnemer aan de spelen van 1976.

Piet Peeters

De Paralympische spelen.

Enkele weken na de Olympische spelen worden tegenwoordig de paralympische spelen gehouden. Deze begonnen op 29 augustus 2012. De Paralympics vonden in oorsprong in 1948. Er werden toen in Engeland wedstrijden georganiseerd voor oorlogsveteranen met rugletsel (W.O.II was pas 3 jaar achter de rug).

In 1952 vonden weer wedstrijden plaats voor lichamelijk gehandicapten en nu waren er ook deelnemers uit andere landen waaronder Nederland.

In 1960 werden na de Olympische spelen in Rome voor het eerst echte Paralympics georganiseerd. Deze waren alleen voor deelnemers in een rolstoel. Vanaf 1976 mochten ook atleten met geamputeerde ledematen meedoen. De nadruk kwam te liggen op wat sporters met hun handicap nog kunnen. Het werd gewoonte om deze spelen te organiseren in het land, dat ook de Olympische spelen organiseert. In 2012 werd dat zelfs verplicht, zodat men dan gebruik kan maken van de faciliteiten die er voor de Olympische spelen zijn.

De spelen zijn verdeeld in 6 categorieën en er staan 20 sporten op het programma. Dit jaar deden er 4200 atleten mee uit 166 landen. Uit ons land namen er 91 atleten deel.

De publiciteit rondom de Paralympics is niet te vergelijken met die van de “gewone”spelen, maar er wordt gelukkig steeds meer aandacht aan besteed.

Ook aan de Para Olympische spelen heeft in het verleden een Gastelaar deelgenomen. Het was Harry Oomen. (25-07-1960). Tijdens oogstwerkzaamheden in augustus 1979 verloor Harry een been.

Dat verhinderde hem niet om toch aan sport te doen en hij kwam terecht bij volleybalvereniging Blauw Wit, die een afdeling zitvolleybal had. Daarmee begon Harry in 1980. Hij viel op door zijn volleybalkwaliteiten en na de paralympische spelen van 1984 werd een nieuw team gevormd. Men wilde verjonging. Intussen speelde Harry in de landelijke competitie en hij kwam in aanmerking om in 1988 mee te doen aan de spelen in Seoel. Bij die spelen behaalde zijn team zilver.

In 1996 was Harry weer van de partij in Atlanta en daar bereikte het team de vierde plaats. In 2000 werd het team in Sidney 5e.

Om te acclimatiseren moesten de deelnemers al weken voorafgaande aan de spelen aanwezig zijn. Al met al waren de atleten zes weken weg van huis. De onderdelen werden vooral afgewerkt in de avonden en het weekeinde. Bij de

Parlympics is er veel begeleiding. Het team van Harry had twee trainer-assistenten, een fysiotherapeut en een arts. Er is ook veel meer begeleiding nodig bij die teams dan bij valide atleten en dit komt vooral van vrijwilligers. Zonder hun hulp zouden de spelen geen doorgang kunnen vinden.

foto van Prins Willem Alexander tijdens voorbereiding paralympics en naast W. Alexander Harry oomen de Gastelse deelnemer aan de paralympics.

De belangstelling voor de Paralympics is beduidend minder dan voor de Olympische spelen. In het verleden besteedde de tv er nauwelijks aandacht aan. Dat geldt nog steeds voor de gehandicapten sport buiten de Olympische periode.

Harry kijkt op zijn deelname aan de spelen terug met een goed gevoel. Hij krijgt de kriebels als “zijn” spelen weer bezig zijn. Deelnemen is een gigantische belevenis: iets dat hij voor geen geld had willen missen.

Ook het enthousiasme, waarmee de spelen georganiseerd werden, maakte veel indruk. Naast het sporten met al die atleten was het deelnemen aan de spelen ook een unieke kans om een stuk van de wereld te zien.

Harry is na de spelen blijven sporten. Nog vorig jaar deed hij als zwemmer mee aan de trio triatlon van Gastel.

De Sint Bernardusschool

Afgelopen jaar was in de Mgr. Meeuwissenstraat een tafereeltje te zien uit vroegere tijden. Op de Sint Bernardusschool was men voorbereidingen aan het maken voor de viering van het 110 jarig bestaan van de school.

Deze school is twintig jaar eerder gesticht dan de Sint Joannesschool.

In 1900 had pastoor van Aalst, als voorzitter van het parochiebestuur, een plan laten maken voor de bouw van een zusterhuis met schoollokalen. De bouw daarvan was gereed eind 1900. De zusters van Etten werden benaderd om in dat klooster te gaan wonen en les te geven in de school, die uitsluitend bestemd zou worden voor meisjes. Op 15 januari 1901 kwamen de eerste zes zusters naar Gastel, waarmee de Sint Bernardusschool, zoals deze school genoemd werd van start ging. De naam is afkomstig van Bernardus, de stichter van de kloosterorde der Cisterciënzers. Tot deze orde behoorden toen al ruim 600 jaar de parochiegeestelijken van Oud Gastel.

Bij deze school was ook een bewaarschool voor kinderen van 4 tot 6 jaar. Maar deze was zowel voor jongens als meisjes. Op de kleuterschool zaten 112 jongens en meisjes en op de lagere school 90 meisjes. Al in augustus van dat jaar (1901) werd de school uitgebreid tot zes klassen (leerjaren).

Bij de school kwamen ook een avondschoon, een bidschool en een Mariacongregatie. Ook kwam er een naaischool bij. Het eerste hoofd was zuster (soeur) Philippa Rossing.

In de eerste wereld oorlog werden er korte tijd Belgische vluchtelingen uit Bornem ingekwartierd. In 1921 kwam er rijkssubsidie voor bijzondere scholen. Het parochie/schoolbestuur liet een geheel nieuw schoolgebouw bouwen, zoals dat voor de Sint Joannesschool ook gebeurde. Dit werd in

1922 in gebruik genomen waarbij op het plein (de koer) een H. Hartbeeld werd onthuld. Nu kwamen ook de laatste Gastelse meisjes, die eerder nog naar de openbare school in Gastel gingen, naar deze school.

Ook aan de Bernardusschool gingen de bezettingsjaren tijdens de 2^e wereldoorlog niet ongemerkt voorbij. In mei 1940 kreeg de school korte tijd inkwartiering van Duitsers. In 1943 kwamen er drie klassen van de Sint Joannesschool, vanwege inkwartiering van Duitsers, naar de Bernardusschool. In 1944 kwamen er dwangarbeiders die moesten werken aan de tankval bij Stampersgat. Na de bevrijding kwamen er Britse militairen in de school en later weer Amerikaanse soldaten. Deze laatsten waren van de luchtdoel-artillerie om V1-bommen die op Antwerpen gericht waren neer te halen.

In 1955 werd een VGLO school aan de Bernardusschool toegevoegd. Deze gebouwen vormen nog steeds onderdeel van de huidige Sint Bernardusschool.

In 1959 vertrokken de zusters naar Etten en dhr. C. van Zundert werd schoolhoofd. Deze werd later opgevolgd door dhr. A. Goossens en weer later door dhr. Groels, de huidige directeur

In 1966 volgde er een verbouwing en in 1969 werd de school gemengd.

Bij de school was nog steeds een kleuterschool waarvoor in 1972 een nieuw gebouw werd gerealiseerd. De school kreeg de naam Kwetternest.

In 1985 werden kleuterschool en lagere school samengevoegd tot één basisschool. Intussen werd de school verbouwd en kreeg de school ook een aula. De heropening van de Bernardusschool volgde in 1986. De geschiedenis van de

school werd uitgebeeld in een fraai wandkleed gemaakt door mevr. Vromans, jarenlang leerkracht aan de school. In 1993 werd het oude schoolgebouw dat nog was blijven staan alsnog afgebroken en werden er enkele lokalen bijgebouwd.

Er kwamen plannen voor een nieuwe school en nu zijn er plannen voor een brede school zodat er één onderkomen voor de drie Gastelse scholen komt. In hoeverre dan de Sint Bernardusschool nog een zelfstandige school blijft is ongewis. Maar het jubileum dat de school al 110 jaren jong is, hebben we kunnen vieren.

Piet Peeters.

Sint Joannesschool 90 jaar.

Tot 1900 was er in Gastel alleen openbaar onderwijs. In 1901 kwam er in Gastel de Sint Bernardusschool, een bijzondere school, echter alleen voor meisjes. Deze school kreeg nog geen rijkssubsidie. Dat veranderde met de onderwijswet in 1920. Nu kregen ook de bijzondere scholen subsidie en er werden vanaf dat jaar in veel plaatsen bijzondere scholen gesticht. Tot dan moesten de jongens in Gastel naar de openbare school aan de Steenstraat of aan de Koelestraat.

In 1920 werd er vanuit het parochiebestuur, dat ook het beheer had over de Sint Bernardusschool een plan gemaakt voor een katholieke jongensschool. De bouw werd aanbesteed en dan zou tevens de Sint Bernardusschool een nieuw gebouw krijgen. Op 30 november 1921 was de Sint Joannesschool, zoals de jongensschool zou gaan heten, zover klaar dat deze ingezegend kon worden. De naam Joannes was de kloosternaam van pastoor Damen, die toen voorzitter van het bestuur was. De inventaris was nog niet compleet. Er waren ondermeer nog geen schoolborden.

Als hoofd was benoemd dhr. A. Nuchelmans. Daar nu zowel de jongens als de meisjes naar een katholieke school konden, zaten de openbare scholen al spoedig

zonder leerlingen en verscheidene onderwijzers van die scholen kwamen op de Sint Joannesschool. Daarnaast werd er ook contact gelegd met een kloosterorde: De Broeders van Barmhartigheid uit Mechelen (of de broeders van Scheppers). Van die orde kwamen broeder-onderwijzers naar Gastel. Enkele daarvan waren al actief in het jeugdwerk in Gastel.

Bij de Joannesschool kwam later een klooster en twee patronaatsgebouwen. En daarmee kreeg de school ook een groot speelplein (de koer)

Tijdens de Duitse bezetting was de school tijdelijk in gebruik als kazerne voor de Duitse Wehrmacht.

De kinderen kregen toen les op verschillende plaatsen, zoals op een zolder van een bakkerij, in een doel van een handboogschutterij enz. In 1946 werd broeder Willibrord hoofd van de school en vervolgens dhr. J. Jongenelen, dhr. K. van Aalst en mevr. J Bakker daarna dhr. A. Kleemans, dhr. J. Paantjens en tenslotte de huidige directeur dhr. J. Peeters.

Tot 1969 was de Sint Joannesschool een school voor uitsluitend jongens. Uiteraard voor Gastelse jongens. Tijdens de Duitse bezetting kwamen er kinderen van jeugdhuis Sint Lutgardus, waar evacués uit oost Souburg verbleven. Daaronder waren er ook enkele joodse kinderen. In 1951 kwamen er ook schipperskinderen in het jeugdhuis te wonen. Deze situatie bleef tot 1958, toen het schippersinternaat een eigen schoolgebouw kreeg. De schipperskinderen kwamen weer terug naar het jeugdhuis in 1979. Het duurde tot 1983 dat de schippersschool werd opgeheven. De school was in 1969 gemengd geworden en er kwamen van lieverlee ook meisjes naar de school.

Omstreeks 1952 werd de gymzaal van de Joannesschool verbouwd tot twee leslokalen en daar kwam boven een lokaal, dat later voor handvaardigheid gebruikt zou worden. In 1961 kreeg de school een nieuwe gymzaal. In dat jaar kwam er ook centrale verwarming, die de kolenkachels in de klaslokalen overbodig maakten. Ook de oude poepdozen werden vervangen door moderne wc 's. Elk klaslokaal kreeg nu ook een kraantje met wasbak. Daarvoor was er slechts één kraan op de hele school.

Het schoolgebouw werd in 1983 gesloopt en vervangen door een nieuw gebouw in combinatie met O.B.S De Linde. Nu kwam er ook een aula. Bij de nieuwe school kwam ook een kleuterafdeling en met de invoering van de basisschool voor kinderen van 4 tot 12 jaar. In 1985 omvatte de Joannesschool de groepen 1 tot en met 8.

Vele veranderingen vonden plaats in die 90 jaar. De omgangsvormen tussen leerkrachten, ouders en kinderen veranderden volledig. Moderne leermiddelen zoals computers, digitale schoolborden en techniektorens vonden hun intrede. De rol van de ouders is in 90 jaar ook veranderd. Kwamen de ouders vroeger slechts om hun kind aan te melden, tegenwoordig hebben ouders via de ouderraad en de

medezeggenschaps-raad meer invloed op de gang van zaken op de school. En in de loop der jaren kwamen daar ook de ouderavonden bij, zodat de ouders in gesprek gingen met leerkrachten.

Er zijn plannen voor het vormen van een brede school waarin de Sint Bernardusschool en de Linde ook hun plek gaan vinden. Hoelang de Sint Joannesschool nog zal bestaan is ongewis.

Maar eerst werd door de school met een schoolfeest nog stilgestaan bij het 90 jarig jubileum. Het 90 jarig bestaan was al eind november 2011, maar die tijd leende zich niet zo voor een feest dat zich vooral buiten zal afspelen. Het feest is gevierd door de schooljeugd op donderdag 14 juni 2012. Het feestthema was een terugblik zijn naar de tijd van 90 jaar geleden, de tijd van Ot en Sien.

Piet Peeters.

Kamervragen over censuur in 't Veerke

B & W verboden in 1977 vertoning 'opruimende' Spaanse film

Johan van Merriënboer

'Is het de bewindslieden bekend, dat burgemeester en wethouders van Oud Gastel de openbare vertoning van de film *1 mei, dag van het Spaanse verzet*, die voorzien was op 18 maart jl., hebben verboden?', zo luidde de eerste vraag die Bram van der Lek, lid van de Tweede Kamer voor de Pacifistisch Socialistische Partij (PSP) – een van de voorlopers van GroenLinks – begin april 1977 stelde aan minister De Gaay Fortman van Binnenlandse Zaken en staatssecretaris Meijer van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk.¹

Filmcensuur in Oud Gastel! De jeugd van 't Veerke – de Gastelse Stichting jeugd- en jongerenwerk – had het gemeentebestuur een mooie brief geschreven waarin gevraagd werd gebruik te mogen maken van 'de aula van het ontmoetingscentrum' voor een openbare thema-avond met film. Die aula was het bekende 'Patronaat' naast de Johannesschool, de oude jongensschool in de Veerkensweg. De avond was gepland op 18 maart 1977 en de film die 't Veerke wilde draaien was getiteld *1 mei, dag van het Spaanse verzet*.

De film was geproduceerd door Cineclub Vrijheidsfilms, een radicaal linkse club die in 1966 juist was opgericht om de censuur op politieke films te doorbreken. Cineclub zocht aansluiting bij provo, de demonstraties tegen de oorlog in Vietnam, het studentenprotest en allerlei andere geëngageerde 'Sixties'-bewegingen. De film was illegaal opgenomen in Spanje en duurde een half uur. Onderwerp: een demonstratie op de dag van de arbeid in 1973, en het verzet tegen de katholieke dictator generaal Franco. Cineclub presenteerde de film in het kader van het zogenaamde Derde Wereld Vormingscentrum, dat gesubsidieerd

¹Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, Zitting 1977, Aangangsels nr. 364, p. 741-742.

werd door de Nationale Commissie Ontwikkelingssamenwerking. Deze Commissie werd op haar beurt krachtig gestimuleerd door Jan Pronk, de minister van Ontwikkelingshulp in het kabinet Den Uyl (1973-1977), het meest progressieve kabinet in de parlementaire geschiedenis.

Volgens vragensteller Van der Lek vond het Gastelse college van B & W dat een open jongerencentrum zich niet met politiek moest bezighouden en dat onrust stoken in ruimtes van de gemeente niet kon worden getolereerd. Dat was een paternalistische vorm van censuur. De verantwoordelijke wethouders – Laurent Vrolijk partij Algemeen Belang en Jos Ernest partij Sociale Eenheid - zouden hebben gezegd dat ‘dit verbod niet moet worden gezien als een beperking van de vrijheid, maar als een stimulans in de richting van een vredelievende opvoeding van de jeugd en dat wordt niet bereikt door opruiende films over narigheid in andere landen’.

Van der Lek vroeg de bewindslieden ten slotte of zij bereid waren er bij burgemeester en wethouders van Oud Gastel op aan te dringen de openbare vertoning van de film tóch mogelijk te maken.

Voor de algemene context is het van belang erop te wijzen dat de vraag werd gesteld op het moment dat de Nederlandse politiek het toppunt van polarisatie had bereikt. Op 21 maart 1977 was het kabinet-Den Uyl gestruikeld over de zogenaamde grondpolitiek, vooral door toedoen van vicepremier – en inmiddels ook CDA-lijsttrekker – Dries van Agt. Links en rechts stonden daarna als kemphanen tegenover elkaar. Van der Lek stelde impliciet dat het arrogante rechtse establishment c.q. het Gastelse gemeentebestuur de linkse jeugd weer eens een loer had gedraaid. Hij hoopte daar ongetwijfeld politiek garen bij te spinnen. Op 25 mei zouden Tweede Kamerverkiezingen plaatsvinden.

Toch blijft het opmerkelijk dat 't Veerke kennelijk toestemming had gevraagd om een politieke film te vertonen. Preventieve filmcensuur – met uitzondering van vertoningen voor personen jonger dan 16 jaar ‘ter bescherming van de goede zeden’ – is immers in strijd met de Nederlandse Grondwet. Daarnaast valt op dat B & W pas in een brief die gedateerd was op 17 maart de toestemming weigerden. Dat was dus één dag voordat de film vertoond zou worden.

Het antwoord op de vragen van Van der Lek bereikte de Tweede Kamer pas op 6 september 1977. De kabinetsformatie zat op dat moment al in een impasse, zou nog maanden duren en werd uiteindelijk de langste aller tijden. Het tweede kabinet-Den Uyl kwam er niet en de progressieven zouden nog jaren buitenspel staan. De Gaay Fortman en Meijer citeerden uit de aan het bestuur van 't Veerke gerichte afwijzingsbrief van B & W van 17 maart:

In antwoord op uw bovenaangehaald schrijven delen wij u mede, dat door ons college géén toestemming wordt verleend tot het organiseren van bedoelde thema-avonden met filmvoorstellingen in het gemeentelijk ontmoetingscentrum, aangezien hierdoor de indruk kan worden gevestigd dat hier politieke achtergronden aanwezig zijn. Wij zijn derhalve ook niet bereid om voor de vertoning van de film 1 mei, dag van het Spaanse verzet vergunning te verlenen.

De bewindslieden wilden geen aandrang uitoefenen op B & W om de openbare vertoning toch te laten plaatsvinden. Van der Lek kreeg dus nul op zijn rekest. Aan dit negatieve antwoord hing echter nog een staartje, dat toch een flinke tik op de vingers van B & W was.

Wat was het geval? 'Het bepalen van de bestemming en het gebruik van ruimten in beheer bij [een gemeente]' behoorde volgens de bewindslieden inderdaad primair tot de beslissingsbevoegdheid van die gemeente. B & W gingen dus terecht over het verzoek van 't Veerke om gebruik te kunnen maken van 'de aula van het gemeentelijk ontmoetingscentrum'. Voor dat besluit was het college wel verantwoording verschuldigd aan de gemeenteraad. Tot zover was er niets aan de hand. Daarop volgde echter nog: 'Bij beslissingen omtrent het beschikbaar stellen van gemeentelijke ruimten kunnen in bepaalde omstandigheden grondrechten als vervat in het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden in het geding komen.' In een noot bij deze passage werd bovendien gewezen op een arrest van het Europese Hof, waarin beslist was dat de overheid tegenover haar burgers de in het verdrag genoemde grondrechten in acht moest nemen.²

²De zaak van de Zweedse Machinistenbond, EHRM, 6 februari 1976, *Nederlandse Jurisprudentie* 1977, 2.

Mijn conclusie is dat het besluit van B & W uit 1977 waarschijnlijk een schending was van het grondrecht van vrijheid van meningsuiting. Dat recht is vervat in artikel 10 van het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens en artikel 7 van de Nederlandse Grondwet. Dit grondrecht is niet absoluut. Beperkingen zijn bijvoorbeeld mogelijk in het belang van de openbare veiligheid, maar beslist niet omdat de door 't Veerke georganiseerde thema-avond 'politieke achtergronden' zou hebben. Bij mijn weten heeft het bestuur van 't Veerke de stap naar de rechter echter niet gezet. Het leverde natuurlijk wel politiek rumoer op. De WOS, Werkgroep Oud Gastel/ Stampersgat stond achter het Veerke en protesteerde mee. Niet veel later (1982) kwam er een eigen gebouw en werd 't Veerke baas in eigen huis. De jeugd werd al snel minder radicaal, en het establishment minder verkrampt.

JvM, 19 sept. 2012

Het nieuwe clubhuis van 't Veerke in maart 1982.

Kuivezand

Vorig jaar kreeg Heemkundekring Het Land van Gastel een serie verhalen aangeboden die zich afspeelden op Kuivezand in de jaren 40 en 50 van de vorige eeuw. Ze waren geschreven (ingeklopt) door dhr. Bart Derene. Bart Derene is de zoon van Janus Derene getrouwd met Sientje Broos. Zij woonden destijds op Kuivezand huisnummer C 85 in 1951 omgezet in Kuivezand 39. Momenteel woont hij in de Zellebergen te Oudenbosch. We kregen van hem toestemming om zijn verhalen te publiceren in ons jaarboek. Met deze verhalen krijgt men een indruk van het leven in die tijd op Kuivezand. Hij noemde de serie:

Bewoners van Kuivezand.

Van de Vliet tot het Broekestraatje.

Enkele mensen van de Drie Weikes.

Nordus Jansen. Kuystermans.

A.Wijnschot van den Biggelaar — Kolenboer.

Jan van den Broek van Hoof.

Nil de Wild, getrouwd met Mina van Kinderen.

Q. Tak van den Nobelen.

Begin Kuivezand

Janske Masseur woonde samen met haar broer, welke pater was.

Jan Koevoets, getrouwd met Pietje Dam.

Jan Rijdsdijk, getrouwd met Jaan v. As (in een huis met een zeer hoge stoep).

Frans Koetsenruiter, getrouwd met Janske Dam.

Marijn Kersten, getrouwd met Mieke v. d. Minnen (eerder getrouwd met Tak)

Mina v. Oers had een winkeltje.

Nilleke v. Unen, getrouwd met Mina de Vet (hij werkte bij de broeders).

Kees v. d. Oever,

Janus Derene, getrouwd met Sientje Broos .

Jan v. Rijsbergen, getrouwd met Kee Batenburg.

Jan Vergouwen, getrouwd met Lies Keepers.

Sjaan Buurste, getrouwd met Kee van den Bosch.

Opvallend was dat de meeste vrouwen met hun meisjesnaam werden genoemd. Ook hadden veel mensen een bijnaam.

Math. van Zundert, getrouwd met Mina de Rooi

Sjaan Dijkers.

Arie v. Zundert, getrouwd met Jo Stroop.

Roks, getrouwd met Cor de Vet.

Riekus Aarsen van Elteren.

Peer Martens, getrouwd met Mie v. Hoof.

Kees Palings Jongenelen.

Frie v. Zimmeren, getrouwd met Jaan Ossenblok.

Voermans, weduwnaar (mandenvlechter) Kees Voermans, getrouwd met Jaanekee.

Later woonden daar Ko en Jaantje Bos.

Bakker Geert Heinen, getrouwd met Dientje Vreugde . Ze hadden een winkeltje

Bij Janus Mies en Cor Vergouwen in woonden tijdelijk in:

Piet Luyks getrouwd met Cath. Muys.

Driek v. Schijndel, getrouwd met Dina Vergouwen.

Marijn Bierbooms, getrouwd met Mina Luisterburg Ze hadden een café. Mina was eerder getrouwd met Goorden.

Jan en Toon van Gastel. Ze hadden ook een café.

Willem Gulden, getrouwd met Marie.

Kees Batenburg, getrouwd met Mieke Brans.

Roel Geers Braat.

C. Koenraad-Lauwerijssen.

Janus Oomen, getrouwd met Riet Akkermans.

De Lange Oomen (Rinus), getrouwd met Trien Smoor.

Sjef van Rijsbergen, getrouwd met-Broos. Ze hadden een winkeltje en een bakkerij

J. Wagemakers van de Kar – landbouwer.

In de Wildertstraat, Standdaarbuitenswegje en Bredestraat

Arie v. Rijsbergen, getrouwd met Bet Verstraten.

Boord v. Rijsbergen-Jongenelen.

Toon de. Wit, getrouwd met M. Jansen.

Merijntje v. Rijsbergen-Rijsdijk.

Toon Koevoets, weduwnaar.

Later Jac Schijvenaars, getrouwd met Jo v Nijnatten. Hij woonde later in een houten huis.

Janus Keepers van de Klundert .

Jaantje Rijnvos.

Janus de Koning, getrouwd met Leentje Rijnvos.

Rinus van de Muuren-Buurstee.

Ariaan v. d. Muuren-de Jong.

Marinus Oomen-Schrauwen – Landbouwer.

De zondagse piekelo

Elke zondagmiddag kwam Nil Vergouwen langs op zijn bakfiets en later met een paard en een wagentje. Het ijs werd gekoeld met ijsblokken, welke om de ketel zaten. Maar als het warm was en omdat we aan het einde van de route woonden was het ijs vrijwel gesmolten en werd het ijsje erg waterig. Wij

stonden al een uur van te voren klaar met onze sjou (een halve stuiver) in de hand, welke helemaal warm was geworden . Later stonden we steeds in tweestrijd omdat soms Gijzen van 't Heike langs kwam en die had veel beter ijs. Had je besloten om voor Gijzen te kiezen en kwam die niet, dan had je niks.

Varken slachten

Bij de meeste mensen werd een of twee keer per jaar een varken geslacht. Bij mijn weten waren er toen twee slachters nl. Cees Gommeren en Kiske van de Lint, maar als Kiske op het erf kwam werd het varken al onrustig, (misschien kon hij het ruiken). *De vroegste keren* welke ik me kan herinneren werd het varken levend in zijn hart gestoken. Later werd hij eerst geschoten met een z.g. schietmasker. Dan werd een pen in zijn kop geschoten. Mijn moeder zat met een grote schotel bij de steekwond om het bloed op te vangen voor de bloedworst . Daarna werd het varken overgoten met kokend water en werden de haren van het varken *afgeschraapt*. Als kind vonden wij het eng maar ook weer wel spannend. De slachter zei dat we het varken zijn kont moesten kussen omdat we dan de blaas kregen. Die lieten we drogen daarna opblazen en er mee voetballen.

Een keer had Van de Lint een paar karbonades in zijn fietstas laten verdwijnen. Mijn vader had dat gezien en wilde hem op zijn nummer zetten Elke keer als het varken werd geslacht werd de z.g. pezerik vernieuwd. Deze werd o.a. gebruikt om de zaag in te vetten. Van de Lint had heel grote veren onder zijn zadel en mijn vader bond de oude pezerik vast tussen die veren. De slachter had niets in de gaten en hij kwam een week later voorbij met een zwerm vliegen achter hem aan.

Koninginnedag

Er kwam een grote tent op de wei van Jan van Rijsbergen. Daar werden wedstrijden voor kinderen en volwassenen gehouden. O.a. paalklimmen.

Hierbij werd een vrij hoge paal ingesmeerd met groene zeep. Bovenaan hing een oud fietswiel, waaraan een aantal pakketjes hingen. Als je in de paal kon klimmen, mocht je de pakjes hebben.

Een ander spel was het z. g. puiten kruien. Hierbij werden vijf kikkers in een houten kruiwagen gedaan (er waren er toen nog zat). Je moest dan zo snel mogelijk een bepaald traject afleggen en tevens met zo veel mogelijk kikkers arriveren. Ze werden daarna allemaal weer losgelaten .

Zaklopen voor jong en oud spreekt voor zich. Touwtrekken was alleen voor volwassenen. Alle vrouwen bakten een zogenaamde aardappeltaart. Wij als kinderen kregen altijd een taart van Jans Heeren of Jo Stroop maar die konden geen bal van taarten bakken.

Herinneringen aan de oorlog als kind van vijf jaar.

Bij Math. van Zundert woonden Duitsers omdat zij geen kinderen hadden. Als kind ging ik er dikwijls naar toe omdat ik dan snoepjes van de Duitsers kreeg. Het waren een soort ovale stophoestjes. Mijn vader had een schuilkelder gebouwd, een groot gat in de grond met daar overheen een laag met bielzen en dan grasmatten,

Er werd van alles in gesjouwd: Beddengoed, een knijpkat welke wij een zjimmie noemden en ook etenswaren werden meegenomen. We hadden een blauw houten

Duits munitiekistje. Daarin zat brood en o.a. zult. *De eerste de beste nacht* die we in de schuilkelder doorbrachten liep deze vol water en 's morgens dreven de bedden en het kistje in het rond . Het genoemde kistje heb ik nog steeds als ik het open doe ruik ik zult. De mensen waren bang voor de V 1's en later voor de

V2's, welke overvlogen richting Antwerpen. Ze maakten een heel speciaal geluid. Zolang je dat hoorde was er niets aan de hand. Viel de motor echter stil, dan donderde hij naar beneden. Op een dag gebeurde dat. Hij viel naar beneden maar ontplofte niet. Na een tijdje ging Rikus Aarssen met hamer, nijptang en schroevendraaier op weg om het apparaat te ontmantelen. Hij sloopte er een aantal platen van af, bond ze op zijn rug en ging op weg naar huis. Toen hij ongeveer 50 meter gelopen had ontplofte de bom toch en Rikus werd met platen en al in de sloot geblazen. De mensen zeiden " Wat ben jij goed weggekomen" Hij zei: "Dat ben ik zeker want ik heb platen om mijn ramen dicht te maken en jullie niet".

De eierdop

Mijn vader had *net* de poort vernieuwd, met tengels gerepareerd en netjes geteerd, toen een paar Duitsers met een z.g. eierdop (een klein amfibie voertuig) dwars door de nieuwe poort heen reden. De poort was totaal aan gruzelementen. Ons vader was woest en het werd nog erger, toen ze hem vertelden dat hij bij Toon Koevoets aardappelen moest gaan schillen. Hij zei: "Ik heb nog nooit aardappelen geschild, dus nou ook niet". Toen ze echter een pistool voor de dag haalden vond ons

moeder het toch te link worden en zei: "Janus ga nou maar mee. Zo lang zal het niet duren". Hij ging toch maar mee. Er was in die tijd een tekort aan van alles en ook aan spullen om te bakken. Daarom ging ons vader met een broer van hem 's nachts op stap met een laken en een paar stokken. Ze zochten naar een veld met blauw maanzaad. Als dit rijp was stond dat in oppers op het land. Ze zetten dan de opper op het laken en sloegen dan op de zaaddozen, welke dan op het laken vielen. Die namen ze dan mee naar huis (het was natuurlijk diefstal maar ja men moest wat). Met het worstmachientje (met hulp stukken) werd het zaad uitgeperst. Er kwamen dan een soort drollen uit, welke dan weer naar het varken gingen. De olie, die na gezeefd te zijn, werd gebruikt als bakolie. De mensen droogden in die tijd ook allemaal appels (nu tutti frutti). Ze regen dan stukjes appel aan een touw, welke dan bij de bakker boven de oven werden gedroogd.

Nog wat over het oorlogsgebeuren.

In de herfst van 1944 begonnen de Duitsers terug te trekken. Dagen aaneen trokken ze op Kuivezand voorbij: paarden, fietsen, auto's, kanonnen en een heel zooitje triest uitzijnde mannen, waaronder een aantal Italianen die je kon herkennen aan hun uniform. Als kind vond je dit pure sensatie. Ze bliezen de bruggen op over de Vliet bij de wasserij en ook de brug over het spui bij Joke van de Zande en de brug over de Mark bij Standdaarbuiten. Het waren ontzettend zware knallen. Een aantal dagen kwamen er honderden vliegtuigen overgevlogen. Waarschijnlijk op weg naar Arnhem. Wij keken onze ogen uit. Een tijdje later stonden er kanonnen bij ons op de wei (Engelse) die schoten op Standdaarbuiten waar nog Duitsers weerstand boden en waar ze een waarnemingspost hadden in de kerktoren. Ons vader stond met van die gebreide wanten achter een kanon en de hulzen welke uit het kanon vlogen ving hij op en ome Toon stond klaar met een baal om ze af te voeren naar de zolder. Er waren waarschijnlijk nog enkele Duitsers

achtergebleven en die schoten op de genoemde kanonnen. De Engelsen gingen liggen maar de familie Derene bleef staan. Ze werden tot hun verbazing door de Engelsen onderuit gehaald (ondanks alles waren ze vooral naief). De Duitsers hadden overal op het land houten palen gezet om te voorkomen, dat er zweefvliegtuigen konden landen bij ons thuis. Er stonden drie van die palen twee rechte en een kromme. Bij Boord van Rijsbergen stond er maar een. Deze was wel mooi recht. Oom Toon ruilde in de nacht de kromme tegen de rechte. Boord snapte niet hoe zijn paal in een nacht zo krom was getrokken.

Math. van Zundert.

Toen de Amerikanen langskwamen stond Math. van Zundert buiten met een verrekijker welke hij van de Duitsers had gekregen. Een Amerikaanse officier vond dat hij die terstond moest afgeven maar van Zundert was het daar zeker niet mee eens. Ze zeiden dat hij waarschijnlijk een Duitser was. Toen ze dreigden hem te arresteren kwam Mina, zijn vrouw tussenbeide en gaf hij alsnog de verrekijker af. Hij had ook van de Duitsers een glazen bol gekregen. Werkelijk een bijzonder ding. Aan een kant was het een klok aan de andere kant een kompas. Na de oorlog moesten alle mensen hun geld inleveren omdat er nieuw geld kwam. De mensen zeiden tegen Van Zundert, dat hij er nou wel achter zou komen met zijn zwart geld (later hadden ze er spijt van), verkregen door zijn vrouw, die werkte als, wat ze toen noemde, baker (alle kinderen bij ons in de buurt zijn vrijwel allemaal gehaald door Mina van Zundert). Van Zundert raakte door deze gang van zaken zo in de war dat hij al zijn papieren geld op at. Hij werd later totaal geestesziek. Als je als kind bij hem binnen kwam deed hij de deur op slot en moest je een rozenhoedje bidden met je blote knieën op de cocosmatten. Dat was bepaald geen pretje. Later kwam hij in een tehuis in Vught terecht. Bijna alle kinderen in de buurt werden gehaald door Mina van Zundert. Ze was daardoor een zeer bekende en gewaardeerde vrouw.

Van horen zeggen.

Na de oorlog gingen veel mannen smokkelen van en naar België. Naar België namen ze graan mee (50 à 60 kg) en brachten ze tabak en nylons mee terug. Ze gingen, bijna niet te begrijpen, dwars over akkerland, weiland en sloten. Ze mochten niet ontdekt worden door commiezen (douane). Ze waren dan hun handel (negosie) kwijt en kregen een boete of ook wel gevangenisstraf. Ze gingen meestal met dezelfde groep. Men moest honderd procent op elkaar kunnen rekenen. Bij toerbeurt liep men voorop als verkenner. Deze liep ongeveer 50 meter voor de anderen uit met een veel lichtere last dan de rest (25 kg rogge i.p.v. 50 kg tarwe). Werd deze verkenner gepakt dan was dit een klein verlies. Jantje Hellemons *verwisselde* half weg van schoenen omdat hij altijd last had van zijn eksterogen. Zonder dat hij het in de gaten had, hadden ze zijn schoenen *verwisseld*

voor een paar damesschoenen met z g hakkebandjes, welke wel pasten, maar waar hij niet op kon lopen. Hij ging op zijn sokken terug naar huis.

Janus Palings was zeer brutaal. Hij ontdekte als verkenner onder een boom een commies die duidelijk afstak tegen het maanlicht. Hij gebaarde de groep om te gaan liggen en liep met zijn handen in zijn zakken fluitend op de man af. Deze moet gedacht hebben dat iemand die fluitend aan komt lopen niets kwaads in de zin heeft. Toen Janus echter bij hem aankwam gaf hij hem een tik op zijn kop. De man streek het zeil en Janus gebaarde dat ieder weer door kon lopen.

Een andere keer gingen ze op de fiets naar Schijf. Ze lieten hun fiets daar achter en gingen te voet verder. Na het graan te hebben omgewisseld voor tabak en nylons liepen ze terug naar hun fietsen. Juist op dat moment kwamen, zoals ze dat zeiden, de commiezen er aan. Ze renden naar hun fietsen en sprongen er op en gingen er snel van door. Bij Nil Speek liep op dat moment de ketting van zijn fiets.

Hij gooide snel zijn fiets op zijn kop en legde zijn ketting op het tandwiel. Hij lette daar bij niet goed op en kwam met zijn oor tussen ketting en tandwiel. Hij moest helemaal mee rond. Hij had namelijk een terugtraprem. Volgens ons vader gilte hij daarbij als een speenvarken. Het verhaal kwam aan de orde na de vraag hoe hij aan zijn rafelig oor kwam. De commiezen namen zijn tabak, nylons en zijn fiets in beslag. Hij kreeg er ook nog een gevangenisstraf bij.

Kleine communie

Voor dat je je kleine communie mocht doen, was het veel oefenen geblazen. Ook bij het biechten was dat zo, maar wat moest je nou toch zeggen? In die biechtstoel wisselden wij van gedachten over verschillende zonden welke we zouden kunnen biechten. Daar waren gevloekt — gelogen — gescholden — en onkuisheid (we wisten nog niet wat het was en toen we het wel wisten gingen we niet meer biechten).

Enkele dagen voor de plechtigheid kreeg ik vreselijke buikpijn. Na het raadplegen van Dr. De Beer moest ik zo vlug mogelijk naar het Charitas ziekenhuis in Roosendaal. Auto's en bussen waren er niet, daarom leende mijn vader van Toon Koevoets zijn paard (dat blind was) en kar en zo reden we over de Langenberg met een ontstoken blindedarm al schokkende naar Roosendaal. Of het door de slechte weg kwam weten we niet, maar toen we daar aankwamen, was de blindedarm gesprongen en had ik buikvliesontsteking. Het was *op het kantje af* of ik was er niet meer geweest. Ik lag zes weken in het ziekenhuis. Er was in die tijd nog geen antibiotica. Nadat ik het ziekenhuis had verlaten deed ik mijn Communie alleen. Dat had ook zijn voordelen, want ik kreeg de volle aandacht van iedereen.

De Hut

Na de oorlog werden er veel soldatenspelletjes gespeeld. Men trok ten strijde met helm op, koppel met patronen om (er was genoeg van die rotzooi). We speelden wijk tegen wijk. Men ging elkaar te lijf met stenen en stokken. Meestal verloren wij en moesten wij ons terug trekken tot achter het Weelstraatje, de demarcatie lijn.

Op een keer misten we na afloop een bendelid, namelijk Jos Kersten. 's Avonds toen we al op bed lagen moesten we er uit komen om dat Jos'vader, Marijn Kersten, was komen vragen of wij wisten waar Jos gebleven kon zijn. Wij konden alleen maar vertellen dat hij gevangen was genomen door het Moleneind. Na enige tijd zoeken werd hij gevonden. Hij was met zogenaamde Engelse draad vastgebonden aan een boom. Allebei zijn handen en voeten sliepen. Er werd de andere dag een hartig woordje gesproken met de strijders. In de zomer bouwden we hutten van dikke en dunne takken en riet. Bij de grote Weel hadden we in het houtgedeelte ook een stevige hut gemaakt .

Brand in de hut. Toen we in de winter daarop met een aantal jongens in die hut zaten zei iemand: "Wat zouden we moeten doen als bij de deur brand zou ontstaan?". Er werd van alles geopperd maar intussen had hij dat al achter zijn rug met een peukje gedaan. We moesten met z'n allen knokken om er uit te komen. Uiteindelijk lukte dat en niemand had ietsel opgelopen. Nou waren er enige tientallen mensen aan het schaatsen. Het in brand vliegen van de hut had als gevolg dat aan een kant van de Weel alle riet in de fik ging. Men was klaar met schaatsen en de brandweer kwam er aan te pas. Wij durfden bijna niet naar huis omdat we dachten dat ze wisten, wie het had aangestoken. We hebben er echter nooit meer iets van gehoord. Als we dat hadden geweten waren we niet zo bang hoeven te zijn.

Een paar mensen van Kuivezand

Toon de Wit kon heel mooi schilderen en dat bleek, toen de mannen terug kwamen uit Indië. Dan werd een ereboog gebouwd met bovenaan een schilderstuk, dat iets te zien liet van Indië. Het was dan groot feest in de buurt. Er stonden ook rijen met coniferen met daarin papieren rozen. Dat gebeurde ook als er een gouden bruiloft was. Toon vond zelf dat hij ook heel mooi kon zingen. Wij vonden dat een stuk minder want als hij gedronken had zat hij midden in de nacht bij ons thuis op de plets en zong: "Ik zat in de trein. Een meisje zat naast mij..." en dat dan vijftig keer. Marijn Kersten hield postduiven waarmee hij op een zekere zondag een fiets had gewonnen. Hij kwam laat in de middag dronken thuis en zei: "Ik won een fiets. Ik gaf een fiets weg [zijn oude fiets] en ik verdrank een fiets. Dat zijn drie fietsen op een dag, dat word mij te gek". Hij ging in de duivenkooi en slachtte al zijn duiven. Hij zei: "Ziezo, die gaan mijn geen drie fietsen meer kosten".

Zwemmen

Wij mochten als kinderen niet zwemmen maar dat deden we stiekem toch. We gingen dan zwemmen in de Riet. Nou was dat wat roestig water. Daarom konden wij niet zwemmen in onze onderbroek, want dan kon men thuis zien wat je had uitgespookt. Dus zwommen wij in ons blootje, jongens en meisjes door elkaar. Dat er verschil was hadden we toen nog niet in de gaten. Aan de overkant stond een pruimenboom. Wij zwommen daar dan naar toe en pikten wat pruimen. Als de boer

daar achterkwam, kwam hij met de hooivork. Wij sprongen dan in het water. Hij kon er dan niet bij. Op een dag kwam hij niet achter ons aan, maar hij had zijn fiets gepakt en was rond gereden. Zonder dat wij het in de gaten hadden, had hij onze kleren achterop zijn fiets meegenomen. Wij konden toen kiezen: Of in ons blootje naar huis of bij de boer onze kleren gaan halen, niet wetende wat hij dan zou doen. Wij kozen allemaal voor het tweede, behalve eentje. We moesten een voor een bij de boer komen en kregen een paar flinke tikken op onze billen en konden toen onze kleren in ontvangst nemen. Die ene, die direct naar huis was gegaan, kreeg eerst thuis op zijn falie en moest toen toch bij de boer zijn bullen gaan halen en zijn pakske slaag krijgen.

Spelletjes

De grote mensen *deden mitje steken*. Er werd een rechthoek in het zand getekend met in de midden een klein vierkantje. Dat noemden ze hemel. Men moest proberen met een cent zo dicht mogelijk bij de hemel te komen En het liefst er in. Men mocht ook de cent van de andere weg stoten.

Een ander spel was joppen, waar bij een flinke paal in de grond werd geslagen Ieder legde een paar centen op de paal en door daar met een hoefijzer tegen aan te gooien moest men de centen buiten een om de paal getrokken cirkel proberen te laten vallen. Deze mocht men dan hebben.

Ook speelden ze een spel met grote stalen knikkers men noemde dit z.g. (bolleketten) het leek erg op het franse Jeux de boules. Hoe precies de spelregels waren weet ik niet meer.

De kinderen.

Als kinderen speelden we tikkertje en wij noemden dat *etske*. De meisjes hadden een z.g. *pien-top*, welke door middel van een zweepje werd rondgeslagen. De jongens hadden een z.g. *hak-top* daar werd een touwtje omgewonden Daarna werd de tol weggegooid. En men probeerde met zijn tol die van iemand anders te splijten. Dat gaf dikwijls veel klein verdriet want een nieuwe tol kostte verschillende weken zakgeld.

Ook hinkelen werd veel gedaan, meestal door meisjes. Ook deden we z.g. *slingereindje*. Hierbij gaven een groot aantal kinderen elkaar een hand en gingen daarna hard rennen. Ze draaiden dan een scherpe draai. Door de middelpuntvliedende kracht werd de laatste in de rij met een noodgang naar buiten geslingerd. Nadat op school Kees v.d. Luitgaarden met zijn hoofd tegen een boom terecht was gekomen werd het slingereindje voortaan verboden. Volwassenen deden dit ook wel op schaatsen op de Veel. Dat ging helemaal met een rotgang. Soms werden er enige mensen van het ijs geveegd. Dat was echt gevaarlijk.

Natuurlijk speelden we ook verstoppertje. Op een bepaalde dag waren we allemaal weer gevonden, behalve Pietje Koevoets. Wat we ook riepen of zochten, we konden hem nergens vinden. Toen we ons allemaal even stilhielden, hoorden wij hem roepen al klonk het wel in de verte. Na een half uurtje vonden we hem. Hij zat klem in een holle poot (knotwilg). We haalden thuis een zaag, een bijl en een stuk touw. Hij was

wel bang dat we in zijn knieën zouden zagen. Na een kwartier zagen en trekken was hij bevrijd en iedereen was opgelucht.

Ook deden we als jongens hoepelen (*repen*). We hadden hiervoor de velg van een fietswiel en met een stokje werd tegen de velguitholling geduwd en dan maar rennen. Sommigen konden daar heel goed mee sturen. Ik zelf kreeg het niet zo goed onder de knie. De kostschooljongens hadden echte hoepels. Een stalen ring en een staafje met een oog. Zo was er geen kunst aan (wij waren eigenlijk gewoon jaloers). Een ander spel was landje hakken. In een beetje stevige ondergrond werd in het zand een rechthoek afgetekend. Deze werd dan in twee gelijke delen verdeeld. Met een oud zakmes of een ander mes met een punt gooide men om de beurt in het stuk van de tegenstander en je trok een schuine streep naar je eigen land. *Bij wie het eerst zijn land op was had verloren*. Ook knikkeren werd in het daarvoor bestemde seizoen veelvuldig gedaan. We hadden eerst alleen maar z.g. kleiknikkers welke soms spontaan uit elkaar vielen. Ook deden we een hoop kattenkwaad zoals peren jatten uit de bogerd (vlak voor het wielerbaantje). Thuis hadden we lekkere zachte peren, maar die waren lang niet zo lekker als de stoofperen die we hadden gepikt. 's Avonds kregen we dan flinke buik pijn. Ons moeder zei dan: "Edde wir wientersjollen gejat!" We moesten het wel toegeven en kregen dan nog een flinke uitbrander.

De natuur in onze jeugd

Er was zoveel spannends in de omgeving. Daar was b.v. het Gastels Laag, vol met vissen in de sloot. Nilleke van Unen viste in de bansloot met z.g. wargarens. Hij zette dan een net dwars over de sloot en ging dan vijftig meter verderop zitten met een lange stok waaraan een blok hout was bevestigd. In het water plonsde hij zo steeds dichterbij naar het net, waarin dan de vissen verward raakten, snoek, paling, maar vooral zeelt (louw). Ook zaten er heel veel kikkers in de paartijd. Het was tijdens het schemer een luid concert van kwakende kikkers. Wij vingen stekelbaarsjes en salamanders. We deden water in een grote weckfles, wat water plantjes erin en het aquarium was klaar. Er groeiden overal veel soorten bloemen. Langs de sloot stonden lissen. Wij noemden ze waterlelies. Als ze uitgebloeid waren vormde ze zaaddozen, waar wij lucifers in staken. We noemden ze dan varkens. Ook langs de sloot stonden dotters en pinksterbloemen (*kukelekaantjes*). Overal stonden boterbloemen, kattenstaarten, mooie margrietten en tussen het graan stonden klapprozen. Ook vond je de blauwe korenbloemen en goudsbloemen. Van de meibloemmekes (madeliefjes) vlochten de meiden hele kransen. Dan waren er nog die z.g. klevers van de distel. Ze gooiden die op je rug, maar ook wel eens in je haar. Daar was je dan mooi klaar mee, want je kreeg ze er bijna niet uit. Wat een rotzooi was dat!

Dan had je nog de verschillende houtwallen (wij zeiden de eg). Een haag noemden wij een tuin en een tuin noemde wij een of. Er was ook, wat wij noemden, een

bukentuin. Daar deden we in mei en juni flink mee schudden, zodat de meikevers (meuleneers) eruit kwamen vallen. Er waren bruine en een beetje wittige. Die noemden wij mulders. We deden een garendraad aan een poot en lieten hem dan in de rondte vliegen. Dan deden we ze in een glazen pot met wat beuken blad er bij. De andere dag zaten ze aan mekaar vast [wisten wij veel].

Wintertijd.

Wij liepen in de winter op klompen, waar vader dan al meteen een blikse om de kap timmerde, omdat hij anders er toch binnen een paar dagen af zou liggen.

Door sommigen werd de klomp ook gebruikt om er tijdens een vechtpartij de tegenstander mee op zijn kop te timmeren. Ook schopte je heel de tijd je enkels kapot met de achterkant van de klompen. Dan waren de verwondingen net genezen en je schopte je ze weer stuk. Later heb ik gehoord dat het kwam door gebrek aan bepaalde vitaminen. Daarom kregen we ook elke dag een lepel levertraan. Gatver wat was dat vies spul brrr.

Vrijheid speeltijd

De hout wallen (eggen) waren onder andere de Plukkert de Plompert, de Weel en de wal voorbij boer Oomen. Dat waren de plaatsjes, waar wij samen kwamen en allerlei plannen beraamden, waarvan de meesten nooit werden uitgevoerd.

Toen echter op school werd verteld, dat de boerderij welke op de Langenberg stond Het Slot werd genoemd, omdat er vroeger een kasteel had gestaan, gingen we met schoppen, hamer en beitels op zoek naar onderaardse gangen, welke er volgens onze gedachten zeker nog moesten zijn.

We vonden langs de weg naar de genoemde boerderij een wit stuk grond in de kant van een droge sloot. Dat was een duidelijke aanwijzing dat daar een gang moest zijn. IJverig gingen we aan de slag. Toen we ongeveer twee en een halve meter onder de weg waren gekomen en een voorbij komende boer met paard en kar voorbij kwam en het rechter wiel in de grond zakte, moesten we maken dat we weg kwamen, met achterlaten van ons gereedschap. Ons vader zocht een week naar zijn schop.

Dieren

In de loop van de jaren hielden wij thuis allerhande dieren zoals varkens, schapen, geiten, kippen, konijnen, hond, katten, later ook nog nertsen en ook nog enige tientallen mussen onder de dakpannen. Daar naast hadden wij van tijd tot tijd ook nog tam gemaakte vogels zoals kauwen, eksters en soms een uil. Daarvoor moesten we kikkers vangen. Dat zou nu flink gestraft worden. Als bovengenoemde vogels vlugge jongen hadden dan deden we bij diegene die er het sterkste uit zag een touwtje aan zijn poot. Als dan de rest van de familie was uitgevlogen namen we de bewuste vogel mee naar huis en maakten we hem tam. Sommigen konden een heel klein beetje praten.

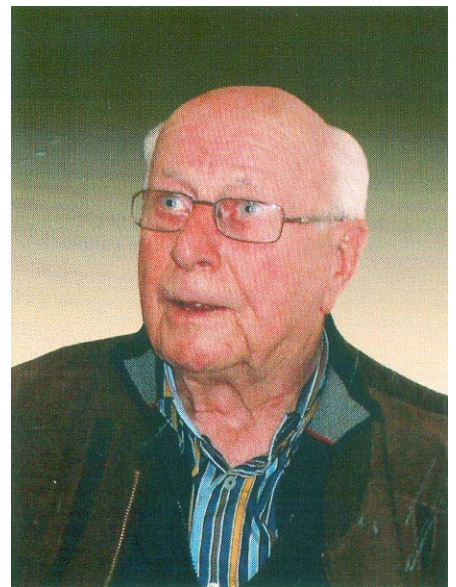
Wordt vervolgd.

Tekst; Bart Derene bewerkt door P. Peeters.

In memoriam Jan Oomen

Op 17 maart 2012 overleed Johannes (Jan) Oomen.

Hij werd op Kuivezand geboren op 12 december 1919 als zoon van Marinus Oomen en Catharina Smoor. Hij woonde jarenlang op de ouderlijke boerderij op Kuivezand totdat hij met zijn ouders verhuisde naar een boerderij aan de Koelestraat. In 1956 bleef hij alleen achter. Naast zijn boerderij begon hij een winkeltje in bestrijdingsmiddelen. Hij begon een stomerij voor voederaardappelen. Eerst een mobiel e installatie en later een vaste stomerij aan huis. In die tijd ontmoette hij Annie Rasenberg, waarmee hij in 1958 in het huwelijk trad. Hun huwelijk werd gezegend met de tweeling Hans en Richard, Marie Louise en Jean Pierre. Jan pakte allerlei zaken aan om het schouwke maar te laten roken. Het bracht niet altijd succes. Hij had een loonbedrijf en handelde in aardappelen, veevoeders granen en kunstmest. De stoomperiode duurde niet heel lang en hij ging over op het fokken van varkens en later kwam er een kennel met Lassiehonden. Maar het noodlot sloeg toe in de vorm van varkenspest. Alle varkens moesten worden vernietigd en er was nog onvoldoende financiële vergoedingsregeling. Zelfs de honden moesten worden verkocht.

Bij toeval kwam hij half de jaren 60 in de olie terecht. Hij had ingeschreven om op de plaatselijke scholen olie te leveren. Dat bracht onenigheid met een andere olieleverancier uit Gastel. Hij besloot toen voor zichzelf te beginnen. In 1966 begon hij met de “Witte Pomp” met stuntprijzen en dat werd een groot succes. Zeker omdat je er bij dag en nacht kon tanken, Maar dat was meer de verdienste van Annie die bij nacht en ontij het bed uitging om de klanten te helpen. Daarnaast had hij nog steeds een kleine winkel waar je van alles kon kopen. De zaken liepen zo goed dat hij in de jaren 70 kon uitbreiden en grote olietanks kon laten ingraven. De winkel werd ook uitgebreid. Intussen werden de zonen ook ingeschakeld. Uit school in de overall en hup aan het werk. Zo bouwde de familie het bedrijf op. In de jaren 80 zocht hij voor zijn kinderen een eigen bedrijf. En zo kwamen drie van de vier kinderen aan een benzinepomp en de jongste kon een garage beginnen. Daarmee was een wens vervuld. Het werd nu tijd om samen met Annie te genieten. Ze trokken samen met de camper op pad, totdat Annie in 1992 plotseling stierf. Jan ging door met reizen met de caravan. Hij overwinterde jarenlang in Portugal. In het najaar van 2011 stond hij weer vertrekkens klaar, maar een val luidde een tijd in van ziekte en op 17 maart 2012 is hij ten gevolge van complicaties na zijn val overleden.

In Memoriam Loes Melsen- Trimbos.

Op 21 maart 2012 overleed een trouw oud-bestuurslid van onze heemkundekring Loes Melsen-Trimbos, weduwe van Piet Melsen.

Ze was op 2 oktober 1929 geboren in Stampersgat in een groot gezin met tien kinderen. Ze trouwde met de bekende Piet Melsen, die later een groentezaak had in de Dorpsstraat in Oud Gastel.

Ze hadden samen vijf kinderen. Loes was heel actief en creatief. Ze stond aan de wieg van de Tennisclub en ook van onze Heemkundekring.

Jarenlang was zij tevens lid van de gemeenteraad voor het CDA. Naast haar werk voor haar gezin en in de groentezaak, had ze ook zorg voor haar moeder op Stampersgat en hielp ze ook de burens, de dames Brocatus. Na haar pensioen werd zij, samen met haar man, een verwoed bridger. Na zijn overlijden in 2003 bleef zij die hobby voortzetten, naast allerlei andere bezigheden, stilzitten

was niets voor haar.

Ze genoot van de verjaardagen van haar kinderen en kleinkinderen en de leuke uitstapjes met de familie. Haar inzet en enthousiaste bij de beginjaren van onze heemkundekring zullen we niet vergeten.

Loes, nogmaals onze dank hiervoor.

In memoriam Rien Lazaroms.

Op vrijdag 6 juli 2012 is overleden Rien Lazaroms echtgenoot van Adri Poppelaars.

Rien werd op 20 april 1953 in Gastel geboren als jongste uit het gezin van Antoon Lazaroms - Balemans.

Rien trouwde met Adrie Poppelaars en als rechtgeaarde Lazaroms bleef hij in Gastel wonen. Adri en Rien kregen drie kinderen, Mariska, Willam en Jorica.

Rien was een persoon, die altijd in was voor een geintje en de vrolijke noot was in elk gezelschap, waar hij ook kwam. Hij was ook optimistisch van aard en dat bleef ook toen 9 maanden geleden een ziekte hem trof, een ziekte die hij niet kon overwinnen. Maar hij bleef bij de moed. Voor de behandeling van zijn ziekte ging hij naar een hospitaal te Antwerpen en hij greep alle mogelijkheden aan om zijn ziekte draagbaar te maken. Het zag er naar uit dat er vooruitgang kwam, maar in de nacht van donderdag 5 op vrijdag 6 juni 2012 is hij gestorven.

Rien werd bekend door zijn muzikale kwaliteiten. Al gauw kwam zijn muzikale aard naar boven. Op zijn 7e liep hij al met een microfoon liedjes te zingen. Later werd hij de zanger van De Stravellies en hij was niet alleen zanger maar ook de grote gangmaker en dat bleef hij tot op het laatst. Na de Stravellies trad hij op bij de Toendra's en daar scoorde hij een grote hit met "Ik wil weer naar huis". Daarna was hij lid van de band La Mouche, maar het meest bekend werd hij toen hij met Gerry de Jong het duo Carbon vormde. De naam werd ontleend aan het feit dat Gerry en Rien zoveel op elkaar leken alsof er een tweeling op de Bühne stond. Uit die periode dateren de hits 'Hé Trut' en 'Hartje van Goud'.

Al vele jaren was het duo present op het muziekpodium van de draai van de Kaai. Niet alleen hadden ze daar een eigen optreden maar Rien was ook degene, die de artiesten opving en hun optredens op enthousiaste manier aan elkaar praatte. Carbon was een veelgevraagd duo dat nog meer dan anderhalf jaar aan optredens in de agenda had staan.

In memoriam Michel de Koning, Giel van Gastel.

Op zaterdag 18 augustus 2012 heeft onder grote belangstelling te Wouwse Plantage de uitvaart en begrafenis van Michel de Koning plaatsgevonden.

Michel werd op 2 oktober 1943 op Kuivezand geboren. Na zijn schoolopleiding te Oudenbosch studeerde hij Nederlands en daarvan maakte hij zijn beroep. Jarenlang doceerde hij Nederlands op het Norbertuscollege. Vanaf zijn huwelijk woonde hij te Wouwse Plantage.

Een van zijn hobby's was studie van het Brabantse dialect en in het bijzonder het Gastels. Na verschillende losse stukjes voor Omroep Brabant en regionale bladen schreef hij in 1997 onder de naam Giel van Gastel het boekje 'Giel van Gastel op zonne Praotstoel'. Dit boekje werd gevolgd door nog drie boekjes met verhalen in het Gastels. Hiermee zette hij het Gastels dialect op de kaart.

Hij gaf ook lezingen in de regio over het dialect en in het bijzonder het Gastels, waar ook steevast een dikteetje aan was verbonden. De laatste keer was in voorjaar van 2012 voor de medewerkers van KBO. Elk jaar kon je op de Brabantse kalender wel stukjes in het Gastels van hem vinden.

Hij werkte ook mee aan het Gastels Dikteej, dat al jaren een vast programmaonderdeel is van de Gastelse carnavalsviering. Voor de heemkundekring werkte hij mee aan het jaarboek en tot voor kort stonden er in de Nieuwe Klok nog stukjes van hem in het Gastels.

Behalve dialect was ook wielrennen een grote hobby van hem. Niet alleen wat de kennis betreft van het wielrennen maar hij reed ook zeer vaak "met het krom stuur" door ons Brabantse land en in het land der Vlamingen met in zijn kielzog menig Gastelaar.

Met hem verliest het Brabants dialect en in het bijzonder het Gastels een groot pleitbezorger. Het Gastels, dat hij ondanks zijn woonst in Wouwse Plantage altijd trouw is gebleven.

In het voorjaar kreeg Michel hartproblemen, die hem noodlottig werden en op 13 augustus is hij in het ziekenhuis te Bergen op Zoom gestorven.

Piet Peeters.

In Memoriam Jacoba (Coba) de Jongh-Rijsdijk.

Op 23 november jl. overleed Jacoba(Coba) de Jongh-Rijsdijk.

Coba werd geboren te Oud Gastel op 23 oktober 1946. Met haar ouders en zus woonde zij jarenlang aan de Oudendijk. Na de lagere school ging zij, zoals zo vele Gastelse meisjes, werken in het confectieatelier van van Gils aan de Koelestraat.

Begin jaren 60 vond zij de ware liefde in Jan de Jongh uit de Koelestraat. Zij trouwden op 23 december 1968 en ze gingen wonen in het Gors, de plek waar ze niet meer vandaan zouden gaan.

Daar kregen ze in 1970 een zoon, Arjan. Dat was hun trots, maar ook hun zorgenkindje. Tegen alle adviezen in hielden ze hun trots thuis en ze hebben hem samen opgevoed. Dat leverde respect, maar ook onbegrip op van mensen waarvan je dat niet zou verwachten. Met een engelengeduld, met zoveel liefde aandacht en energie gaf Coba alles. Samen wisten ze Arjan een geborgen plek te geven. Ze beleefden samen vele prettige momenten. Het was moeilijk voor hen om te beseffen dat Arjan zijn eigen weg wilde gaan. Hij ging naar Lambertijnenhof te Bergen op Zoom. Van toen af waren er vele ritjes naar Bergen. Toen Jan met vervroegd pensioen zou gaan kochten ze een boot en daar hebben ze jarenlang echt van genoten.

Coba was in het gezinnetje de toeverlaat voor Jan en Arjan en haar leven stond volledig in dienst van hen. Haar grootste liefhebberij was borduren en breien en ze wist velen te verblijden met haar werkstukken. Ze borduurde ook enige grote wandkleden voor ons museum. Daarnaast zat ze graag met een boekje in een hoekske.

Nog niet zo lang geleden ging Arjan naar Halsteren en omdat hij daar zijn thuis had gevonden kwam hij niet vaak meer thuis. Het leven van Coba en Jan speelde zich van toen af meer samen af. Ze bezochten mooie natuurgebieden en konden daar van genieten.

Op haar laatste verjaardag op 23 oktober liet zich bij Coba een ziekte openbaren, die al heel gauw fataal bleek te zijn. Na een paar weken in het Franciscusziekenhuis te Roosendaal werd ze overgebracht naar hospice Roosendonck, waar ze een liefdevolle verzorging kreeg. Dat was helaas maar van korte duur. Op 23 november 2012 is ze in Roosendonck te Roosendaal overleden.

Verslag van de excursie naar Klein Brabant België

Op zaterdag 22 april 2012 ging een bus met liefhebbers voor het Vlaamse land naar Bornem.

We kwamen aan te Bornem en werden ontvangen in een restaurant voor een bakske koffie met een gebakske erbij. De uitbater was kennelijk geen Wiby Soerjady, want hij had de toetsen van zijn piano verkocht en had een bestekbak

gemaakt van de toetsenbak, maar dat deed niets af aan de lekkere smaak van de koffie. Daarna reden we naar Fort Breendonk. Fort Breendonk maakte in vroeger tijden deel uit van de forttenring van Antwerpen, en stond enige jaren voor de tweede wereldoorlog leeg. Het werd gebruikt voor opslagplaats. Maar bij het begin van de oorlog werd er weer in "gekazerneerd". Toen onze oosterburen ook België hadden bezet viel hun oog op het fort en ze vonden

het een mooie gelegenheid om joodse burgers in op te sluiten. Maar ook andere (politieke) gevangenen kwamen er terecht. Het lot van de gevangenen was bar slecht en er kwamen dan ook vele mensen om door ontberingen en martelingen, die daar aan de orde van de dag waren. Daarover vertelde een gids op een indringende wijze en dat maakte veel indruk op ons. Een en ander bracht hij op een manier toch met schrijnende humor.

Vanuit Breendonk werden de joodse gevangenen met veewagens vervoerd naar vernietigingskampen in Polen.

Na ons bezoek aan Breendonk werden we opgevangen door gids Luc de Wagter. Met hem reden we naar Bornem voor een lunch in Cultureel Centrum "Ter Drift" te Bornem. Na de lunch brachten we een bezoek aan kasteel Marnix te Bornem. Dat Kasteel wordt nog steeds bewoond door nazaten van Marnix van Sint Aldegonde de tekstschrijver van ons volk lied

Wilhelmus en van Berg op Zoom houdt u vroom. In het kasteel is een rijke verzameling te zien van schilderijen, meubilair enz. Bovendien is er een koetshuis met vele oude koetsen. We werden rondgeleid door de gravin van het kasteel en zij wist ons interessante details te vertellen. Later stond ze in haar kraampje om boekskes aan de man te brengen.

Na het bezoek aan het kasteel maakten we een rondrit door de streek, bekend van de TV serie Stille Wateren. Daarbij wist Luc op een sappige manier te vertellen over wat we te zien kregen. We hoorden van de aspergestreek en hij was bepaald geen voorstander van de vele zonnepanelen die naar zijn smaak de vele daken ontsierden.

Als afsluiter gingen we weer de meet over voor het traditionele diner in Family Land te Hoogerheide en dat viel zoals gewoonlijk weer in de smaak bij de reisgenoten .

Na dat diner vervolgden we de reis naar Gastel waar we zo ongeveer om 21.00 uur aan kwamen.

Iedereen was weer ingenomen met de trip naar het Belgenland.

Piet Peeters.

Activiteiten van de Heemkundekring 2012

Jet en Jan: Alle basisscholen uit de gemeente doen mee met het Jet en Jan project. Dit project beoogt cultuureducatie. De kinderen voeren een aantal bezigheden uit welke in het leven van kinderen 100 jaar geleden vrijwel dagelijkse bezigheden waren. Het project loopt 12 keer per jaar.

16 februari 2012 Gastels dicteej in het Veerhuis.

18 april 2012 Jaarvergadering met bestuursverkiezing. Sandra de Kock wordt tot secretaris gekozen. Na de pauze lezing over brouwerij "De drie Hoefijzers" door de heer Smits van Waesberghe.

21 april 2012 Excursie klein Brabant. Daar wordt bezocht kamp Breendonk, kasteel Bornem en we maken een rondrit door Klein Brabant. Met als afsluiting een diner in Familyland te Hoogerheide.

16 en 17 juni 2012 Marterei: Museum open en een kraam voor de deur. In het museum wordt een tentoonstelling gepresenteerd met als onderwerp de renovatie van de sluis in het bovensas van de Vliet. Gefotografeerd door dhr J. de Jongh.

9 september 2012 Open monumentendag. Samen met het Mastboomstichting en de tuin van Jan Paantjens mogen we een groot aantal bezoekers welkom heten.

25 oktober 2012 Najaarsvergadering gevolgd door een nieuwe lezing over het Rijke Roomse Leven door Ad Rooms.

16 november 2012 Regionale heemkundequiz te Wouw. We behalen de tweede plaats. Oudenbosch, Oud Gastel en Hoeven zijn respectievelijk 1-2-3. Dus een succes voor Halderberge.

Er zijn bestuursvergaderingen gehouden op: 2 februari, 8 maart, 9 mei, 14 juni en 30 augustus

12 januari 2013 Opening van de tentoonstelling bij het jubileum van de vogelmuzikanten

19 januari 2013 Concert Vogelmuzikanten vanaf 10.00 uur in Museum "In de Drie Snoeken"

Elke zaterdag (behalve vakantieperiode) is het museum open van 10 tot 12 uur. Elke woensdagavond werken er vrijwilligers aan het archief en de fotocollectie.

De website wordt steeds actueel gehouden door Richard Tak en Ludo Koop en die wordt steeds meer bezocht.

1 februari 2013 Heruitgave van Naostebij.

Informatie Heemkundekring Het Land van Gastel.

De vereniging de Heemkundekring Het Land van Gastel stelt zich ten doel:

- a. Het dorp Oud Gastel en haar inwoners op elk gebied, dat onder heemkunde valt te bestuderen en te onderzoeken.
- b. In brede kring belangstelling te wekken voor de geschiedenis van Oud Gastel en haar inwoners.
- c. Te ijveren voor het eigen behoud en karakter van ons dorp Oud Gastel en zijn omgeving.

De vereniging tracht dit doel te bereiken door:

- A. Het houden van vergaderingen en excursies.
- B. Het benaderen van en samenwerking met personen en instanties, die kunnen helpen het gestelde doel te bereiken.
- C. Het verzamelen van voorwerpen en geschriften, die betrekking hebben op heemkunde in de ruimste zin van het woord.

[Statuten der heemkundekring, artikel 2]

'In De Drie Snoeken'

De Heemkundekring Het Land van Gastel. Opgericht op 25 november 1980, beschikt over een eigen werklokaal, archief en tentoonstellingsruimte in het Dorpsmuseum "De Drie Snoeken", Dorpsstraat 50, 4751 HM te Oud Gastel.

Het museum is op zaterdagmorgen geopend van 10.00 tot 12.00 uur.

Lidmaatschap.

De jaarcontributie bedraagt: € 15,00 euro per persoon.

€ 20,00 euro per gezin.

Bankrelatie.

Bankrekening Rabo: 14 11 37 126

Voor opgave als lid of informatie kunt U bellen of mailen naar het secretariaat.

Telefoon: 0165-512581 of e-mail: brouwersdekok@scarlet.nl

Samenstelling Bestuur:

Dhr. L. van Leengoed, voorzitter.	Oudendijk 73	tel: 0165-518234
Dhr. S. de Kock, secretaris.	Emmastraat 19	tel: 0166-512581
Dhr. J. Vermeeren, penningmeester.	Laurier 43	tel: 0165-513789
Dhr. R. Bus, lid.	Markt 2	tel: 0165-513608
Dhr. L. Koop, lid.	Meistraat 39	tel: 0165-511852
Dhr. C. Roovers, lid.	Oudendijk 69	tel: 0165-515464
Dhr. A. Schijvenaars, lid.	Roosendaalsebaan 34	tel: 0165-553558

Werkgroepen

Reiscommissie:

Mevr. A. Peeters- Baaijens

Dhr. J. Blommerde

Dhr. P. Peeters

Redactie:

Dhr. P. Peeters

Dhr. A. Schijvenaars

Dhr. F. van Merrienboer

Beheer website www.heemkundekringhetlandvangastel.nl

Dhr. L. Koop

Dhr. R. Tak

Werkgroep Scholen:

Mevr. Kop-Speek, Mevr. Muijs-Konings, Dhr en Mevr. van Merrienboer, Dhr. J. van den Berg, Dhr. D. Ossenblok, Dhr. P. Peeters, Dhr. J. de Jongh, Dhr. L. van Leengoed, Mvr. N. Doomen.